

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»
(APPLIED ECONOMICS AND REGIONAL DEVELOPMENT)

Ποσοτική Ανάλυση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών στο Αιγαίο

Διπλωματική Εργασία της Ελισάβετ Μπέλλου

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Σταύρος Ντεγιαννάκης

Επιτροπή Αξιολόγησης: Δρ. Clive Richardson

Δρ. Απόστολος Δεδουσόπουλος

Αθήνα, Ιανουάριος 2017

*Copyright © Ελισάβετ Μπέλλου 2017.
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.*

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα Διπλωματική εργασία εξετάζει τη μεταναστευτική κρίση κατά την τελευταία 5ετία στο Αιγαίο, υπό το πρίσμα των προσδιοριστικών παραγόντων αυτής. Αναλύεται το σχετικό θεωρητικό υπόβαθρο για τη μετανάστευση, αλλά και η περίπτωση της Ελλάδας. Στη συνέχεια, εξετάζονται δεδομένα χρονοσειρών τόσο οικονομικών όσο και μη οικονομικών μεταβλητών, όπως το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ), η ανεργία, οι διαφορές του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η γήρανση πληθυσμού, η τεχνολογική ανάπτυξη και οι πολεμικές εχθροπραξίες στη Μέση Ανατολή. Τα δεδομένα που αναλύθηκαν αφορούν την περίοδο Ιανουαρίου 2010 – Ιουλίου 2016 και για την εκτίμηση των μοντέλων χρησιμοποιήθηκε το υπολογιστικό πρόγραμμα E-VIEWS.

Παρότι βρισκόμαστε σε πρώιμο ακόμη στάδιο, όσον αφορά τη μοντελοποίηση της μεταναστευτικής ροής στο Αιγαίο, καθόσον το φαινόμενο συνεχίζει να εξελίσσεται, πλην όμως η παρούσα μελέτη παρουσιάζει ενδιαφέρον ως μία πρώτη ανάλυση του φαινομένου αυτού, ανοίγοντας το δρόμο για μελλοντικές εμπειρικές μελέτες.

Σκοπός της Διπλωματικής εργασίας είναι αφενός η κατανόηση των προσδιοριστικών παραγόντων της μεταναστευτικής εισροής στο Αιγαίο, και αφετέρου η διερεύνηση της σχέσης που αυτοί έχουν με το εν λόγω μεταναστευτικό κύμα. Από την παρούσα μελέτη προκύπτει σαφώς μία θετική σχέση μεταξύ των μεταναστευτικών ροών και των απωλειών σε ανθρώπινες ζωές στις κυριότερες χώρες προέλευση λόγω πολεμικών δραστηριοτήτων, αλλά και θετική σχέση του μεταναστευτικού κύματος με την αυξητική τάση γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης, επιβεβαιώνοντας κατά κάποιον τρόπο την άποψη ότι η Ευρώπη χρειάζεται τους μετανάστες.

***Λέξεις κλειδιά:** Μεταναστευτική ροή στο Αιγαίο, χρονοσειρά, εκτίμηση μοντέλων, μεταβλητές, προσδιοριστικοί παράγοντες.*

ABSTRACT

This Diploma Thesis examines the immigration crisis in the Aegean, during this last 5 years, in the light of its determinants. The relevant theoretical background to migration and the particular case of Greece are examined. Furthermore, time-series data of economic and non-economic variables are analyzed, such as Gross Domestic Product (GDP), Unemployment Rate, Per Capita GDP differences, ICT Development, Population Aging and War Conflicts in Middle East. Model fitting is based on monthly data for the time period January 2010- July 2016, using the statistical package E-VIEWS.

Although we find ourselves in a preliminary phase regarding the modeling of the Aegean immigration flows, as the phenomenon is still evolving, this thesis presents a first attempt at studying this phenomenon smoothing the way for other empirical studies in the future.

The objective of this Diploma thesis is on one hand, the understanding of the determinants of immigration flows in the Aegean and on the other hand the examination of their relationship (correlation). According to the results of this study, there is a positive correlation with the war casualties, as well as with population ageing in Europe.

Key words: *Aegean immigration flows, model estimation, time-series, variables, determinants.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ
Εισαγωγή.....	5
1 Θεωρητικό Υπόβαθρο.....	7
1.1 Γεωγραφική Προσέγγιση.....	8
1.2 Νεοκλασική Θεωρία: Μακροοικονομική Προσέγγιση.....	9
1.3 Η Θεωρία της προσφορά κα ζήτησης εργατικής δύναμης.....	9
1.4 Η Θεωρία κόστους-οφέλους.....	10
1.5 Νεοκλασική Θεωρία: Μικροοικονομική Προσέγγιση.....	11
1.6 Η Θεωρία της δυαδικής αγοράς εργασίας.....	13
1.7 Τα Νέα Οικονομικά της Μετανάστευσης.....	13
1.8 Θεωρία των Παγκόσμιων Συστημάτων.....	14
1.9 Η Θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου-Μεταναστευτικά Δίκτυα...	15
1.10 Η Θεωρία της Σωρευτικής Αιτιότητας.....	16
1.11 Αριστερές κοινωνικοοικονομικές θεωρίες.....	17
1.12 Νέα διατύπωση της θεωρίας της νεοκλασικής μετανάστευσης....	18
2 2.1 Η Περίπτωση της Ελλάδας: Ιστορική Αναδρομή.....	21
2.2 Η Εισροή στον Ελλαδικό Χώρο.....	22
2.3 Μέτρα Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	25
2.4 Χώρες Προέλευσης.....	29
2.5 Χώρες Προορισμού/Υποδοχής.....	29
2.6 Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Εισροής στην Ευρώπη.....	31
3 3.1. Εμπειρικές μελέτες.....	38
3.2 Περιγραφή Δεδομένων.....	40
3.3 Μεθοδολογία.....	42
3.4 Συμπεράσματα.....	46
Παράρτημα Πινάκων EVIEWS.....	48
Βιβλιογραφία.....	51

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελεί ένα από τα πλέον δυναμικά φαινόμενα στον κόσμο, που έχει προεκτάσεις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές αλλά διαμορφώνει πολλές φορές και την ίδια την ιστορία. Το μέγεθος του φαινομένου, το γεωγραφικό του πλαίσιο, αλλά και οι λόγοι που οδηγούν στη μετανάστευση, είναι στοιχεία που μεταβάλλονται διαχρονικά ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και γεγονότα της εποχής.

Ο 20ος αιώνας έχει χαρακτηριστεί ως «ο αιώνας της μετανάστευσης» διότι σημειώθηκαν οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις και αλλαγές στη σύνθεση του πληθυσμού (βίαιες ή ειρηνικές). Πλήθος επιστημόνων έχουν επιχειρήσει να εξηγήσουν τα αίτια και τους προσδιοριστικούς παράγοντες που προκαλούν στα άτομα την απόφαση να μετακινηθούν από την πατρίδα τους σε μια ξένη χώρα. Ένα μεγάλο ποσοστό από τα άτομα αυτά που μετακινούνται από χώρα σε χώρα είναι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον γι' αυτούς και τις οικογένειες τους. Οι μετακινήσεις αυτές στις ημέρες μας είναι τόσο συχνές και περιλαμβάνουν τέτοια πληθυσμιακά μεγέθη ώστε προκαλούν αντιδράσεις στο εσωτερικό των χωρών οι οποίες υποδέχονται τους μετανάστες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σημερινή έξαρση του φαινομένου στην Ευρώπη, η οποία έχει δραστηριοποιήσει, πέραν των αρμοδίων Εθνικών Αρχών, πολλούς Φορείς, κυβερνητικούς και μη. Οι δράσεις των Φορέων αυτών, στοχεύουν στον εντοπισμό και κάλυψη των ελλείψεων ή ανεπαρειών του συστήματος, προσφέροντας τις ανάλογες υπηρεσίες στα Κράτη -Μέλη. Στη συνέχεια της εργασίας θα παρουσιαστούν σχετικά στοιχεία των σημαντικότερων Φορέων και Υπηρεσιών, οι οποίοι σε συνεργασία με τις Εθνικές Αρχές (*Αστυνομία, Λιμενικό κτλ.*), εκπονούν βάσει των στοιχείων αυτών την πολιτική της ΕΕ. Κυριότεροι Ευρωπαϊκοί φορείς με άμεση εμπλοκή και υποστήριξη στα Κράτη Μέλη για τη διαχείριση του φαινομένου της μετανάστευσης, είναι οι Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί FRONTEX, EUROPOL και EASO (*European Asylum Support Office*).

Η Χώρα μας, ως Κράτος Μέλος της Ε.Ε., ενώ αποτελεί σε κάποιο βαθμό χώρα αποστολής μεταναστών λόγω της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης, ιδιαίτερα κατά την τελευταία 5ετία, έχει μετατραπεί κυρίως σε χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων, λόγω των δυσμενών κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων στις ανατολικές χώρες, παρουσιάζοντας μια πρωτοφανή ένταση του φαινομένου, με προεκτάσεις σε όλη την Ευρώπη.

Κρίνεται σκόπιμο στο σημείο αυτό, να διευκρινιστούν η έννοια του φαινομένου της μετανάστευσης και οι επιμέρους διακρίσεις των μεταναστών, προκειμένου να γίνει στη συνέχεια, κατανοητό το περιεχόμενο της παρούσας μελέτης.

Μετανάστευση: Η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου. Η μετανάστευση αποτελεί τη μία από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες, ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή. Είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική (ή τεχνητή) ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού, σε αντίθεση με τη διαδικασία της γεννητικότητας- θνησιμότητας, που αποτελεί φυσική ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού. Η μετανάστευση συνδέεται με διαφορετικές κατηγορίες ανθρώπων, διαφορετικές εθνότητες, διαφορετικά κράτη, με διαφορετικούς πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς ή προσωπικούς λόγους που ωθούν το μετακινούμενο πληθυσμό να εγκατασταθεί σε ξένη χώρα.

Μετανάστης: Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, μετανάστης είναι το άτομο που διαμένει για τουλάχιστον 6 μήνες μακριά από τον συνήθη τόπο κατοικίας του.

Νόμιμοι Μετανάστες: Τα πρόσωπα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

- Όσοι προέρχονται από κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.
- Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης. Σε αυτήν τη κατηγορία διακρίνουμε (α) τους μόνιμους μετανάστες, στους οποίους υπάγονται κυρίως οι υπερπόντιοι μετακινούμενοι πληθυσμοί, που μεταναστεύουν μαζί με την οικογένειά τους και συνήθως καλύπτουν δημογραφικές ανάγκες της χώρα υποδοχής (οι Η.Π.Α., ο Καναδάς και η Αυστραλία είναι χώρες που δέχονται αυτού του είδους τους μετανάστες) και (β) τους προσωρινούς εργατικούς μετανάστες, οι οποίοι προέρχονται ύστερα από υπογραφή συμφωνιών ανάμεσα σε χώρες με διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης.

Παράνομοι Μετανάστες: Πρόκειται για τους αλλοδαπούς οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται «**λαθρομετανάστες**» είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κ.λ.π.) αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως «**αντικανονικοί μετανάστες**». Στην σύγχρονη εποχή μετανάστευση και λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Ειδικότερα, η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται όπου οι χώρες “υποδοχής” μεταναστών εξαντλούν κατά ένα τρόπο τις δυνατότητες τους να δεχθούν νομίμους μετανάστες. Ιστορικά η παράνομη μετανάστευση σαν κοινωνικό φαινόμενο, συμπίπτει με την εμφάνιση της νομικής υπόστασης του «κράτους» και των συναφών εννοιών της κυριαρχίας των συνόρων των πολιτών, που περιόρισαν και έθεσαν υπό τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας, την ελεύθερη είσοδο και παραμονή εντός των ορίων της κρατικής κυριαρχίας, ξένων προς το κράτος ατόμων ή των ομάδων. Κοινωνιολογικά η παράνομη μετανάστευση αποτελεί μια μη νόμιμη μορφή της λεγόμενης “εξωτερικής” μετανάστευσης δηλαδή της μετακίνησης ατόμων ή ομάδων από τη χώρα προέλευσης τους προς μια άλλη χώρα-κράτος με εθνολογική οντότητα, κοινωνική δομή και ίδιο πολιτισμό.

Πρόσφυγες: Οι πρόσφυγες είναι αυτοί που έχουν λάβει πολιτικό άσυλο και τους χορηγείται άδεια αορίστου παραμονής στη χώρα με πλήρη εργασιακά δικαιώματα.

Αιτούντες Άσυλο: Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι μετανάστες που έχουν καταθέσει αίτηση για άσυλο στη χώρα υποδοχής και αναμένουν την έγκρισή της. Είναι άτομα που εγκατέλειψαν τη χώρα τους λόγω πολιτικών ή ιδεο-λογικών πεποιθήσεων και που η επιστροφή τους σε αυτές εγκυμονεί κινδύνους για την ακεραιότητά τους εξαιτίας της φυλετικής τους ταυτότητας ή πολιτικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων. Σύμφωνα με τη νομοθεσία, δεν έχουν το δικαίωμα εργασίας εκτός αν αποκτήσουν και την αντίστοιχη άδεια.

Η παρούσα μελέτη θα επικεντρωθεί στις ροές παράνομων ή αλλιώς παράτυπων μεταναστών που παρατηρήθηκαν τα τελευταία 7 έτη (2010-2016) στα νησιά του Αιγαίου, ο μεγαλύτερος όγκος των οποίων προήλθε στο σύνολό τους, από τη Συρία και το Αφγανιστάν, όπως θα δούμε παρακάτω. Από τη σχετική βιβλιογραφία και συγγραφική δραστηριότητα, δεν διαφαίνεται να έχει εκπονηθεί κάποια εμπειρική μελέτη ή ανάλυση της εν λόγω περίπτωσης, μέχρι τη χρονική στιγμή σύνταξης της παρούσας εργασίας, γι’ αυτό και τα ευρήματα της παρακάτω ανάλυσης κρίνονται ιδιαίτερος ενδιαφέροντα, ως μία πρώτη προσέγγιση. Η χώρα μας βρέθηκε κατά την τελευταία 5ετία στο επίκεντρο των Ευρωπαϊκών δρώμενων πρώτον, λόγω της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας και δεύτερον, λόγω του μεταναστευτικού ζητήματος. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει το μεταναστευτικό ζήτημα, στρέφοντας το ενδιαφέρον σε πιθανές σχέσεις αυτού με παράγοντες τόσο εσωτερικούς των χωρών προέλευσης (ώθησης) όσο και εξωγενείς, που λαμβάνουν χώρα στον προορισμό τους (Ευρώπη) και παγκοσμίως.

Αρχικά, στο Κεφάλαιο 1 παρατίθενται οι κυριότερες θεωρίες της μετανάστευσης όπως αυτές έχουν διατυπωθεί διαχρονικά, στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζεται η περίπτωση των

μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα, κατά τα έτη στα οποία βασίζεται η μελέτη, ενώ στη συνέχεια (Κεφάλαιο 3) επιχειρείται η κατασκευή ενός μοντέλου γραμμικής παλινδρόμησης Autoregressive Moving Average με εξωγενείς μεταβλητές, που θα εκτιμήσουμε ως προς την σημαντικότητα των μεταβλητών και εν συνεχεία θα αξιολογήσουμε αυτό ως προς την ικανότητά του να προβλέπει τον επόμενο μήνα τη μεταναστευτική ροή στο Αιγαίο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. Θεωρητικό Υπόβαθρο

Οι θεωρίες που έχουν διατυπωθεί, αποτυπώνουν αιτίες σε εντελώς διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης, αλλά συγκλίνουν στην άποψη ότι η ατομική απόφαση για μετανάστευση μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στη μεγέθυνση του εισοδήματος και η αντίστοιχη συλλογική-οικογενειακή απόφαση, στην ελαχιστοποίηση του ρίσκου (ασφάλεια- επίπεδο και συνθήκες διαβίωσης). Και στις δύο αυτές περιπτώσεις οι αποφάσεις υποκινούνται από δομικές δυνάμεις που λαμβάνουν χώρα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Massey et al. 1993).

Ειδικότερα, οι οικονομικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν, αν και διαφορετικές μεταξύ τους, τείνουν να συμφωνούν στην άποψη ότι η διαφορά επιπέδου ανάπτυξης και διαβίωσης μεταξύ των χωρών είναι η κύρια αιτία που προκαλεί τη μετανάστευση. Στην ενότητα αυτή, παραθέτουμε συνοπτικά τις σύγχρονες θεωρίες που ερμηνεύουν τις αιτίες της μετανάστευσης, δηλαδή τις συνθήκες υπό τις οποίες λαμβάνεται η μεταναστευτική απόφαση, ώστε να κατανοήσουμε και τους προσδιοριστικούς παράγοντες του μεταναστευτικού φαινομένου. Συνολικά, οι θεωρητικές προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου, οι κυριότερες των οποίων θα αναλυθούν στο Κεφάλαιο αυτό, εμφανίζονται στο ακόλουθο Σχήμα:

1.1.Γεωγραφική Προσέγγιση

Υπό αυτή την προσέγγιση σημαντικότερο ρόλο παίζει ο παράγοντας της «απόστασης». Έτσι με βάση αυτόν, γίνεται προσπάθεια να δοθεί εξήγηση στις μετακινήσεις μεταξύ των διάφορων περιοχών, στις οποίες μετακινήσεις περιλαμβάνεται και η μετανάστευση. Από το 1885, ο άγγλος γεωγράφος G. Ravenstein διατύπωσε την άποψη ότι «ο αριθμός των μεταναστών σε ένα ορισμένο τόπο εγκατάστασης αυξάνει αντιστρόφως ανάλογα με την απόσταση και ευθέως ανάλογα με το μέγεθος του πληθυσμού του τόπου καταγωγής»¹.

Γνωστότερο υπόδειγμα ίσως είναι το λεγόμενο υπόδειγμα βαρύτητας, (από το γνωστό νόμο βαρύτητας του Newton- *Newton's law of gravitation*) για την ανάλυση των μεταναστευτικών ροών. Η απόσταση αντιμετωπίζεται ως αποτρεπτικός παράγοντας αντίστασης, ενώ οι ροές μεταξύ δυο περιοχών είναι ανάλογες των πληθυσμιακών ή οικονομικών μεγεθών των περιοχών και αντιστρόφως ανάλογες της απόστασης. Η γενική εξίσωση που χρησιμοποιείται είναι:

$$M_{sr} = G \left[\frac{P_s P_r}{d_{sr}} \right]$$

όπου:

- M_{sr} είναι οι μεταναστευτικές ροές μεταξύ των χωρών s (προέλευση) και r (προορισμός),
- G είναι η σταθερά Newton,
- P_s και P_r είναι οι πληθυσμοί των χωρών s και r ,
- d_{sr} η απόσταση μεταξύ των s και r και

Εκτός από το εν λόγω υπόδειγμα βαρύτητας, έχουν υπάρξει και άλλες προσπάθειες για την ανάλυση των μεταναστευτικών ροών, χρησιμοποιώντας πιο προηγμένα μαθηματικά εργαλεία για τον υπολογισμό του μεγέθους των χωρικών αλληλεπιδράσεων, όπως η ενσωμάτωση της έννοιας της εντροπίας (Wilson, 1967 και 1970). Το υπόδειγμα υποθέτει ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ των χωρών ή περιφερειών s και r μεγιστοποιεί την εντροπία του συστήματος που περιλαμβάνει τις υπό μελέτη χώρες. Ενδεικτικά, η γενική εξίσωση:

$$S = -\sum_s \sum_r p^{rs} \log p^{rs}$$

Όπου p^{rs} η πιθανότητα μετακίνησης από το σημείο r στο s , έχοντας ορίσει δεδομένους περιορισμούς αναφορικά με τον αριθμό μετακινήσεων και το κόστος μετακίνησης.

Εκτός από την έννοια της εντροπίας, ο Wilson, (1981) επιχείρησε επίσης να περιγράψει τις χωρικές αλληλεπιδράσεις μέσα στο πλαίσιο που τέθηκε από τη θεωρία καταστροφής και διακλάδωσης (catastrophe and bifurcation theory), όπου τα δυναμικά συστήματα μπορούν να υποβληθούν σε ουσιαστικές ποιοτικές αλλαγές συνεπεία πολύ μικρών τροποποιήσεων σε κάποιες από τις παραμέτρους τους.

Τέλος, στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγεται η **προσέγγιση της κινητικής μετάβασης (mobility transition)** (Zelinsky, 1971), η οποία επιδιώκει να εξηγήσει τις μεταβολές στη χωρική κινητικότητα σε ένα διαχρονικό πλαίσιο χρησιμοποιώντας μια συγγενική της έννοια, τη δημογραφική μετάβαση (demographic transition). Σύμφωνα με τον Zelinsky, ο κοινωνικός εκσυγχρονισμός προκάλεσε μια αύξηση και συνεχή διαφοροποίηση στα υποδείγματα της κινητικότητας των ανθρώπων. Κατά τη διάρκεια της μετάβασης από την από την παλαιότερη στη σύγχρονη κοινωνία, τον 18ο και 19ο αιώνα, οι μεταναστευτικές μετακινήσεις κατευθύνθηκαν από τις αγροτικές περιοχές προς τις αστικές περιοχές, εντός των εθνικών συνόρων, αλλά και προς άλλες χώρες. Στα μέσα του 20ου αιώνα οι μετακινήσεις από τις αγροτικές προς τις αστικές περιοχές μειώθηκαν και αυξήθηκαν μεταξύ και εντός των αστικών περιοχών, ενώ πρόσφατα ως ένα βαθμό υποκαταστάθηκαν από τα συστήματα επικοινωνίας. Η κινητικότητα αυτή μεταβάλλεται με το χρόνο και κάθε εποχή έχει τα δικά της χαρακτηριστικά.

¹ Από τη λίστα των νόμων του Ravenstein, που διέπουν το φαινόμενο της μετανάστευσης και ο ίδιος διατύπωσε στο βιβλίο του "Laws of Migration" (1885).

1.2.Νεοκλασικές θεωρίες: Μακροοικονομική προσέγγιση

Το 1776 ο γνωστός Α. Smith τάχθηκε υπέρ της απομάκρυνσης των εμποδίων από την κινητικότητα της εργασίας, ώστε η κοινωνική ευημερία να αυξηθεί μέσω του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας. Ο Ravenstein (1889) ανέπτυξε τη θεωρία ότι ο υπερπληθυσμός σε μια περιοχή σε συνδυασμό με ανεκμετάλλετους πόρους σε μια άλλη, είναι η κύρια αιτία της μετανάστευσης. Σύμφωνα με τον Ravenstein άλλες αιτίες είναι η βαριά φορολογία, το δυσάρεστο κοινωνικό περιβάλλον και οι καταπιεστικοί νόμοι, αλλά θεωρεί πως η επιθυμία των ανθρώπων να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση είναι ικανή να προκαλέσει το μεγαλύτερο ρεύμα μετανάστευσης. Περίπου 40 χρόνια μετά ο Hicks (1932) έγραψε ότι «Οι διαφορές στα καθαρά οικονομικά πλεονεκτήματα, κυρίως οι διαφορές των μισθών, αποτελούν τις κύριες αιτίες της μετανάστευσης». Βέβαια, η ιστορία έδειξε ότι οι αυξανόμενες οικονομικές διαφορές μεταξύ όλο και περισσότερων χωρών, δεν ήταν ικανές να προκαλέσουν αρκετή μετανάστευση ώστε να εμποδίσει αυτές τις διαφορές να διευρύνονται. Οι Shields & Shields (1989) τυποποίησαν τις παρατηρήσεις του Smith, μοντελοποιώντας τις μετακινήσεις εργατικού δυναμικού από ένα μέρος i σε ένα μέρος j, αν οι μισθοί στο μέρος j είναι υψηλότεροι από το μέρος I, με την ένταση της μετανάστευσης να συνδέεται με τη διαφορά αυτή στους μισθούς ως εξής:

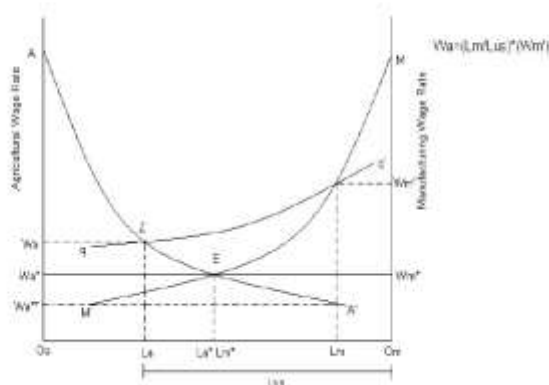
$M_{ij} = \beta_{ij}(W_j - W_i)$, όπου M ο αριθμός των μεταναστών, W ο μισθός, και β μια παράμετρος που αντικατοπτρίζει τα εμπόδια της μετανάστευσης (απόσταση, θεσμικοί περιορισμοί, ατελής πληροφόρηση κτλ).

1.3.Η θεωρία της προσφοράς και ζήτησης εργατικής δύναμης:

➤ Η εν λόγω θεωρία βασίζεται στην απλή άποψη ότι η έλλειψη εργατικού δυναμικού σε μία χώρα μπορεί να καλυφθεί από εργατικό δυναμικό μιας άλλης χώρας όπου ο πληθυσμός είναι άφθονος. Ουσιαστικά η έκφραση αυτή αποτελεί ένα συνδυασμό μακροοικονομικής θεώρησης της αγοράς εργασίας και μίας μικροοικονομικής παρατήρησης της συμπεριφοράς κάθε ατόμου (μετανάστες). Έτσι οι μετανάστες θα κατευθυνθούν σε χώρες που προσφέρουν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την απασχόλησή τους (ευκολία εύρεσης εργασίας ή αλλιώς αυξημένη ζήτηση εργασίας, υψηλότεροι μισθοί, προοπτικές οικονομικής ευημερίας, συνθήκες εργασίας και διαβίωσης κτλ.). Οι Harris και Todaro (1970) εξετάζουν τις διαφορές στους μισθούς μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσης, ως οικονομικό λόγο μετανάστευσης. Στο διάγραμμα που ακολουθεί αναλύεται η θεωρία των δύο κατηγοριών οικονομολόγων στο μοντέλο που ανέπτυξαν.

Συνοπτικά, το προαναφερόμενο μοντέλο δείχνει την τάση για μετανάστευση από αγροτικές σε αστικές περιοχές, όταν η παραγωγικότητα στον αγροτικό τομέα και άρα οι μισθοί, μειώνονται, ενώ ταυτόχρονα η ζήτηση για εργασία σε φτηνό εργατικό δυναμικό στις αστικές περιοχές αυξάνεται. Η ισορροπία θα επέλθει όταν εξισώνονται οι τιμές των αγροτικών μισθών και των αστικών μισθών. Στο σημείο αυτό ο ρυθμός μεταβολής της μετανάστευσης από αγροτικές σε αστικές περιοχές είναι μηδενικός γιατί πλέον δεν υπάρχει η προσδοκία μεγαλύτερου αστικού μισθού. Στο εν λόγω μοντέλο η μετανάστευση προκαλεί μείωση της προσφοράς εργασίας και αύξηση μισθών στην χώρα υποδοχής και το αντίθετο στη χώρα προέλευσης. Η μεταναστευτική ροή θα συνεχιστεί μέχρι να σταματήσει στο σημείο ισορροπίας.

Harris-Todaro Migration Model

Η συνθήκη ισορροπίας στην οποία το σύστημα δίνεται από την σχέση:

$$W_{\alpha} = W_m \frac{l_m}{l_{us}}$$

όπου:

- W_a : Μισθός στον αγροτικό τομέα.
- L_m : είναι ο αριθμός των εργαζομένων στον αστικό/βιομηχανικό τομέα.
- L_a : είναι ο αριθμός εργαζομένων στον αγροτικό τομέα.
- W_m : Μισθός στον αστικό/βιομηχανικό τομέα.
- L_{us} : Αριθμός αναζητούντων εργασία στον αστικό/βιομηχανικό τομέα.

➤ Οι Rotte και Vogler (1999) ανέδειξαν τη διαφορά εισοδήματος μεταξύ χώρας υποδοχής και χώρας προέλευσης, αλλά και τους περιορισμούς στην είσοδο και την ασταθή πολιτική κατάσταση ως παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά ή θετικά τη μετανάστευση. Οι παράγοντες όμως που αναγνωρίζονται μέχρι και σήμερα από τους οικονομολόγους, ότι επηρεάζουν από οικονομικής απόψεως τη μεταναστευτική ροή, αναπτύχθηκαν αρχικά από τους T. Hatton - J. Williamson και αφορούν στους ακόλουθους:

- ο Διαφορά μισθών μεταξύ χωρών υποδοχής και προέλευσης
- ο Ποσοστό φυσικής αύξησης του πληθυσμού δύο δεκαετίας πριν τη μεταναστευτική ροή
- ο Το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στη γεωργία
- ο Ο προϋπάρχον μεταναστευτικός πληθυσμός στη χώρα υποδοχής
- ο Τα προϋπάρχοντα ποσοστά αποδημίας

Από τους παραπάνω λόγους, αυτός που επηρεάζει αρνητικά (αντιστρόφως ανάλογα) τις μεταναστευτικές ροές είναι το ποσοστό εργατικού δυναμικού στη γεωργία, ενώ οι υπόλοιποι επιδρούν θετικά στη μετανάστευση.

1.4.Θεωρία κόστους – οφέλους:

Η θεωρία κόστους – οφέλους εστιάζει κυρίως στη σύνδεση μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσης από την άποψη των πλεονεκτημάτων για τη μία και των πιθανών μειονεκτημάτων για την δεύτερη. Από μακροοικονομικής απόψεως λοιπόν, θα μπορούσε να λεχθεί για παράδειγμα ότι η μετανάστευση ατόμων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο θα επιφέρει ανάπτυξη στην παραγωγή της χώρας υποδοχής ενώ η απώλεια του πληθυσμού αυτού θα κοστίσει σε όρους οικονομικής ανάπτυξης στην χώρα προέλευσης. Υπάρχει όμως η περίπτωση να ωφεληθούν και οι δύο χώρες αν υπάρξει σύνδεση μέσω των μεταναστών σε επιχειρηματικές

δραστηριότητες. Κατά τον Ch. Kindleberger (1965), ο οποίος μελέτησε την περίπτωση μετανάστευσης των μεσογειακών χωρών, η χώρα προέλευσης έχει επίσης οφέλη που συνδέονται με την εισροή κεφαλαίου (εμβασμάτων), τη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών, τη μείωση της ανεργίας και υποαπασχόλησης, αλλά και την αποτροπή κοινωνικών εξεγέρσεων και συγκρούσεων. Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να έχουμε αρνητικές επιπτώσεις και στις δύο χώρες κυρίως αν οι μετανάστες δεν χρησιμοποιηθούν από τη χώρα υποδοχής ή η απορρόφηση των ειδικευμένων ατόμων δεν πραγματοποιηθεί με τον ορθό τρόπο. Την εν λόγω θεωρία χρησιμοποίησε και ο Ξ. Ζολώτας (1966), διατυπώνοντας την άποψη ότι οι χώρες χαμηλού εισοδήματος βοήθησαν στην οικονομική ανάπτυξη των βιομηχανικών χωρών της Δυτικής Ευρώπης και σύμφωνα με την οποία, αν η μεταναστευτική ροή δεν υπερβαίνει τα όρια που τίθενται από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της χώρας προέλευσης είναι δυνατόν να επωφεληθούν και η χώρα υποδοχής και η χώρα προέλευσης. Σε αντίθετη περίπτωση, η μετανάστευση θα έχει ως αποτέλεσμα την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης στις χώρες υψηλού εισοδήματος σε βάρος των λιγότερο ανεπτυγμένων οικονομικά χωρών.

- ο Μπορούμε συνοψίζοντας να πούμε ότι η προσέγγιση των νεοκλασικών θεωριών εμπεριέχει κάποιες επιμέρους προτάσεις και υποθέσεις (Massey et al. 1993):

 1. Οι διαφορές μισθών μεταξύ των χωρών προκαλούν τη διεθνή μετανάστευση του εργατικού δυναμικού.
 2. Η εξίσωση των επιπέδων των μισθών θα σταματήσει τη μετακίνηση του εργατικού δυναμικού και ως εκ τούτου δεν θα υφίσταται διεθνής μετανάστευση.
 3. Οι διεθνείς ροές ανθρώπινου κεφαλαίου (υψηλών δεξιοτήτων εργατικού δυναμικού) αντιδρούν στις διαφορές καθαρών αποδόσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, που μπορεί να διαφέρουν από τους συνολικούς μισθούς και να οδηγεί σε ένα ξεχωριστό μοντέλο μετανάστευσης από αυτό του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού.
 4. Οι αγορές εργατικού δυναμικού είναι ο πρωταρχικός μηχανισμός που προκαλεί διεθνείς ροές εργατικού δυναμικού. Άλλες μορφές αγορών δεν έχουν σημαντικές επιδράσεις στη διεθνή μετανάστευση.
 5. Ο τρόπος για τις Κυβερνήσεις να ελέγξουν τα μεταναστευτικά ρεύματα είναι να ρυθμίσουν ή να επηρεάσουν τις αγορές εργατικού δυναμικού στις χώρες υποδοχής και αποστολής.

1.5.Νεοκλασική θεωρία: Μικροοικονομική προσέγγιση

Από μικροοικονομική σκοπιά, η εν λόγω θεωρία στηρίζεται στην άποψη ότι τα άτομα σκέφτονται ορθολογικά και επιλέγουν να μεταναστεύσουν οπουδήποτε θα αμείβονται καλύτερα. Η απόφασή τους δηλαδή βασίζεται σε υπολογισμούς κόστους- οφέλους για την οικονομική τους ευημερία. Πιθανοί μετανάστες εκτιμούν τα κόστη και τα οφέλη της μετακίνησης και μεταναστεύουν όπου τα αναμενόμενα καθαρά κέρδη θα είναι μεγαλύτερα σε ορισμένο χρονικό ορίζοντα (Borjas, 1989).

Αν τα αναμενόμενα κέρδη ενός πιθανού μετανάστη στη χώρα προορισμού είναι $\log W_1$ και $\log W_0$ τα αναμενόμενα κέρδη αν παραμείνει στη χώρα του, με C το κόστος μετακίνησης (περιλαμβανομένου και του ψυχολογικού κόστους) τότε θα μεταναστεύσει αν $\log[\frac{W_1}{W_0 - C}] > 0^2$.

Μια παραλλαγή της θεωρίας αυτής είναι και λεγόμενη **θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου**, σύμφωνα με την οποία το επίπεδο εκπαίδευσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη. Οι υποστηρικτές θεωρούν την εκπαίδευση ως επένδυση, καθώς συνβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας. Έτσι λοιπόν, η μετανάστευση εκλαμβάνεται ως

² Τα αναμενόμενα κέρδη w ορίζονται ως $\log w = Xb + e_0$, όπου X ένα διάνυσμα χαρακτηριστικών του ατόμου, φύλο, ηλικία, μόρφωση κτλ., και e_0 τυχαία μεταβλητή (θόρυβος), που ακολουθεί κανονική κατανομή, με $\mu=0$ και σ_0^2 .

επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, αφού ο μετανάστης μεταφέρει στη χώρα υποδοχής ικανότητες, εμπειρίες, γνώσεις, τεχνογνωσία κτλ. Αντίστοιχα, ο μετανάστης παρακινείται από τις υψηλότερες αποδοχές στη χώρα υποδοχής, λαμβάνοντας υπόψη και το κόστος μετανάστευσης. Με άλλα λόγια οι άνθρωποι θα επιλέξουν να μεταναστεύσουν όπου πιστεύουν πως θα είναι πιο παραγωγικοί, δεδομένων των δεξιοτήτων τους. Πριν όμως μπορέσουν να αυξήσουν τα εισοδήματά τους, τα οποία συνδέονται με την αύξηση της παραγωγικότητας, θα αξιολογήσουν- εκτιμήσουν κάποιους παράγοντες όπως τα έξοδα του ταξιδιού, της μετακόμισης, το επίπεδο τιμών και διαβίωσης στη ξένη χώρα, τυχόν ανάγκη εκμάθησης ξένης γλώσσας κτλ.

Το μοντέλο του Sjaastad εξηγεί ακριβώς πότε ένα άτομο θα λάβει την απόφαση να μεταναστεύσει εκτιμώντας τα οφέλη και τα κόστη. Μαθηματικά, το μοντέλο βασίζεται στον υπολογισμό της καθαρής παρούσας αξίας του προσδοκώμενου εισοδήματος μείον το κόστος μετανάστευσης, ως εξής (Massey et al., 1993):

$$ER_0 = \int_0^n [P_1 P_{2(t)} Y_{d(t)} - P_{3t} Y_{0(t)}] e^{-rt} dt - C_0$$

Όπου:

- ER_0 είναι οι αναμενόμενες αποδόσεις από τη μετανάστευση τη χρονική στιγμή 0, n είναι ο χρονικός ορίζοντας για τον οποίο το άτομο προσδοκεί ότι θα εργασθεί ως μετανάστης.
- P_1 είναι η πιθανότητα να μην απελαθεί από τη χώρα προορισμού (1 για νόμιμους μετανάστες και <1 για παράνομους).
- P_2 και P_3 είναι οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας στη χώρα προορισμού και στη χώρα προέλευσης αντίστοιχα.
- Y_0 και Y_d είναι οι αποδοχές στις χώρες προέλευσης και προορισμού αντίστοιχα.
- r είναι το επιτόκιο απόδοσης.
- C_0 είναι το συνολικό άθροισμα του κόστους της μετανάστευσης (οικονομικό, ψυχολογικό, κ.λπ.) το οποίο προφανώς είναι δύσκολο να μετρηθεί και να εκφραστεί ποσοτικά.

Αν η ποσότητα ER για κάποιο συγκεκριμένο προορισμό είναι θετική τότε ο ορθολογικός μετανάστης, μεταναστεύει. Αν είναι αρνητική παραμένει στη χώρα του και αν ισούται με μηδέν του είναι αδιάφορο όποια απόφαση και να πάρει.

- Θεωρητικά, καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα-υποθέσεις για την μικροοικονομική προσέγγιση που διαφέρουν ελαφρώς από τα προαναφερόμενα της μακροοικονομικής προσέγγισης:
 1. Οι διεθνείς μετακινήσεις επηρεάζονται από διαφορές στους ρυθμούς μεταβολής μισθών και ανεργίας (η μακροοικονομική σκοπιά υποθέτει πλήρη απασχόληση).
 2. Αν τα χαρακτηριστικά που αποτελούν το ανθρώπινο κεφάλαιο (επίπεδο εκπαίδευσης, εμπειρία, ξένες γλώσσες κτλ.) αυξάνουν την πιθανότητα για απασχόληση στη χώρα προορισμού, θα αυξάνεται η πιθανότητα διεθνούς κινητικότητας, όταν άλλοι παράγοντες παραμένουν σταθεροί.
 3. Ατομικά χαρακτηριστικά, τεχνολογίες και κοινωνικές συνθήκες που ελαχιστοποιούν τα κόστη μετακίνησης, αυξάνουν τα καθαρά κέρδη, ως απόδοση από τη μετανάστευση και ως εκ τούτου προκαλούν αύξηση της πιθανότητας διεθνούς μετακίνησης.
 4. Εξαιτίας των ως άνω (2) και (3) προτάσεων, τα άτομα της ίδιας χώρας μπορεί να παρουσιάζουν διαφορετικές τάσεις στη μετανάστευση.
 5. Τα μεταναστευτικά ρεύματα σαν σύνολο, αποτελούνται από ατομικές μετακινήσεις, ως απόρροια ατομικών αποφάσεων βάσει εκτιμήσεων οφέλους και του κόστους.
 6. Δεν υφίσταται διεθνής μετακίνηση όταν εξισωθούν οι καθαρές αποδόσεις-κέρδη από τη μετανάστευση ή οι ρυθμοί ανεργίας μεταξύ των χωρών.

7. Το μέγεθος της διαφοράς στα αναμενόμενα κέρδη μεταξύ των χωρών προσδιορίζουν το μέγεθος της μεταναστευτικής ροής.
8. Οι αποφάσεις για μετανάστευση λαμβάνονται εξαιτίας των ανισορροπιών στην αγορά εργατικού δυναμικού. Άλλες μορφές αγορών δεν έχουν άμεση επίδραση στις διεθνείς μεταναστευτικές ροές.
9. Αν οι συνθήκες σε μία χώρα προορισμού προσελκύουν ψυχολογικά πιθανούς μετανάστες τότε μπορεί να έχουμε αρνητικά κόστη στη μετανάστευση. Στην περίπτωση αυτή, μόνο αρνητικές διαφορές στα αναμενόμενα κέρδη θα μπορούσαν να σταματήσουν τη μετακίνηση.
10. Οι κυβερνήσεις ελέγχουν τη μετανάστευση κυρίως μέσω πολιτικών που στοχεύουν στη μείωση των διαφορών στα αναμενόμενα κέρδη στις χώρες αποστολής και υποδοχής, όπως παράδειγμα πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση της πιθανότητας εύρεσης εργασίας στις χώρες προορισμού, ή την αύξηση των εισοδημάτων στις χώρες αποστολής.

1.6.Η Θεωρία της δυαδικής αγοράς εργασίας

Σύμφωνα με τη θεωρία δυαδικής εργασίας ή αλλιώς κατάτμησης της αγοράς εργασίας, έχουμε διάκριση σε δύο τομείς (Πουλοπούλου, Η.-Ε., 2007):

Α. «Κεντρικός/Επίσημος τομέας», στον οποίο απασχολούνται οι γηγενείς και περιλαμβάνει το Δημόσιο, τις Δημόσιες και τις μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Οι εργαζόμενοι στον «επίσημο τομέα» είναι οι προνομιούχοι της αγοράς εργασίας. Οι μισθοί είναι υψηλοί, τα δικαιώματα των εργαζομένων αναγνωρίζονται πλήρως, η απασχόληση διέπεται από μόνιμη σχέση εργασίας, οι συνθήκες εργασίας είναι ικανοποιητικές, υπάρχουν προοπτικές ανέλιξης, η ανεργία δεν είναι πιθανή.

Β. «Περιφερειακός/Ανεπίσημος τομέας», ο οποίος περιλαμβάνει εργασία ανειδίκευτη, σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις, σε σπίτια και σε κλάδους όπου ακμάζει η παραοικονομία. Χαρακτηρίζεται συνήθως από χαμηλούς μισθούς, εργασιακή αβεβαιότητα, ανύπαρκτα εργασιακά δικαιώματα, χαμηλό κοινωνικό status, ανθυγιεινό περιβάλλον και περισσότερες πιθανότητες ανεργίας. Οι θέσεις αυτές καταλαμβάνονται ευκολότερα από αλλοδαπούς, αλλά και από ένα μέρος γηγενών, ενώ το επίπεδο μόρφωσης και η εκπαίδευση δεν θεωρούνται σημαντικά.

Μεταξύ των ως άνω τομέων δεν υπάρχει κινητικότητα. Οι εργαζόμενοι του επίσημου τομέα ενδιαφέρονται για κατάληψη υψηλότερων θέσεων, καλύτερου κοινωνικού κύρους, επομένως δεν στρέφονται στις κατώτερες θέσεις του ανεπίσημου τομέα. Αντίστοιχα, οι εργαζόμενοι του ανεπίσημου τομέα αποτελούν άτομα εκτός κοινωνικής δομής (αλλοδαποί), οι οποίοι και για μη οικονομικούς λόγους αντιμετωπίζουν εμπόδια στην μετακίνηση στην αγορά εργασίας (φυλή, εθνικότητα, κοινωνικές προκαταλήψεις, μεταναστευτική πολιτική κ.α.)

Οι υποστηρικτές της θεωρίας, θεωρούν πως η μείωση των μισθών και η αντικατάσταση γηγενών από αλλοδαπούς είναι η αιτία εισροής μεταναστών και όχι το αποτέλεσμα.

1.7.Τα Νέα Οικονομικά της Μετανάστευσης

Τα Νέα Οικονομικά της Μετανάστευσης αποτελούν πρόσφατη σχετικά θεωρία. Υπόβαθρό τους υπήρξε η κριτική που άσκησαν στις υποθέσεις και τα συμπεράσματα της νεοκλασικής προσέγγισης οι Stark & Bloom (1985). Κεντρική τους θέση είναι ότι η απόφαση για μετανάστευση δε λαμβάνεται από ένα μεμονωμένο ατομικό "παίκτη", αλλά από ευρύτερες μονάδες, όπως οικογένειες και νοικοκυριά, μέσα στις οποίες οι άνθρωποι δρουν συλλογικά, όχι απλά για να μεγιστοποιήσουν το αναμενόμενο εισόδημα (όπως υποστηρίζει η νεοκλασική θεώρηση), αλλά για να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους. Σε αντίθεση με τα μεμονωμένα

άτομα, τα νοικοκυριά μπορούν να ελέγχουν τους κινδύνους που απειλούν την οικονομική τους ευημερία διασπείροντας την κατανομή των πόρων τους, όπως είναι η εργασία. Πιο συγκεκριμένα, κάποια μέλη της οικογένειας δύνανται να εργαστούν στην πατρίδα τους, στον τόπο που γεννήθηκαν, ενώ κάποια άλλα μπορούν να εργαστούν σε χώρες του εξωτερικού, όπου οι μισθοί και οι συνθήκες απασχόλησης βρίσκονται σε αρνητική συσχέτιση με τα ίδια μεγέθη στον τόπο καταγωγής τους. Αν οι τοπικές οικονομικές συνθήκες επιδεινωθούν, η οικογένεια δύνανται να βασιστεί στα εμβάσματα που αποστέλλουν τα αποδημήσαντα μέλη της. Ως εκ τούτου, η διεθνής μετανάστευση και η τοπική (εγχώρια) απασχόληση ή η εγχώρια παραγωγή δεν αποτελούν αμοιβαίως αποκλειόμενες δυνατότητες. Ένα μέρος της οικογένειας δύνανται να μεταναστεύσει και ένα άλλο να απασχοληθεί στον τόπο καταγωγής.

Επίσης τα νέα οικονομικά αμφισβητούν τη νεοκλασική θέση, ότι δηλαδή το εισόδημα έχει την ίδια επίδραση σε ένα πρόσωπο, ανεξαρτήτως των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών στις οποίες διαβίει και της θέσης του στην κατανομή του εισοδήματος. Οι μελετητές της υπό εξέτασης θεωρίας διατείνονται ότι τα νοικοκυριά στέλνουν μέλη τους να εργαστούν στο εξωτερικό, όχι μόνο για να βελτιώσουν το εισόδημά τους σε απόλυτους όρους (δηλ. να επιτύχουν ένα υψηλότερο εισόδημα σε σχέση με το τρέχον), αλλά και για να αυξήσουν το σχετικό εισόδημά τους, δηλαδή αυτό σε σχέση με το εισόδημα των άλλων νοικοκυριών και να μειώσουν, έτσι, το σχετικό (κοινωνικό) αποκλεισμό (*relative deprivation*) τους σε σύγκριση με μια ομάδα αναφοράς. Ο σχετικός αποκλεισμός προέρχεται από την ανισοκατανομή του εισοδήματος σε μια περιοχή προέλευσης. Συγκεκριμένα, αν υποθέσουμε ότι σε μια χώρα αυξάνεται το εισόδημα των εύρωστων νοικοκυριών και το εισόδημα των φτωχών παραμένει αμετάβλητο, τότε αυξάνει ο σχετικός αποκλεισμός των τελευταίων και ενισχύονται τα κίνητρα μετανάστευσης, ακριβώς διότι αυξήθηκε η εισοδηματική απόσταση μεταξύ των νοικοκυριών, παρόλο που το εισόδημα των φτωχών νοικοκυριών παρέμεινε σε απόλυτους όρους αμετάβλητο. Έτσι, πρόθεση μετανάστευσης εγείρεται και από την αύξηση των εισοδημάτων των υπολοίπων νοικοκυριών. Αν στη μείωση του σχετικού εισοδήματος συνυπολογίσουμε και τις προαναφερθείσες αποτυχίες των αγορών διαπιστώνουμε ότι η μετανάστευση αποτελεί διέξοδο για την ενίσχυση του σχετικού εισοδήματος (Stark & Taylor 1991).

Η κυριότερη συνεισφορά των νέων οικονομικών είναι η επίδραση των εμβασμάτων στη μεταναστευτική απόφαση και η έμφαση στη διαδικασία με την οποία τα εμβάσματα περιορίζουν το ενδεχόμενο εισοδηματικής απώλειας που προέρχεται από τις αποτυχίες των αγορών.

Επίσης τα νέα οικονομικά διευρύνουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξετάζεται η μετανάστευση, διότι συνδέουν τη μεταναστευτική απόφαση ενός νοικοκυριού όχι με το εισόδημα που λαμβάνει σε απόλυτους όρους, αλλά με τη θέση του στην κατανομή του εισοδήματος.

1.8.Θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων

Στην προσπάθεια γενίκευσης της μακροοικονομικής θεώρησης αναπτύχθηκαν επίσης η **θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων** (Wallerstein, 1974) και η **θεωρία της διάρθρωσης** (*Structurist theory*). Πρόκειται ουσιαστικά για μαρξιστικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με τις οποίες η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με τις ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές και αντιμετωπίζεται σαν αποτέλεσμα συλλογικής δράσης στις εκάστοτε κοινωνικές και ταξικές δομές (Massey et al., 1993). Οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν ότι η διεθνής μετανάστευση συνδέεται με τις εξελίξεις στο καπιταλιστικό σύστημα και το σύστημα των παγκόσμιων αγορών. Οι ροές αγαθών και κεφαλαίου από το κέντρο προς τις περιφέρειες σε αναζήτηση εδάφους, πρώτων υλών, εργασίας, και των νέων καταναλωτικών αγορών αντισταθμίζεται από τη ροή της εργασίας στην αντίθετη κατεύθυνση. Πίσω από αυτή τη διαδικασία υπάρχουν πολλοί προσδιοριστικοί παράγοντες. Από τη μια πλευρά αυξάνεται η ζήτηση για ανειδίκευτη ή ημιειδίκευμένη εργασία στις περιοχές, αφού αυξάνει το ποσοστό του εγχώριου πληθυσμού που αποφεύγει την απασχόλησή του στο βιομηχανικό τομέα και επιθυμεί περισσότερη εργασία στον τομέα των υπηρεσιών και στον τριτογενή τομέα, κάτι που ευνοείται από την ανάλογη

μετατόπιση της οικονομίας. Από την άλλη πλευρά η ενσωμάτωση τεχνολογίας και κεφαλαίων στον αγροτικό τομέα αυξάνει την παραγωγικότητά του και μειώνει τις απαιτήσεις του για εργασία. Το προκύπτον πλεόνασμα του αγροτικού εργατικού δυναμικού μεταναστεύει προς τις κεντρικές περιφέρειες προς αναζήτηση απασχόλησης κυρίως σε χαμηλόμισθες θέσεις στη βιομηχανία ή τον τομέα των υπηρεσιών.

Η θεωρία παγκόσμιων συστημάτων αναγνωρίζει ότι η μετανάστευση επηρεάζεται από την ύπαρξη δεσμών μεταξύ των χωρών προέλευσης και προορισμού, οι οποίοι δεν είναι μόνο υλικοί αλλά ιστορικοί, γλωσσικοί, πολιτιστικοί, κ.λπ. Κατά συνέπεια η εν λόγω προσέγγιση δεν κατατάσσεται στις καθαρά μακροοικονομικές, αφού συνδυάζει την οικονομική με την κοινωνιολογική θεώρηση του φαινομένου. Στην προσέγγιση αυτή η διεθνής μετανάστευση δεν συνδέεται αποκλειστικά με τις διαφορές μισθών και απασχόλησης μεταξύ των χωρών, αλλά επηρεάζεται από τη δυναμική της δημιουργίας αγοράς και τη δομή της παγκόσμιας οικονομίας. Στην προσπάθεια για κοινωνιολογική θεώρηση του φαινομένου, έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις ασύμμετρες σχέσεις μεταξύ των παλαιών αποικιών και της τέως μητρόπολής τους, αφού εκτιμάται ότι δημιουργούν καλύτερες προϋποθέσεις για οικονομικές σχέσεις και εμπόριο.

Οι θεωρίες της διάθρωσης αντιμετωπίζουν τη διεθνή μετανάστευση ως μία μορφή εκμετάλλευσης των απομακρυσμένων και λιγότερο αναπτυγμένων χωρών από τις κεντρικές χώρες και περισσότερο αναπτυγμένες χώρες. Οι εργαζόμενοι στις αναπτυσσόμενες χώρες έλκονται από την δευτέρου επιπέδου αγορά εργασίας (*secondary labor markets*) των βιομηχανικών χωρών, η οποία χαρακτηρίζεται από χαμηλές αμοιβές, όχι καλές και λιγότερο προτιμητέες συνθήκες εργασίας και την έλλειψη ασφάλειας εργασίας.

1.9.Η Θεωρία του Κοινωνικού Κεφαλαίου – Μεταναστευτικά Δίκτυα

Οι θεωρίες του κοινωνικού κεφαλαίου (και της σωρευτικής αιτιότητας, που θα δούμε παρακάτω) συγκαταλέγεται σε αυτές που ερμηνεύουν τη διαιώνιση του μεταναστευτικού φαινομένου (Massey et al., 1993). Θεμελιωτές της έννοιας του κοινωνικού κεφαλαίου υπήρξαν οι Bourdieu (1985), Portes (1998), Coleman (1988) και Putnam (1995). Το κοινωνικό κεφάλαιο συγκροτείται από εκείνα τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οργάνωσης, όπως τα δίκτυα, οι νόρμες, η κοινωνική εμπιστοσύνη που διευκολύνουν τη συνεργασία των ανθρώπων με σκοπό την επίτευξη ενός κοινού οφέλους. Το κοινωνικό κεφάλαιο λαμβάνει τρεις βασικές μορφές: τις υποχρεώσεις και τις προσδοκίες, τα κανάλια πληροφοριών και τις κοινωνικές νόρμες.

Από τη σκοπιά του ενδιαφέροντός μας, η θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου εισάγει και εμβαθύνει την έννοια των μεταναστευτικών δικτύων. Με τον όρο μεταναστευτικά δίκτυα θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ένα σύνολο διαπροσωπικών δεσμών (συγγένειας, φιλίας κτλ) που συνδέει τους ήδη υπάρχοντες μετανάστες με άλλα πρόσωπα που ζουν, είτε στη χώρα υποδοχής είτε στη χώρα προέλευσης. Τα εν λόγω δίκτυα αυξάνουν κατ' ουσίαν την πιθανότητα διεθνούς μετανάστευσης, διότι μειώνουν το κόστος και τον κίνδυνο της μετανάστευσης και αυξάνουν, επίσης, τις αναμενόμενες καθαρές αποδόσεις επί της μετανάστευσης. Επομένως, τα δίκτυα συναποτελούν ένα είδος κοινωνικού κεφαλαίου μέσω του οποίου οι υποψήφιοι μετανάστες αποκτούν γνώση, στήριξη και γενικότερα πόρους που διευκολύνουν την πρόσβασή τους σε ξένες αγορές εργασίας.

Αποτελέσματα των μεταναστευτικών δικτύων είναι τα εξής:

- ο **Μείωση των δαπανών:** Οι πρώτοι κάτοικοι μια χώρας που αποφασίζουν να μεταναστεύσουν δε διαθέτουν κοινωνικούς δεσμούς με ανθρώπους στη χώρα υποδοχής στους οποίους θα μπορούσαν να βασιστούν, με αποτέλεσμα η μετανάστευση να είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, κυρίως, όταν είναι άτυπη. Μετά την αποδήμηση των πρώτων μεταναστών, το μεταναστευτικό κόστος για φίλους και συγγενείς που επιθυμούν να τους ακολουθήσουν είναι σημαντικά χαμηλότερο, καθώς οι πρώτοι μετανάστες έχουν δημιουργήσει κοινωνικούς δεσμούς στη χώρα προορισμού, είτε σφιχτούς, π.χ. βασισμένους στη φιλία, είτε χαλαρούς, βασισμένους στην άρρητη υποχρέωση της αμοιβαίας ανταπόδοσης.

Με τον τρόπο αυτό σχηματίζονται τα πρώτα δίκτυα, τα οποία όταν επεκταθούν και ο αριθμός τους φτάσει σε ένα κομβικό σημείο τότε η μετανάστευση διαιωνίζει τον εαυτό της, διότι κάθε μεταναστευτική κίνηση δημιουργεί αφ' εαυτής το απαραίτητο κοινωνικό υπόβαθρο για τη διατήρησή της (Massey et al. 1993).

- ο **Μείωση του κινδύνου:** Τα δίκτυα διευκολύνουν επιπρόσθετα τη διεθνή μετανάστευση, διότι λειτουργούν ως στρατηγικές διασποράς και καταμερισμού του κινδύνου της γεωγραφικής κινητικότητας. Όταν τα δίκτυα των μεταναστών είναι καλά οργανωμένα και επιτρέπουν την επικοινωνία μεταξύ υπαρχόντων μεταναστών στις περιοχές υποδοχής και υποψηφίων μεταναστών στις περιοχές προέλευσης, ανοίγουν κανάλια εξεύρεσης εργασιών για τους τελευταίους. Έτσι, η μετανάστευση καθίσταται μια αξιόπιστη και ασφαλής πηγή εισοδήματος, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η αβεβαιότητα των υποψηφίων μεταναστών για το εργασιακό τους παρόν και μέλλον (Massey et al. 1993).

Ορισμένες εμπειρικές έρευνες έχουν επαληθεύσει ότι η μεταναστευτική απόφαση που λαμβάνεται για πρώτη φορά συνεπικουρείται από την ύπαρξη συγγενών και φίλων με μεταναστευτικό παρελθόν και ότι η διαμονή ομοεθνών μεταναστών σε μια περιοχή υποδοχής συνιστά για τους υποψήφιους μετανάστες το επικρατέστερο κριτήριο επιλογής του τόπου εγκατάστασης (π.χ. εμπειρική μελέτη των Hatton & Williamson, 2005).

1.10. Η Θεωρία της Σωρευτικής Αιτιότητας

Η Θεωρία της Σωρευτικής Αιτιότητας υποστηρίζει ότι διαχρονικά η διεθνής μετανάστευση αυτοσυντηρείται- αυτοτροφοδοτείται με τρόπο που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μελλοντική μεταναστευτική κίνηση. Τη θέση αυτή ανέπτυξε πρώτος ο Myrdal (1957). Ο επιθετικός προσδιορισμός σωρευτική υποδηλώνει ότι κάθε μεταναστευτική συμπεριφορά τροποποιεί το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνονται οι μελλοντικές αποφάσεις μετανάστευσης και συνήθως το εν λόγω πλαίσιο διευκολύνει όλο και περισσότερο τη λήψη τους. Έχουν επισημανθεί έξι παράγοντες κοινωνικοοικονομικής φύσης οι οποίοι στοιχειοθετούν τους μηχανισμούς της σωρευτικής αιτιότητας.

- ο **Η διανομή του εισοδήματος:** Όπως, αναφέρθηκε και κατά την ανάλυση των Νέων Οικονομικών της Μετανάστευσης, τα μέλη ενός νοικοκυριού μεταναστεύουν για να αυξήσουν, όχι μόνο το απόλυτο εισόδημά τους, αλλά και το σχετικό, δηλαδή αυτό συγκριτικά με άλλα νοικοκυριά ή εν συγκρίσει γενικότερα με μια ομάδα αναφοράς. Μεγάλες αποκλίσεις του σχετικού εισοδήματος εντείνουν το αίσθημα σχετικού αποκλεισμού (relative deprivation) των νοικοκυριών με το μικρότερο σχετικό εισόδημα και το υποκινούν προς μετανάστευση. Συγκεκριμένα, πριν την έναρξη μεταναστευτικής κίνησης σε μια κοινότητα, οι εισοδηματικές αποκλίσεις μεταξύ των φτωχών αγροτικών νοικοκυριών είναι μικρές.

Μετά την αποδημηση των πρώτων μελών ορισμένων νοικοκυριών και την αποστολή των πρώτων εμβασμάτων, οι εισοδηματικές αποκλίσεις διευρύνονται και μαζί με αυτές το αίσθημα σχετικού αποκλεισμού των φτωχότερων νοικοκυριών που έχουν μείνει πίσω στην πατρίδα. Το αίσθημα αυτό εξωθεί τα νοικοκυριά αυτά προς μετανάστευση (Stark et al. 1986).

- ο **Η διανομή της γης:** Οι μετανάστες είθισται να αγοράζουν με τα έσοδα της εργασίας τους στο εξωτερικό γη στην πατρίδα τους, περισσότερο για λόγους γοήτρου, παρά ως παραγωγική επένδυση. Έτσι, αφήνουν ακαλλιεργήτη τη γη που αγοράζουν (εν αντιθέσει με όσους δεν έχουν μεταναστεύσει), καθώς η εργασία που εξασκούν στο εξωτερικό είναι πιο επικερδής απ' ό,τι η αγροτική παραγωγή στην πατρίδα τους. Απότοκη αυτής της διαδικασίας είναι η αύξηση των εκτάσεων γης που υποκαλλιεργείται και η συνεπόμενη μείωση της ζήτησης αγροτικών χεριών στην περιοχή προέλευσης, γεγονός που εξωθεί σε μετανάστευση τους άνεργους ντόπιους εργάτες γης.

- ο **Η οργάνωση της αγροτικής παραγωγής:** Όταν οι οικογένειες μεταναστών καλλιεργούν στη χώρα προέλευσης αγροτική γη που πιθανώς αγόρασαν με τα απεσταλμένα εμβάσματα, εφαρμόζουν μεθόδους παραγωγής εντάσεως κεφαλαίου. Κι αυτό διότι η βελτίωση της οικονομικής τους θέσης που προήλθε από την εργασία των μελών τους στο εξωτερικό τους δίνει

δυνατότητα πρόσβασης σε μορφές (εξωτερικής) χρηματοδότησης για την ανάπτυξη των εν λόγω μεθόδων. Αυτό σημαίνει ότι οι οικογένειες των μεταναστών δεν έχουν ανάγκη υποστήριξης από γηγενείς εργάτες, οι οποίοι λόγω ανεργίας επιχειρούν να αναζητήσουν εργασία στο εξωτερικό ως μετανάστες.

- ο **Η κουλτούρα μετανάστευσης:** Όταν η μετανάστευση από μια κοινότητα διευρύνεται, αλλάζουν οι αξίες και οι αντιλήψεις της που συναρτώνται του μεταναστευτικού φαινομένου και διαμορφώνεται μια μεταναστευτική κουλτούρα που ευνοεί την περαιτέρω αποδήμηση. Η μεταναστευτική κουλτούρα καθίσταται με τον καιρό αναπόσπαστο κομμάτι των αντιλήψεων των μελών της κοινότητας και βαθμιαία αποτελεί μέρος των προσωπικών τους αξιών.

- ο **Η χωρική κατανομή του ανθρωπίνου κεφαλαίου:** Η μεταναστευτική διαδικασία έλκει, τουλάχιστον στα πρώτα της στάδια, τους πιο καταρτισμένους, παραγωγικούς και ικανούς υπηκόους των χωρών προέλευσης. Με την πάροδο του χρόνου η μεταναστευτική διαδικασία κατατείνει στη διαρροή του πιο παραγωγικού και αναπαραγωγικού ανθρώπινου κεφαλαίου από τις χώρες αυτές, γεγονός που τις καταδικάζει σε οικονομική καχεξία και ευνοεί τις συνθήκες μετανάστευσης πρόσθετου ανθρώπινου κεφαλαίου (Massey, 1999).

- ο **Το κοινωνικό στίγμα:** Η μαζική απασχόληση μεταναστών σε συγκεκριμένες εργασιακές θέσεις των χωρών υποδοχής τις στιγματίζει κοινωνικά ως «δουλειές μεταναστών» στις οποίες αρνούνται να απασχοληθούν οι γηγενείς εργάτες, ενισχύοντας έτσι τη δομική ζήτηση για μετανάστες. Η μετανάστευση μεταβάλλει, επομένως, τον κοινωνικό προσδιορισμό της εργασίας και δημιουργεί μια συγκεκριμένη κατηγορία εργασιών που είναι ακατάλληλες για τους ντόπιους.

Η θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας συγκλίνει με αυτήν των μεταναστευτικών δικτύων στη θέση ότι οι προσπάθειες κυβερνητικού ελέγχου της διεθνούς μετανάστευσης δεν τελεσφορούν, διότι οι μηχανισμοί ανατροφοδότησης που δημιουργεί η σωρευτική αιτιότητα εδράζονται και λειτουργούν έξω από το πεδίο κυβερνητικών ελέγχων και παρεμβάσεων. Τέλος, ορισμένες εμπειρικές έρευνες επαληθεύουν παράγοντες που αυτοτροφοδοτούν τη μεταναστευτική διαδικασία, όπως το κοινωνικό κεφάλαιο (Massey et al. 1994), ενώ άλλες συνδέουν την εισοδηματική ανισότητα που προκαλεί η αποστολή εμβασμάτων μεταξύ των κατοίκων στις περιοχές προέλευσης με την έγερση νέων μεταναστευτικών κινήσεων (Stark et al. 1986).

1.11. Αριστερές κοινωνικο-οικονομικές θεωρίες

Τη βάση των εν λόγω θεωριών αποτελούν ο **Νόμος της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης** του Καρλ Μαρξ και ο **Νόμος της ανισόρροπης ανάπτυξης** του Λένιν. Σύμφωνα με τον πρώτο, κάθε τρόπος παραγωγής έχει το δικό του νόμο κίνησης πληθυσμού. Στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής ο εργατικός πληθυσμός αυξάνεται κατά κάποιο τρόπο από τη συσσώρευση κεφαλαίου που παράγει ο ίδιος. Η ανάπτυξη του καπιταλισμού έχει σαν αποτέλεσμα τη συσσώρευση του κεφαλαίου στον ένα πόλο της καπιταλιστικής κοινωνίας, στον οποίο συγκεντρώνονται τεράστια πλούτη, μεγαλώνει η πολυτέλεια και ο παρασιτισμός, η σπατάλη και η αργία των εκμεταλλευτριών τάξεων, ενώ στον άλλο πόλο της κοινωνίας δυναμώνει ολοένα και περισσότερο ο ζυγός της εκμετάλλευσης, αυξάνει η ανεργία και πέφτει το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων.

«Ο σκοπός της εισαγωγής ξένων εργατών από τους εργοδότες είναι η διαιώνιση της σκλαβιάς» - Κ. Μαρξ.

Η λειτουργία του νόμου της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης δημιουργεί υπερπληθυσμό ή αλλιώς, κατά Μαρξ «εφεδρικού βιομηχανικού στρατού» ο οποίος τροφοδοτεί τις μεταναστευτικές κινήσεις.

Στο νόμο της ανισομερούς οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης, ο Λένιν υποστηρίζει ότι με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επιστήμης οι αντίστοιχοι κλάδοι μαζί με τις χώρες που κατάφεραν να προσαρμόσουν την οικονομία τους προς την κατεύθυνση αυτή, αναπτύσσονται ταχύτατα υποσκελίζοντας τις υπόλοιπες χώρες που δεν ακολουθούν τις εξελίξεις. Η ανισομερής αυτή ανάπτυξη προκαλεί διαίρεση στην εργατική τάξη. Από τη μία πλευρά υπάρχει η εργατική αριστοκρατία με υψηλούς μισθούς και συμφέροντα από το καπιταλιστικό σύστημα και από την άλλη το μη προνομιούχο τμήμα του προλεταριάτου που ενισχύεται από αλλοδαπούς εργάτες, οι οποίοι δεν αμείβονται καλά και χρησιμοποιούνται από το καπιταλιστικό σύστημα. Κυρίως η Δυτική Ευρώπη, οι Η.Π.Α. και η Ιαπωνία αποτελούν το κυρίαρχο κέντρο στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα από το οποίο εξαρτάται η υποανάπτυκτη περιφέρεια. Έτσι τα αίτια της μετανάστευσης εντάσσονται στο πλαίσιο αυτής της εξάρτησης της περιφέρειας από το κέντρο.

Έχοντας ως αφετηρία τις προαναφερόμενες διατυπώσεις αναπτύχθηκαν μελέτες για την εξάρτηση αυτή της «περιφέρειας» από το «κέντρο». Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μεσογειακές χώρες (και η Ελλάδα), από όπου και μετακινήθηκε μεγάλο ποσοστό εργατικού δυναμικού στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Η δημιουργία πλεονάζον αριθμού εργατικού δυναμικού και ανεργίας ήταν το αποτέλεσμα της οικονομικής καθυστέρησης και χαμηλής συσσώρευσης κεφαλαίου. Οι ξένοι εργάτες είναι αναγκαίοι για την εξασφάλιση της ανάπτυξης και του σταθερού βιοτικού επιπέδου στις χώρες υποδοχής και την καλή λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος. Οι σύγχρονες απόψεις που έχουν διατυπωθεί αφορούν τη μετανάστευση ως κοινωνικό ζήτημα και την αυτονομία της μετανάστευσης. Η μετανάστευση πλέον δεν θεωρείται αναγκαστική μετακίνηση που επιβάλλεται από οικονομικές καταστροφές. Οι ίδιοι οι μετανάστες την επιλέγουν διότι αμφισβητούν τα σύνορα και ωθούνται από προσωπικές τους επιθυμίες³.

Στην αυτονομία της μετανάστευσης αναφέρεται ομοίως και το Δίκτυο No Border, ένας αυτόνομος οργανισμός αποτελούμενος από ομάδες υπέρ της ελεύθερης μετακίνησης. Η μετανάστευση αποτελεί η ίδια μια αμφισβήτηση της καπιταλιστικής τάξης των πραγμάτων και υπονομεύει δύο βασικούς πυλώνες του Κράτους: Το νόμο και το έδαφος. Σύμφωνα με το No Border δεν πρέπει να βλέπουμε μόνο μία είσοδο εκατομμυρίων μεταναστών στην Ευρώπη (κέντρο) αλλά ταυτόχρονα και μία έξοδο από την «περιφέρεια», ενώ θεωρούν καταχρηστικό να βλέπουμε τους μετανάστες ως θύματα. Θα πρέπει εφόσον συμβάλλουν στην παραγωγική διαδικασία να αποκτήσουν και ίσα δικαιώματα με τους γηγενείς.

Άλλες γνωστές θεωρίες αναφέρονται σε ειδικότερα θέματα όπως στην παράτυπη μετανάστευση, στην αποταμιευτική συμπεριφορά των μεταναστών, στην παλιννόστηση, στα δίκτυα μετανάστευσης, αλλά και στη φεμινιστική προσέγγιση. (Σχετική βιβλιογραφία παρατίθεται στο τέλος της εργασίας)

1.12. Νέα διατύπωση της θεωρίας της νεοκλασικής μετανάστευσης

Φημισμένο «ζεύγος» των μεταναστευτικών σπουδών, απώθηση- έλξη, υπήρξε το αντικείμενο πολλών ερευνών και ισάριθμων λόγων ανησυχίας. Αφού χρησιμοποιήθηκαν αρχικά από τους οικονομολόγους για να αναλυθούν τα οικονομικά αίτια και αποτελέσματα του μεταναστευτικού φαινομένου, οι έννοιες της «απώθησης» και της «έλξης» περιορίστηκαν μερικές φορές να υπολογιστεί το κόστος και τα οφέλη της μετανάστευσης. Κατά κάποιο γενικότερο τρόπο, οικονομολόγοι, ιστορικοί και κοινωνιολόγοι, όλοι τους προσπάθησαν να προσδιορίσουν τη σχετική σημασία των παραγόντων μετανάστευσης από ή απώθησης σε σχέση

³ Δίκτυο Frassanito, αυτόνομος οργανισμός, που υποστηρίζει ότι «η μετανάστευση πρέπει να θεωρηθεί κοινωνικό κίνημα με πρωταγωνιστικό ρόλο, του οποίου οι αγώνες αμφισβητούν την πραγματικότητα της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης».

με τους παράγοντες μετανάστευσης προς ή έλξης στις μεταναστευτικές κινήσεις. Όμως μπορούμε να ταξινομήσουμε τις μεγάλες μεταναστευτικές εποχές ανάλογα με τη σημασία που αποδίδεται στον έναν ή στον άλλο παράγοντα. Έτσι οι μεταναστεύσεις του 19ου αιώνα ήταν το αποτέλεσμα δημογραφικών πιέσεων, ενώ οι νέες μεταναστεύσεις του 20ου αιώνα οφείλονταν στο παράγοντα της εκβιομηχάνισης. Νεότερες έρευνες επιμένουν περισσότερο στους παράγοντες και στην ανάγκη για μετανάστες από πλευράς των χωρών- εισαγωγέων. Για τους μετανάστες που έρχονται στην Ελλάδα συνυπάρχουν τόσο οι παράγοντες έλξης, όσο και οι παράγοντες απώθησης, με αυτούς της απώθησης να υπερτερούν. Η προσπάθεια θεωρητικής διάκρισης των παραγόντων που προκαλούν τη μετανάστευση, σε παράγοντες έλξης προς έναν τόπο και σε παράγοντες απώθησης από έναν τόπο κρίνεται από μερίδα ερευνητών ως αδόκιμη. Και τούτο διότι προσπαθεί να χαρακτηρίσει το είδος των παραγόντων με βάση τις αντιδράσεις που προκαλούν και όχι ανάλογα με τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Οι αντιδράσεις όμως δεν είναι ποτέ σταθερές κι αυτό σημαίνει ότι και παράγοντες σταθεροί, μπορούν να αλλάζουν χαρακτηρισμό, επειδή άλλαξε ο τρόπος που αντιδρούν οι άνθρωποι σ' αυτούς.

Κάθε άνθρωπος επηρεάζεται από τις συνθήκες γύρω του διαφορετικά και αντιδρά ή λαμβάνει αποφάσεις βάσει υποκειμενικών αντιλήψεων και προσωπικών επιθυμιών σκεπτόμενος ταυτόχρονα και το όφελος της οικογένειας του. Το γεγονός αυτό καθιστά τον εντοπισμό των αιτιών που προσελκύουν (ή εμποδίζουν) κάθε φορά τους μετανάστες, ιδιαίτερα δύσκολο κατά τη μελέτη του φαινομένου. Από τη σχετική βιβλιογραφία, μπορούμε όμως να διακρίνουμε τους εν λόγω παράγοντες σε δύο μεγάλες κατηγορίες: οικονομικούς και μη οικονομικούς.

❖ Οικονομικά αίτια

Σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης αλλά και σε κάποιες αναπτυσσόμενες της Ασίας, Νότιας Αμερικής και Μέσης Ανατολής η προσφορά των γηγενών δεν ανταποκρίνεται στη ζήτηση για ανειδίκευτη εργασία, ακόμη και όταν οι οικονομίες τους χαρακτηρίζονται από ανεργία. Έτσι οι μετανάστες (νόμιμοι και μη) απορροφώνται άμεσα σε πολλούς κλάδους της οικονομίας και της παραοικονομίας, αποτελώντας παράγοντα προσέλκυσης. Με άλλα λόγια υπάρχει πρόβλημα ευέλικτου εργατικού δυναμικού, πολλές φορές επειδή η ζήτηση αυτή για φθινό εργατικό δυναμικό συνοδεύεται από μηδενικά δικαιώματα και ανασφάλιστη εργασία, δηλαδή εκμετάλλευση του εργαζομένου. Έτσι οι μετανάστες, που μπορεί να μην έχουν και τα απαιτούμενα νόμιμα έγγραφα χρησιμοποιούνται για να καλύψουν αυτή τη ζήτηση, ή αλλιώς για να «εξισορροπήσουν» τη δυσλειτουργία της αγοράς. Αυτό τροφοδοτείται και από την αναζήτηση των ίδιων των εργοδοτών για αλλοδαπούς, προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν τα κόστη εργασίας και να μεγιστοποιήσουν έτσι το κέρδος. Ειδικά στην Ελλάδα, που οι εργοδότες μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων αποτελούν την πλειονότητα είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα η συστηματική αναζήτηση εποχιακών αλλοδαπών εργαζομένων, οι οποίοι πέραν από χαμηλούς μισθούς, αποδέχονται χωρίς διαπραγματεύσεις τις όποιες αυθαιρεσίες εκ μέρους των εργοδοτών.

Ακόμη κι αν οι γηγενείς αποδεχτούν δουλειές βαριές, χαμηλόμισθες, υποβαθμισμένου κοινωνικού κύρους, θα τις απορρίψουν αργά ή γρήγορα καθώς δεν θα μπορούν τελικά να επιβιώσουν. Αντίθετα για τους μετανάστες οι δουλειές αυτές θεωρούνται καλύτερες από τη διαθέσιμη στην πατρίδα τους εργασία. Αυτό έχει ως βάση τις διαφορές στο βιοτικό επίπεδο, στους μισθούς και στην εν γένει οικονομική ανάπτυξη μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσης.

Ιδιαίτερο παράγοντα προσέλκυσης όμως αποτελεί και η **παραοικονομία**. Είναι ευδιάκριτο από τον καθένα σε καθημερινό επίπεδο, ότι μετανάστες απασχολούνται σε όλους τους κλάδους της παραοικονομίας. Η παραοικονομία σαφώς και προηγείται της μετανάστευσης, πλην όμως η κατάληψη θέσεων από μετανάστες αποτελεί αιτία προσέλκυσης και άλλων μεταναστών. Η απασχόληση των γηγενών στην παραοικονομία διαφέρει πολύ από αυτή των αλλοδαπών, καθώς οι πρώτοι έχουν την επιλογή με την πρώτη ευκαιρία να εργαστούν στην επίσημη αγορά εργασίας, ενώ οι αλλοδαποί, είτε λόγω της έλλειψης απαιτούμενων εγγράφων,

είτε λόγω δυσκολιών με τη γλώσσα, είτε λόγω κοινωνικής προκατάληψης και ρατσισμού, δεν έχουν άλλη επιλογή.

Πηγή: <http://agones.politon.blogspot.com>

❖ Μη οικονομικά αίτια

Όπως προαναφέρθηκε, πέραν των οικονομικών παραγόντων που ωθούν το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστευτικών κινήσεων, υφίστανται και παράγοντες που συνδέονται με μη οικονομικής φύσεως χαρακτηριστικά. Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούν συνοπτικά οι κυριότεροι:

- ο **Γεωγραφικά και γεωπολιτικά αίτια**. Δεν υπάρχει καλύτερο παράδειγμα από τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας, η οποία ουσιαστικά ενώνει την Ασία και την Αφρική με την Ευρώπη. Η πρόσβαση είναι σχετικά εύκολη με επιλογή προσπέλασης 15.021 χλμ θαλάσσιων συνόρων, γεγονός που καθιστά τον έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές ιδιαίτερα δυσχερή. Από πολιτικής απόψεως, αποτελεί κράτος - μέλος της Ε.Ε., το οποίο μεταφράζεται σε ελεύθερη μετακίνηση πληθυσμών εντός των χωρών Schengen⁴ και ταυτόχρονα, πλήρη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- ο **Δημογραφικές εξελίξεις**. Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζονται από υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού με ταυτόχρονη οικονομική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα βρίσκονται σχετικά κοντά σε χώρες με νέο πληθυσμό και στάσιμη οικονομία. Τα δημογραφικά αυτά χαρακτηριστικά ευθύνονται για την εισροή μεταναστών.

- ο **Λόγοι σπουδών**. Κυρίως νέοι άνθρωποι παρακινούνται να μεταναστεύσουν λόγω εξέλιξης των σπουδών τους. Ένα ποσοστό των μεταναστών για λόγους σπουδών επιστρέφει στην πατρίδα του, προσδίδοντας προσωρινό χαρακτήρα στη μετανάστευση, αλλά ένα άλλο ποσοστό παραμένει στη χώρα που αρχικά επέλεξε λόγω σπουδών, όμως οι λόγοι που στη συνέχεια τον ώθησαν να μην επιστρέψει στην πατρίδα του ήταν κυρίως οικονομικοί και σχετικοί με την αγορά εργασίας.

- ο **Θεσμικοί παράγοντες**. Οι ασκούμενες πολιτικές και το νομοθετικό πλαίσιο που θεσμοθετείται κυρίως για τον έλεγχο εισροής μεταναστών, μπορεί να έχουν θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο στις ροές. Οι υποχρεώσεις των Κρατών -Μελών της Ε.Ε., όπως και της Ελλάδας, μέσω υπογραφής διεθνών συμβάσεων, προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα καθιστώντας τις τόπους προσέλκυσης μεταναστών. Αντίστοιχα, το αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο, για την παραμονή και έκδοση Visa αλλοδαπών λειτουργεί αποτρεπτικά.

- ο **Πολιτικές συγκρούσεις και συνθήκες πολέμου**. Οι ασταθείς πολιτικές καταστάσεις, όπως και συγκεκριμένα καθεστώτα στην εξουσία, αλλά και οι πολεμικές συγκρούσεις, αποτελούν κυρίως παράγοντες απώθησης που αφορούν την χώρα προέλευσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η μετανάστευση αποτελεί κυρίως λόγο επιβίωσης για τις περισσότερες οικογένειες. Οι πολιτικά ασταθείς κοινωνίες, αλλά και τα ολοκληρωτικά καθεστώτα, ωθούν επίσης, στην εκροή μεταναστών, καθώς ο πληθυσμός και κυρίως η χαμηλή- μεσαία τάξη διακατέχεται από φόβο για το επίπεδο διαβίωσής του, λόγω ακραίων μέτρων και ποινών. Έτσι, είναι λογικό να αυξάνονται οι ροές προς τα κράτη που διέπονται από πολιτεύματα δημοκρατικά.

⁴ Οι Ευρωπαϊκές χώρες που έχουν υπογράψει την ομώνυμη συνθήκη, με την οποία καταργούνται οι διαβατηριακοί και οποιοδήποτε άλλοι διασυνοριακοί έλεγχοι στα μεταξύ τους σύνορα.

Το θεωρητικό υπόβαθρό, ενώ ποικίλει ως προς τις διαφορετικές προσεγγίσεις του, συγκλίνει στο συμπέρασμα ότι η απόφαση για μετανάστευση δεν μπορεί να υποκινείται από μονόπλευρες ανάγκες, αλλά από σύνθετες και πολλές φορές συλλογικές. Έτσι, η ιστορία, όπως θα δούμε και παρακάτω, έχει δείξει πως κάθε εποχή χαρακτηρίζει αναλόγως, και τη μετανάστευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Η περίπτωση της Ελλάδας: Ιστορική αναδρομή

Ιστορικά η Ελλάδα αποτελεί όπως προαναφέρθηκε χώρα αποστολής μεταναστών και μόλις από τη δεκαετία του '90 παρατηρούμε μία αντίστροφη κατάσταση εισροής μεταναστών. Κατά την περίοδο 1890-1920 η Ελλάδα έχασε περίπου το 1/5 του ενεργού πληθυσμού της λόγω μετανάστευσής του προς τη Δύση, ιδιαίτερα στις Η.Π.Α. Η μεγάλη φυγή συνεχίστηκε και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κυρίως μέχρι το 1970⁵, που η Ελλάδα χάνει σημαντικό αριθμό εργατικού δυναμικού, το οποίο αναζητούσε καλύτερες συνθήκες απασχόλησης και διαβίωσης σε χώρες του Βορρά και σε υπερπόντιες περιοχές.

Από τη δεκαετία του 1970 με το τέλος της πετρελαϊκής κρίσης και την παρακμή του φορντικού μοντέλου⁶ μία στροφή της μεταναστευτικής ροής όσον αφορά τις χώρες της Νότιας Ευρώπης δημιουργείται. Στην Ελλάδα μειώνονται οι εκροές μεταναστών και αυξάνονται οι εισροές. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η Ελλάδα, με τη μειωμένη δημογραφική αύξηση και τις ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό, άρχισε να δέχεται μετανάστες από τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας, οι οποίοι δέχονταν να εργαστούν με χαμηλούς μισθούς, χωρίς κοινωνική ασφάλιση, τροφοδοτώντας έτσι την εκβιομηχάνιση της Ελλάδας (Παπαδοπούλου Ο., 2005, *Βαλκανικές χώρες και μετανάστευση προς την Ελλάδα από το 1990*). Η πτώση της δικτατορίας ευνοεί την επιστροφή των πολιτικών προσφύγων και η αλλαγή και οι περιορισμοί των μεταναστευτικών πολιτικών των ΗΠΑ και της Αυστραλίας εντείνουν την επιστροφή αρκετών οικονομικών μεταναστών.

Μέχρι τις αρχές του 1990 η ελληνική κοινωνία είχε ταυτίσει την μετανάστευση με την αποδήμηση σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, της Αυστραλίας και της Αμερικής. Την περίοδο εκείνη καταρρέουν τα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού και το φαινόμενο του επαναπατρισμού εντείνεται (ομογενείς, παλιννοστούντες κτλ) με την ταυτόχρονη εισροή μεταναστών από τις χώρες αυτές. Από το 1990 και μετά εισρέουν στην Ελλάδα κυρίως μετανάστες από την Αλβανία. Οι μετανάστες τότε, κυρίως από την Αλβανία, εισέρχονταν στον Ελλαδικό χώρο, πεζοί ή με πλωτές βάρκες με τη βοήθεια διακινητών (Τριανταφυλλίδου Α. & Αμπροσύνη Μ., 2011). Η αντίδραση της Πολιτείας ήταν άμεση, εκδίδοντας το έτος 1991 τον πρώτο νόμο, που ρύθμιζε θέματα αλλοδαπών⁷.

⁵ Από το έτος 1950 έως 1970 καταγράφονται 1.236.290 μόνιμοι και 1.197.601 προσωρινοί μετανάστες προς την Αυστραλία, τις Η.Π.Α. και τη Γερμανία (Νικολάου, Σ. & Στεργίου, Α., 2006, *Προβληματισμοί μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα και την Ευρώπη*).

⁶ Ο φορντισμός (με απαρχή του το 1913) χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης της παραγωγής βασισμένο: α) στη συνεχή γραμμική παραγωγή, β) στην τυποποίηση, γ) στη χρήση ιδιαίτερα εξειδικευμένων μηχανημάτων, δ) στη χρήση ανειδίκευτου ή λίγο εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Συνάμα, αναφέρεται και σε ένα πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης βασισμένο: α) στη μαζική παραγωγή, β) στις οικονομίες κλίμακας που εξασφαλίζουν συνεχή αύξηση της παραγωγικότητας, γ) σε αυξανόμενους μισθούς έτσι ώστε να συντηρείται και να διευρύνεται η ζήτηση, δ) σε υψηλά κέρδη τα οποία επενδύονται προκειμένου να επιτευχθεί ακόμα μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συνεχής, αυτοματοποιημένη παραγωγή του αυτοκινήτου «μοντέλου Τ» του Ford, που έγινε σύμβολο μαζικής παραγωγής και εν δυνάμει μαζικής κατανάλωσης (<https://istoriatexnespolitismos.wordpress.com>).

⁷ Ν. 1975/1991 «Είσοδος- έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις».

Ιδιαίτερη χρονική περίοδος φαίνεται να αποτελεί η πενταετία που διανύουμε από την τελευταία απογραφή του 2011 μέχρι σήμερα, η οποία και συμπίπτει με την οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη, όπου παρατηρείται τεράστια εισροή παράτυπων μεταναστών και προσφύγων από ανατολικές χώρες και χώρες της Ασίας. Ο αριθμός αυτών εκτιμάται σε 1.024.297, με κύριες χώρες προέλευσης την Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ (Πηγή: <http://hellenicpolice.gr>). Τα χαρακτηριστικά αυτής της μεταναστευτικής ροής προς την Ευρώπη, (καθόσον μόνο ένα μικρό ποσοστό έχει ως χώρα προορισμού την Ελλάδα) υποδηλώνουν ακούσια μετανάστευση, κυρίως εξαιτίας των πολεμικών δραστηριοτήτων και των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης που επικρατούν στις περιοχές εκείνες. Όμως και η εκροή κυρίως ατόμων με ανώτατη μόρφωση είναι ιδιαίτερα αυξημένη κατά την περίοδο που διανύουμε, κυρίως εξαιτίας της μείωσης των μισθών και της εν γένει εσωτερικής υποτίμησης που εκτόξευσε την ανεργία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι περίπου 20.000 επιστήμονες μετανάστευσαν από την Ελλάδα κατά τα έτη 2009-2014.⁸

2.2. Η εισροή στον Ελλαδικό χώρο

Εικόνα 1

Στην εικόνα αριστερά, φαίνονται οι δύο κύριες διαδρομές εισροής στην Ελλάδα μέσω του Αιγαίου: Ανατολικά νησιά του Αιγαίου, με κίτρινο χρωματισμό και η Κρήτη με κόκκινο.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, βρίσκεται στην πρώτη γραμμή για τους μετανάστες που επιθυμούν να εισέλθουν στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέτει 1.170 χιλιόμετρα χερσαίων συνόρων και 18.400 χιλιόμετρα θαλάσσιων συνόρων, συμπεριλαμβανομένων των νησιών πλησίον της Τουρκίας. Αναλυτικότερα, οι περιοχές πλησίον των συνόρων της Ελλάδας, στις οποίες παρατηρείται έντονη διέλευση παράτυπων μεταναστών, είναι: **Ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα:** Περιοχές Έβρου (Νομοί Ορεστιάδας, Αλεξανδρούπολης), **Ελληνοαλβανικά σύνορα:** Περιοχές της Ηπείρου (Νομοί Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας), **Θαλάσσια σύνορα:** Τα ανατολικά νησιά του Αιγαίου (Νομοί Δωδεκανήσου, Λέσβου, Χίου και Σάμου) και η Κρήτη. Μέχρι της αρχής της δεκαετίας του 2000, το μεγαλύτερο ποσοστό εισροών στην Ελλάδα προέρχονταν από πρώην κομμουνιστικές χώρες και από την Αλβανία (κυρίως μέσω των ελληνοαλβανικών συνόρων). Κυριότερος παράγοντας ώθησης, ήταν οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης στις χώρες αυτές, όπως διαμορφώθηκαν μετά την αποδόμηση της Π.Γ.Δ.Μ. αλλά και τους εμφύλιους πολέμους (1992-1995) και τους βομβαρδισμούς στο Κόσσοβο (1998), αναγκάζοντας πληθυσμούς να μετακινηθούν προς αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής, σε γειτονικές χώρες που ήταν την περίοδο εκείνη οικονομικά ανεπτυγμένες προσφέροντας ευκαιρίες εργασίας και συνθήκες ασφάλειας, όπως η Ελλάδα (Νικολάου, Σ. & Στεργίου, Α., 2006, *Προβληματισμοί μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα και την Ευρώπη*). Προς τα τέλη της δεκαετίας του 2000 (2008 και έπειτα), παρατηρείται αλλαγή κατεύθυνσης και προέλευσης στις παράτυπες εισροές με αξιοσημείωτη αυξανόμενη ένταση, προκαλώντας την αντίδραση όχι μόνο των Ελληνικών Αρχών αλλά και της Ε.Ε., κυρίως μετά το 2010. Στον Πίνακα 1 εμφανίζονται οι εισροές παράτυπων μεταναστών ανά έτος και ανά χώρα προέλευσης, ενώ στο διάγραμμα 1

⁸ Στοιχεία της Eurostat, που επικαλέστηκε το Bloomberg σε πρόσφατη έρευνά του.

διακρίνεται η διέλευση των παράτυπων μεταναστών από την περιοχή του Έβρου και από τα ανατολικά νησιά του Αιγαίου.

Πίνακας 1

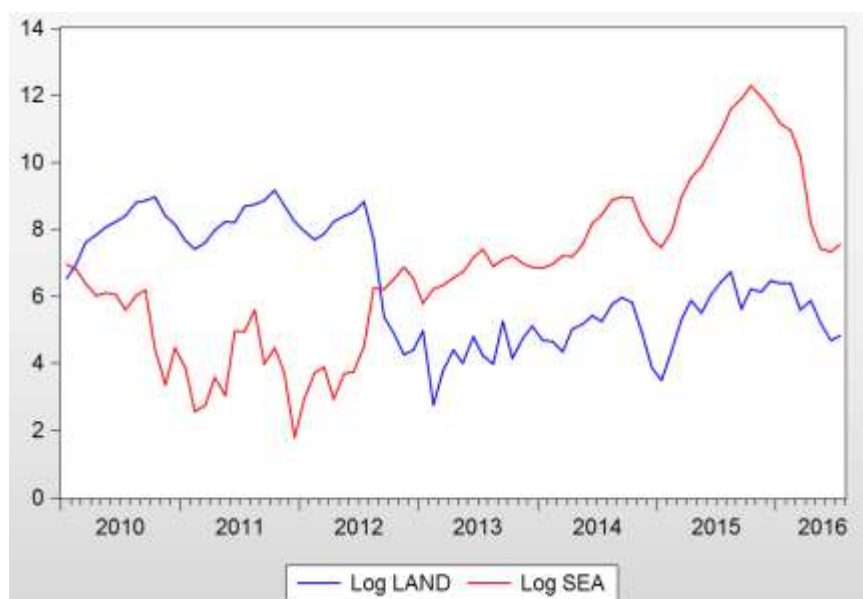
ΚΥΡΙΕΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΕΣ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΜΗ ΝΟΜΙΜΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	ΑΛΓΕΡΙΑ	ΣΟΜΑΛΙΑ	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	ΙΡΑΝ	ΙΡΑΚ	ΜΑΛΙ	ΚΑΜΕΡΟΥΝ	ΜΠΑΓΚΑΝΤΕΣ	ΠΛΑΥΙΣΤΙΝΗ	ΜΑΡΟΚΟ	ΕΡΥΘΡΑΙΑ	ΚΟΝΓΚΟ	ΣΥΡΙΑ	ΛΟΙΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
2010	22.789	6.565	4.213	3.524	794	2.318	20	32	1.492	2.867	1.259	1.103	66	427	4.800	52.269
2011	20.272	3.388	1.252	13.090	537	925	117	124	3.492	574	1.858	880	1.769	1.059	6.667	56.004
2012	9.418	2.430	1.131	2.518	390	806	139	45	4.605	1.074	879	621	474	6.287	3.267	34.084
2013	4.185	108	555	132	150	207	31	15	50	237	57	569	3	5.925	332	12.556
2014	11.682	32	1.624	194	124	648	171	296	30	503	36	779	128	28.009	1.165	45.421
2015	210.759	1.414	4.447	23.842	23.219	90.149	365	872	3.669	6.364	7.412	967	1.225	490.393	11.135	876.232

Με χρωματισμό φαίνονται οι κύριες υπηκοότητες ανά έτος. Οι αριθμοί αφορούν συλλήψεις από ΕΛ. ΑΣ. Και Λιμενικές Αρχές, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις εισροές παράτυπων μεταναστών.

Πηγή: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Κλάδος Αλλοδαπών και Προστασίας Συνόρων

Σημείωση: Αύξηση εισροών στα νησιά αρχίζει να παρατηρείται και κατά τα έτη 2005-2008, πλην όμως ο αριθμός εισροής είναι ελάχιστος σε σύγκριση με τους αντίστοιχους αριθμούς των ετών 2013-2016 και δεν επηρεάζει την παρούσα μελέτη.

Διάγραμμα 1.

❖ Σχολιασμός Διαγράμματος ανά περιόδους⁹

Από το έτος 2009, φαίνεται ξεκάθαρα η αυξητική πορεία των εισροών στα χερσαία Ελληνοτουρκικά σύνορα και αντίστοιχα, παρατηρούνται σχεδόν μηδενικές ροές στο Αιγαίο. Ενδιάμεσος σταθμός το φθινόπωρο του 2010, όπου έχουμε για πρώτη φορά, την εφαρμογή της κοινής επιχείρησης του Οργανισμού Frontex “RABIT”¹⁰, η οποία και οδηγεί σε μια πρόσκαιρη

⁹ Ο σχολιασμός στην ενότητα αυτή βασίζεται σε διενεργηθείσα συνέντευξη με εμπειρογνώμονα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού FRONTEX κ. Μιχαήλ Μιχαήλ.

¹⁰ RABIT: Κοινή Επιχείρηση που προβλέπεται από τον κανονισμό του Frontex και αποτελεί προσωρινή κατάσταση έκτακτης βοήθειας σε σημεία που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον έντονης πίεσης.

μείωση εισροών η οποία βέβαια συνέπεσε και με τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες των χειμωνιάτικων μηνών (**Νοέμβριος 2010- Μάρτιος 2011**). Παρά την πρόσκαιρη αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης διέλευσης των συνόρων, η εν λόγω επιχείρηση αποτελεί σημαντικό γεγονός γιατί αποτελεί την πρώτη του είδους επιχείρηση της Ε.Ε. στον τομέα της προστασίας συνόρων ενός Κράτους -Μέλους. Εκτός αυτού, τα οφέλη της επιχείρησης αυτής ήταν η μεταφορά εμπειρίας και τεχνογνωσίας μέσω της έμπρακτης Ευρωπαϊκής στήριξης, η δημοσιοποίηση του ζητήματος και η ενίσχυση της τοπικής συνεργασίας Ελλάδας –Τουρκίας, καθώς και η ενίσχυση της Ελλάδας σε προσωπικό και σε τεχνικά μέσα. Από τα τέλη του 2011 έχουμε ξανά αύξηση ροών στην περιοχή του Έβρου, με αποτέλεσμα την άμεση αντίδραση των Ελληνικών Αρχών με την επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ (**Αύγουστος 2012- μέχρι σήμερα**) από κοινού με τη δημιουργία του γνωστού ως «φράκτη», αρχές του 2013, ο οποίος κάλυπτε απόσταση 12 χλμ. περίπου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναχαίτιση των ροών στα Ελληνοτουρκικά σύνορα μετατόπισε το πρόβλημα των παράτυπων εισροών στα Βουλγαροτουρκικά σύνορα και στο Αιγαίο: Τετραπλασιασμός των αφίξεων στα Βουλγαροτουρκικά χερσαία και αύξηση 912% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, στα Ελληνοτουρκικά θαλάσσια σύνορα. Η μείωση των ροών στην περιοχή οφείλεται κυρίως στην προαναφερόμενη επιχείρηση και λιγότερο έως καθόλου στο φράχτη που κατασκευάστηκε, καθόσον η επιχείρηση αποτέλεσε ένα σύνολο μέτρων που από κοινού είχαν αποτέλεσμα.

Στα Βουλγαροτουρκικά σημειώθηκε σταδιακή αύξηση εισροών έως και το Νοέμβριο του 2013, οπότε και ξεκίνησε η ειδική επιχείρηση των Βουλγαρικών Αρχών, με ανάλογα αποτελέσματα της δική μας επιχείρησης ΑΣΠΙΔΑ (*ήτοι δραστική μείωση των ροών κ.λπ.*). Τόσο η Βουλγάρικη όσο και η Ελληνική επιχείρηση βασίστηκαν σε ένα σύνολο μέτρων όπως μεταξύ άλλων την μεγάλη και έκτακτη ενίσχυση σε προσωπικό φύλαξης συνόρων και εξοπλισμό, καθώς και τη δημιουργία/οργάνωση κέντρων κράτησης και πρώτης υποδοχής.

Οι δύο αυτές περιοχές σημείωσαν δραματική μείωση στις ροές φτάνοντας σε σχεδόν μηδενικά νούμερα, τα οποία παρά την μετέπειτα αύξηση παραμένουν σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με τις ροές στα Ελληνοτουρκικά θαλάσσια σύνορα, οι οποίες αυξάνονται δραματικά κατά τα έτη 2014-2015. Φαίνεται λοιπόν, να υπάρχει μία σύνδεση/συσχέτιση μεταξύ των διόδων των ροών, αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το «κλείσιμο» της μίας διόδου προκαλεί από μόνο του την αύξηση ροής στην άλλη. Με άλλα λόγια, τα προαναφερθέντα μέτρα αναχαίτισης των ροών στην περιοχή του Έβρου ανάγκασαν σαφώς τους μετανάστες να αναζητήσουν διαφορετική δίοδο εισόδου στην Ελλάδα και κατ' επέκταση στην Ευρώπη, οδηγώντας σε αύξηση των εισροών στο Αιγαίο, πλην όμως δεν προκάλεσαν το αυτό καθ' αυτό μέγεθος της εισροής. Από το Μάρτιο του 2016 έχουμε τη δραστική μείωση των ροών και από τη δίοδο του Αιγαίου, στην οποία συνετέλεσαν διάφοροι παράγοντες που έχουν να κάνουν καθαρά με την ασκούμενη πολιτική της Ε.Ε., η οποία αναλύεται στην επόμενη ενότητα, αλλά και αυτήν της π.Γ.Δ.Μ. Σε μία προσπάθεια να περιορίσει τη διέλευση από την Ελλάδα στα σύνορά της, έκλεισε προσωρινά τα σύνορά της (*«κλείσιμο» της διόδου στα Δυτικά Βαλκάνια -Western Balkan route*), ενώ στη συνέχεια φοβούμενη κινδύνους στη δημόσια τάξη, εφάρμοσε πολιτική μεταφοράς προσφύγων με τραίνα και λεωφορεία σε γειτονικά σύνορα (*FRONTEX Annual Risk Analysis 2016*). Στο επόμενο διάγραμμα φαίνεται αυτή η αυξομείωση των ροών ανά περιοχή εισόδου:

Διάγραμμα 2.

Πηγή: Frontex Annual Risk Analysis 2015

2.3. Λήψη μέτρων Πολιτικής της Ε.Ε.

Οι χιλιάδες μετανάστες που με κίνδυνο της ζωής τους επιχειρούν να διασχίσουν τη Μεσόγειο προβληματίσει και συνεχίζει να προβληματίζει έντονα την ΕΕ και είναι σαφές ότι κανένα κράτος μέλος δεν μπορεί, ούτε πρέπει να αφεθεί, να αντιμετωπίσει μόνο του τις τεράστιες μεταναστευτικές πιέσεις. Η Ευρωπαϊκή απάντηση λοιπόν στο πρόβλημα αυτό ήταν η **Ευρωπαϊκή Ατζέντα δράσης για τη μετανάστευση**.

Αυτή η ατζέντα συνδυάζει εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές, την πλήρη αξιοποίηση των οργανισμών και των εργαλείων της ΕΕ και την ανάμιξη όλων των εμπλεκόμενων μερών: κρατών μελών, οργάνων της ΕΕ, διεθνών οργανισμών, κοινωνίας των πολιτών, τοπικών αρχών και τρίτων χωρών.

Οι δράσεις της Επιτροπής συνοψίζονται ως ακολούθως:

- **Τριπλασιασμός των οικονομικών και άλλων πόρων για τις κοινές επιχειρήσεις «Τρίτων» και «Ποσειδών» της Frontex το 2015 και το 2016.**
- Πρόταση ενεργοποίησης, για πρώτη φορά, του μηχανισμού επείγουσας κατάστασης για να βοηθηθούν τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν αιφνίδια εισροή μεταναστών σύμφωνα με το άρθρο 78 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ. Πρόταση για έναν **μηχανισμό προσωρινής κατανομής** στο εσωτερικό της ΕΕ των ατόμων που σαφώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, καθώς και για ένα μόνιμο, κοινό σύστημα της ΕΕ που θα διέπει την **μετεγκατάσταση σε επείγουσες καταστάσεις αιφνίδιας εισροής μεταναστών**.
- Πρόταση για ένα **πανευρωπαϊκό καθεστώς επανεγκατάστασης που θα παρέχει 20.000 θέσεις** κατανεμημένες σε όλα τα κράτη μέλη για εκτοπισμένους που σαφώς χρήζουν διεθνούς προστασίας στην Ευρώπη, το οποίο χρηματοδοτήθηκε με επιπλέον ποσό 50 εκατ. ευρώ το 2015 και το 2016.
- Επεξεργασία, στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, μιας πιθανής **επιχείρησης στη Μεσόγειο για την εξάρθρωση των δικτύων λαθρομετανάστευσης και την καταπολέμηση της διακίνησης ανθρώπων**, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

Τέσσερις άξονες για καλύτερη διαχείριση της μετανάστευσης

Η μεταναστευτική κρίση στη Μεσόγειο έριξε τους προβολείς στις άμεσες ανάγκες που προέκυψαν. Παράλληλα, όμως, αποκάλυψε ότι η συλλογική μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ είναι πλέον ανεπαρκής. Με το βλέμμα στο μέλλον, η ευρωπαϊκή ατζέντα για τη μετανάστευση μετουσιώνει τις Πολιτικές Κατευθύνσεις του προέδρου της Επιτροπής, σε μια δέσμη πρωτοβουλιών που αλληλοσυνδέονται και αλληλο-ενισχύονται βασιζόμενες σε τέσσερις άξονες, με στόχο την καλύτερη διαχείριση της μετανάστευσης σε όλες τις πτυχές της (*Δελτίο Τύπου Ε. Επιτροπής, 3 Μαΐου 2015*).

Οι τέσσερις άξονες της ατζέντας για τη μετανάστευση είναι:

- **Μείωση των κινήτρων για παράτυπη μετανάστευση:** κυρίως, με την απόσπαση ευρωπαϊών αξιωματούχων που θα λειτουργούν ως σύνδεσμοι για θέματα μετανάστευσης στις αντιπροσωπείες της ΕΕ σε σημαντικές τρίτες χώρες· την τροποποίηση της νομικής βάσης της Frontex ώστε να ενισχυθεί ο ρόλος της σε θέματα επαναπατρισμού· ένα νέο σχέδιο δράσης με μέτρα που, αφενός, θα μετατρέπουν τη διακίνηση ανθρώπων σε μια εξαιρετικά επικίνδυνη, χαμηλού κέρδους εγκληματική δραστηριότητα και, αφετέρου, θα αντιμετωπίζουν τις ρίζες του φαινομένου μέσω της αναπτυξιακής συνεργασίας και της ανθρωπιστικής βοήθειας·
- **Διαχείριση των συνόρων - διάσωση ζωών και ασφάλιση των εξωτερικών συνόρων:** κυρίως, με την ενίσχυση του ρόλου και των ικανοτήτων της Frontex· την ενίσχυση της ικανότητας τρίτων χωρών για διαχείριση των συνόρων τους· την περαιτέρω συνένωση, εφόσον χρειάζεται, ορισμένων λειτουργιών της ακτοφυλακής σε επίπεδο ΕΕ.
- **Καθήκον της Ευρώπης η παροχή προστασίας - μια ισχυρή κοινή πολιτική ασύλου:** τίθεται ως προτεραιότητα η πλήρης και συνεκτική εφαρμογή του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, κυρίως με την προώθηση της συστηματικής ταυτοποίησης και της λήψης δακτυλικών αποτυπωμάτων, και με προσπάθειες περιορισμού της κατάχρησής του, μέσω της ενίσχυσης των διατάξεων για την ασφαλή χώρα καταγωγής, οι οποίες περιέχονται στην οδηγία για τη διαδικασία παροχής ασύλου· αξιολόγηση και πιθανώς αναθεώρηση του κανονισμού του Δουβλίνου εντός του 2016·
- **Μια νέα πολιτική για τη νόμιμη μετανάστευση:** στόχος της θα είναι η διατήρηση της Ευρώπης, που βρίσκεται αντιμέτωπη με δημογραφική παρακμή, ως ελκυστικού προορισμού για τους μετανάστες, κυρίως με τον εκσυγχρονισμό και την αναμόρφωση του καθεστώτος για την μπλε κάρτα, τον επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων των πολιτικών ένταξης και τη μεγιστοποίηση των οφελών της μεταναστευτικής πολιτικής για τα άτομα και τις χώρες προέλευσης, μεταξύ άλλων, με φθηνότερα, ταχύτερα και ασφαλέστερα συστήματα μεταφορών μέσω εμβασμάτων.

Επιπρόσθετα μέτρα για την αντιμετώπιση και τη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης λήφθηκαν από το Μάρτιο του 2016, απ' όπου και παρατηρείται τεράστια μείωση των εισροών. Τρεις κυρίως παράγοντες συνετέλεσαν συνδυαστικά στο γεγονός αυτό:

α. Επαναφορά ελέγχων "intra-schengen" από την ΕΕ., ήτοι έλεγχοι εισόδου στα κοινά σύνορα των χωρών Schengen (*εφαρμογή άρθρου 25 του Κώδικα Συνόρων Schengen*). Το εν λόγω μέτρο εφαρμόζεται από τα Κράτη Μέλη, σε περιπτώσεις έκτακτων γεγονότων που αποτελούν κίνδυνο ή απειλή για την εσωτερική ασφάλεια και τη δημόσια πολιτική.

β. Συμφωνία ΕΕ. – Τουρκίας, στις 18 Μαρτίου 2016¹¹, για επιστροφή στην Τουρκία, εισερχομένων παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα. Η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Ένωση επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για την εφαρμογή του κοινού τους σχεδίου δράσης που ενεργοποιήθηκε στις 29 Νοεμβρίου 2015. Έχει σημειωθεί ήδη αρκετή πρόοδος, ιδίως με το άνοιγμα της αγοράς εργασίας της Τουρκίας στους Σύριους υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας, την εκ νέου θέσπιση της υποχρέωσης θεώρησης για τους Σύριους και άλλες εθνικότητες, την αναβάθμιση των προσπαθειών της τουρκικής ακτοφυλακής και αστυνομίας σε θέματα ασφάλειας και την ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών. Στις 7 Μαρτίου 2016 η Τουρκία συμφώνησε περαιτέρω να δεχθεί την ταχεία επιστροφή όλων των μεταναστών που δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας και μεταβαίνουν από την Τουρκία στην Ελλάδα και να κάνει δεκτούς στο έδαφός της όλους τους παράτυπους μετανάστες που συλλαμβάνονται σε τουρκικά ύδατα. Η Τουρκία και η ΕΕ συμφωνούν επίσης να αναβαθμίσουν τα μέτρα κατά των διακινητών μεταναστών και εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την ανάληψη δραστηριότητας από το ΝΑΤΟ στο Αιγαίο. Ταυτοχρόνως η Τουρκία και η ΕΕ αναγνωρίζουν ότι απαιτούνται περαιτέρω ταχείες και αποφασιστικές προσπάθειες.

Προκειμένου να εξαρθρωθεί το επιχειρηματικό μοντέλο των διακινητών και να προσφερθεί στους μετανάστες μια εναλλακτική λύση ώστε να μη βάζουν σε κίνδυνο τη ζωή τους, η ΕΕ και η Τουρκία συμφώνησαν ως προς τα εξής πρόσθετα σημεία δράσης:

1) Όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας από τις 20 Μαρτίου 2016 και έπειτα θα επιστρέφονται σε αυτήν. Αυτό θα συμβαίνει σε πλήρη συμφωνία με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο, άρα με αποκλεισμό κάθε είδους ομαδικών απελάσεων. Όλοι οι μετανάστες θα προστατεύονται σύμφωνα με τα σχετικά διεθνή πρότυπα και τηρουμένης της αρχής της μη επαναπροώθησης. Θα πρόκειται για προσωρινό και έκτακτο μέτρο που είναι απαραίτητο προκειμένου να σταματήσει ο ανθρωπίνος πόνος και να αποκατασταθεί η δημόσια τάξη. Οι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά θα καταγράφονται δεόντως και τυχόν αιτήσεις ασύλου θα διεκπεραιώνονται ατομικά από τις ελληνικές αρχές δυνάμει της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου, σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Οι μετανάστες που δεν αιτούνται άσυλο ή η αίτηση των οποίων κρίνεται αβάσιμη ή απαράδεκτη βάσει της ως άνω οδηγίας θα επιστρέφονται στην Τουρκία. Η Τουρκία και η Ελλάδα, με τη συνδρομή των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της ΕΕ, θα λάβουν τα αναγκαία μέτρα και θα συνάπτουν εφόσον απαιτείται διμερείς διακανονισμούς, περιλαμβανομένης και της παρουσίας τούρκων αξιωματούχων στα ελληνικά νησιά και ελλήνων αξιωματούχων στην Τουρκία από τις 20 Μαρτίου 2016, για να εξασφαλίζεται η επικοινωνία και ως εκ τούτου να διευκολύνεται η απρόσκοπτη εφαρμογή των εν λόγω διακανονισμών. Η ΕΕ θα καλύψει τις δαπάνες των επιχειρήσεων επιστροφής παράτυπων μεταναστών.

2) Για κάθε επιστροφή Σύριου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύριος θα επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην ΕΕ, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων τρωτότητας του ΟΗΕ. Θα συσταθεί μηχανισμός, με τη συνδρομή της Επιτροπής, των οργανισμών της ΕΕ και άλλων κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης και της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, ο οποίος θα διασφαλίζει ότι η αρχή αυτή θα εφαρμόζεται από την ίδια ημέρα από την οποία αρχίζουν οι επιστροφές. Θα δοθεί προτεραιότητα στους μετανάστες που δεν έχουν προηγουμένως εισέλθει ή επιχειρήσει να εισέλθουν παρατύπως στην ΕΕ. Από την πλευρά της ΕΕ, η επανεγκατάσταση στο πλαίσιο του μηχανισμού αυτού θα υλοποιηθεί, κατ' αρχήν, με τήρηση των δεσμεύσεων που έχουν λάβει τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των συμπερασμάτων των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, συνελθόντων στο πλαίσιο του Συμβουλίου στις 20 Ιουλίου 2015, σύμφωνα με τις οποίες παραμένουν 18.000 θέσεις επανεγκατάστασης. Οι τυχόν περαιτέρω ανάγκες επανεγκατάστασης θα υλοποιούνται μέσω παρόμοιου εθελοντικού διακανονισμού έως του ανώτατου ορίου 54.000 πρόσθετων ατόμων. Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου επικροτούν

¹¹ Σχετικό απόσπασμα της Συμφωνίας : «All new irregular migrants crossing from Turkey into Greek islands as from 20 March 2016 will be returned to Turkey» (<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>)

την πρόθεση της Επιτροπής να προτείνει τροποποίηση στην απόφαση περί μετεγκατάστασης της 22ας Σεπτεμβρίου 2015, ώστε τυχόν δεσμεύσεις μετεγκατάστασης που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του εν λόγω διακανονισμού να συμψηφίζονται με μη διατεθείσες θέσεις δυνάμει της απόφασης. Εφόσον οι διακανονισμοί αυτοί δεν επιτύχουν τον στόχο του τερματισμού της παράτυπης μετανάστευσης και ο αριθμός των επιστροφών πλησιάσει τους αριθμούς που προβλέπονται ανωτέρω, ο μηχανισμός αυτός θα επανεξεταστεί. Εφόσον ο αριθμός των επιστροφών υπερβεί τους αριθμούς που προβλέπονται ανωτέρω, ο μηχανισμός αυτός θα καταργηθεί.

3) Η Τουρκία θα λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό να αποτρέψει το άνοιγμα νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την ΕΕ και θα συνεργασθεί εν προκειμένω με τις γειτονικές χώρες καθώς και με την ΕΕ.

4) Όταν τείνουν να σταματήσουν οι παράτυπες διελεύσεις μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ ή, τουλάχιστον μειθούν σε σημαντικό βαθμό και κατά διατηρήσιμο τρόπο, θα ενεργοποιηθεί το εθελοντικό πρόγραμμα εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα συνεισφέρουν στο πρόγραμμα εθελοντικά.

5) Η εφαρμογή του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων θα επισπευσθεί σε όλα τα συμμετέχοντα κράτη μέλη προκειμένου να αρθούν οι υποχρεώσεις θεώρησης για τους τούρκους πολίτες το αργότερο έως τα τέλη Ιουνίου του 2016, με την προϋπόθεση ότι θα έχουν εκπληρωθεί όλα τα κριτήρια. Προς τούτο, η Τουρκία θα προβεί στις αναγκαίες ενέργειες για να ανταποκριθεί στις εναπομένουσες απαιτήσεις ούτως ώστε να μπορέσει η Επιτροπή, μετά την απαιτούμενη αξιολόγηση της συμμόρφωσης προς τα κριτήρια, να υποβάλει κατάλληλη πρόταση έως τα τέλη Απριλίου, βάσει της οποίας θα λάβουν τελική απόφαση το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

6) Η ΕΕ, σε στενή συνεργασία με την Τουρκία, θα επισπεύσει περαιτέρω την εκταμίευση των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ που είχαν αρχικά εγκριθεί στο πλαίσιο της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία και θα εξασφαλίσει την χρηματοδότηση περαιτέρω έργων για τα πρόσωπα που τελούν υπό προσωρινή προστασία και έχουν εντοπισθεί με ταχεία συμβολή της Τουρκίας πριν από το τέλος του Μαρτίου. Ένας πρώτος κατάλογος συγκεκριμένων σχεδίων για τους πρόσφυγες, ιδίως στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, των υποδομών, της διατροφής και άλλων εξόδων διαβίωσης, που μπορούν να χρηματοδοτηθούν ταχέως από τη διευκόλυνση, θα καταρτισθεί από κοινού, εντός μίας εβδομάδας. Όταν θα έχουν σχεδόν εξαντληθεί οι πόροι αυτοί και υπό την προϋπόθεση ότι οι ανωτέρω δεσμεύσεις έχουν εκπληρωθεί, η ΕΕ θα κινητοποιήσει συμπληρωματική χρηματοδότηση της διευκόλυνσης ύψους 3 δισεκατομμυρίων ευρώ μέχρι το τέλος του 2018.

7) Η ΕΕ και η Τουρκία σημείωσαν με ικανοποίηση τις διεξαγόμενες εργασίες για την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης.

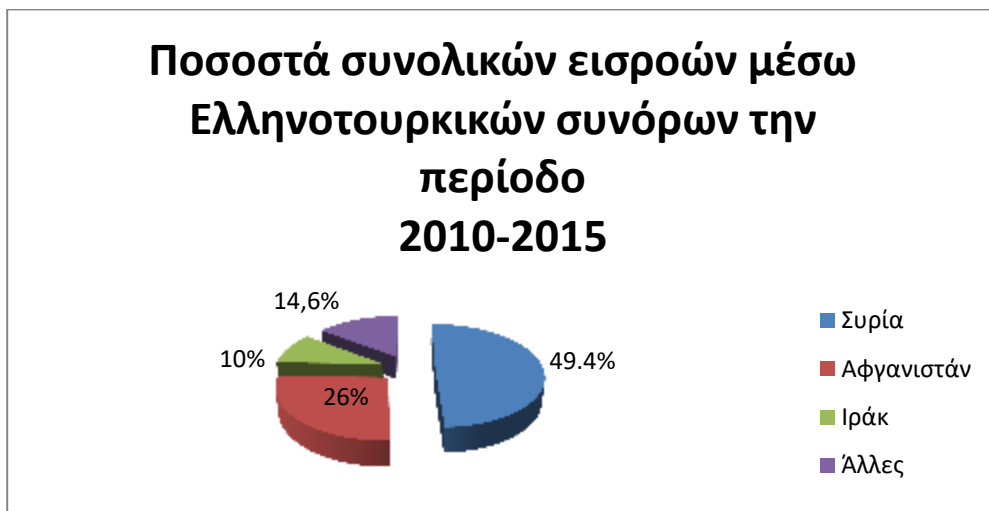
8) Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για νέα ενεργοποίηση της ενταξιακής διαδικασίας όπως ορίζεται στην κοινή τους δήλωση της 29ης Νοεμβρίου 2015. Εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για το άνοιγμα του Κεφαλαίου 17 στις 14 Δεκεμβρίου 2015 και αποφάσισαν ως επόμενο βήμα να ανοίξουν το κεφάλαιο 33 κατά τη διάρκεια της ολλανδικής Προεδρίας. Σημείωσαν με ικανοποίηση ότι η Επιτροπή θα υποβάλει σχετική πρόταση τον Απρίλιο. Οι προπαρασκευαστικές εργασίες για το άνοιγμα άλλων κεφαλαίων θα συνεχιστούν με ταχύτερο ρυθμό, χωρίς να επηρεάζονται οι θέσεις των κρατών μελών σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες.

9) Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα συνεργασθούν με την Τουρκία σε κάθε κοινή προσπάθεια βελτίωσης των ανθρωπιστικών συνθηκών στο εσωτερικό της Συρίας, ιδίως σε ορισμένες περιοχές κοντά στα τουρκικά σύνορα, η οποία θα έδινε την δυνατότητα στον τοπικό πληθυσμό και τους πρόσφυγες να ζήσουν σε ασφαλέστερες περιοχές.

Όλα αυτά τα στοιχεία θα προωθούνται εκ παραλλήλου και θα αποτελούν αντικείμενο μηνιαίας από κοινού παρακολούθησης.

2.4. Χώρες Προέλευσης

Διάγραμμα 3.

Πηγή: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Κλάδος Αλλοδαπών και Παράνομης Μετανάστευσης.

Σημείωση: Η καταγραφή των υπηκοοτήτων, εφόσον δεν υπάρχουν νόμιμα έγγραφα να αποδεικνύουν την προέλευση των μεταναστών, βασίζεται στις μεθόδους ταυτοποίησης υπηκοότητας (screening) που ξεκίνησε να λαμβάνει χώρα συστηματικά, από το 2010 στην επιχείρηση RABIT.

Οι Σύριοι αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία των παράτυπων μεταναστών που εισέρχονται από το ανατολικό αιγαίο και οι οποίοι εν συνεχεία αιτούνται άσυλο σε χώρες της Ευρώπης. Ενδεικτικά, το έτος 2015, οι αιτήσεις ασύλου σε χώρες της Ε.Ε. από Σύριους πρόσφυγες ανήλθαν στις 383.710, αποτελώντας το 1/3 του συνολικού αριθμού αιτήσεων ασύλου στην Ε.Ε. (EASO, 2016, *Annual Report on the Situation of Asylum in the EU 2015*). Το **Αφγανιστάν**, ακολουθεί σαν χώρα προέλευσης, με 196.170 αιτούντες άσυλο σε χώρες της Ε.Ε., ενώ για το **Ιράκ**, ως τρίτη χώρα προέλευσης, οι αιτούντες άσυλο ανήλθαν την ίδια περίοδο (τέλη του 2015) σε 130.295 άτομα. Οι λοιπές υπηκοότητες είναι το Πακιστάν, η Ερυθραία, η Νιγηρία, Ιράν και Σομαλία. (EASO, 2016, *Annual Report on the Situation of Asylum in the EU 2015*).

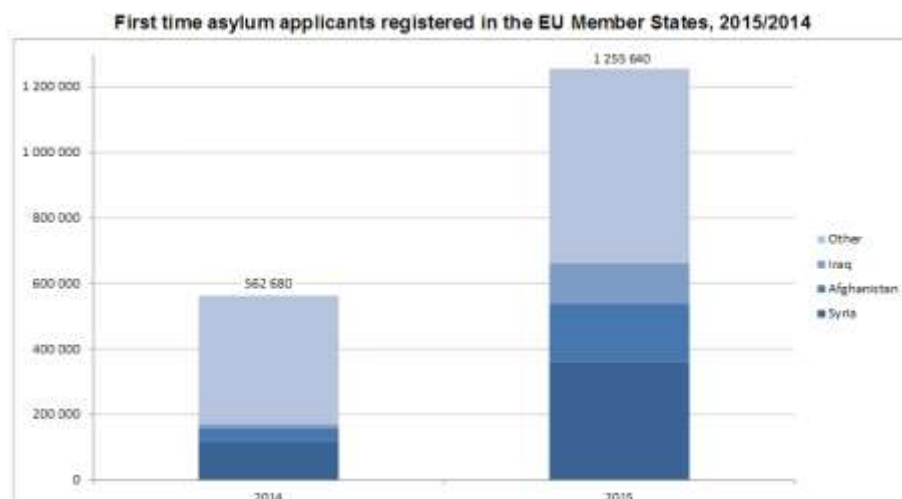
Οι περισσότερες καταγραφές έλαβαν χώρα στη Λέσβο, στη Χίο, στη Σάμο και στην Κω, με ένα αριθμό μεταναστών να παραμένουν μη καταγεγραμμένοι, λόγω της έντασης και πίεσης των ροών στις περιοχές αυτές σε συνδυασμό με την έλλειψη υλικών και ανθρώπινων πόρων για το σκοπό αυτό.

2.5. Χώρες Προορισμού/Υποδοχής

Παραδοσιακά, τα μεγαλύτερα ποσοστά αφίξεων παρατηρούνται στη Γερμανία, στη Γαλλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. (Guardia, N. & Pichelmann, K., *Labor Migration Patterns in Europe: Recent trends, future challenges*, 2006). Στην περίπτωση των μεταναστευτικών ροών που εξετάζουμε, δεν προκύπτει με ακρίβεια ποιος είναι ο τελικός προορισμός, καθότι μιλάμε για μη καταγεγραμμένους αλλοδαπούς. Επίσης, είναι αυτονόητο ότι οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις αλλοδαπών δεν αποτελούν αξιόπιστα στοιχεία, καθόσον πέραν των ψευδών καταθέσεων, η αρχική απόφαση ενός μετανάστη που εισέρχεται παράνομα

σε Ευρωπαϊκό έδαφος, είναι πολύ πιθανό να μεταβληθεί ανάλογα με τα εμπόδια μετακίνησης που θα συναντήσει ή ανάλογα με τις πιθανότητες να συλληφθεί στην εκάστοτε χώρα. Ως εκ τούτου, ένας ασφαλής δείκτης μέτρησης για το σκοπό αυτό, είναι οι αιτήσεις ασύλου που υποβλήθηκαν σε χώρες της Ε.Ε. από την ομάδα –στόχο (Σύριοι, Αφγανοί, Ιρακινοί). Στο ακόλουθο σχεδιάγραμμα φαίνεται ο όγκος αιτήσεων ασύλου για τα έτη 2014 και 2015, ενώ στην Εικόνα 1 εμφανίζονται οι αιτήσεις ασύλου ανά Κράτος Μέλος της ΕΕ.¹²

Διάγραμμα 4: Υποβληθείσες αιτήσεις ασύλου στα Κράτη Μέλη ΕΕ. 2014-2015

Πηγή: Eurostat

Εικόνα 2

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, τα οποία προκύπτουν κυρίως από τριμηνιαίες αναφορές των Υπηρεσιών Ασύλου, ο μεγαλύτερος αριθμός αιτήσεων ασύλου υπεβλήθη στην Γερμανία (35%), ακολουθούν η Ουγγαρία (14%) και η Σουηδία (12%). Ενώ μικρότερα

¹² Καθόσον είναι αρκετά δύσκολο έως αδύνατο, να εξακριβωθεί ο προορισμός κάθε πρόσφυγα/μετανάστη, σε συνδυασμό με τη μη ύπαρξη σχετικής βιβλιογραφίας, τα στοιχεία προκύπτουν από τις αιτήσεις ασύλου Σύριων, Αφγανών και Ιρακινών που κατατέθηκαν σε Ευρωπαϊκές χώρες το έτος 2016.

ποσοστά, κάτω του 10%, παρατηρούνται στην Αυστρία (7%), στην Ιταλία (7%) και στη Γαλλία (6%). Βλέπουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία προσφύγων έχει ως προορισμό την Γερμανία και έπειτα την Σουηδία.

*Σημειώνεται ότι η Ουγγαρία αντιθέτως, παρότι παρουσιάζει υψηλό ποσοστό αιτήσεων ασύλου, δεν αποτελεί χώρα τελικού προορισμού (*FRONTEX Annual Risk Analysis 2015*). Οι περισσότεροι πρόσφυγες θέλουν να μεταβούν στη Γερμανία ή στις Σκανδιναβικές Χώρες (*Hartocollis A., Why migrants don't want to stay in Hungary, New York Times, 2015*). Ο μεγάλος αριθμός αιτήσεων εκεί, οφείλεται στην νομοθεσία που εφάρμοσε η Ουγγαρία, στο πλαίσιο του Κανονισμού του Δουβλίνου¹³ και η οποία απαιτούσε υποβολή αίτησης ασύλου, ώστε να διευκολυνθούν στην περαιτέρω μετακίνησή τους σε άλλες χώρες.

Τα ποσοστά αυτά φαίνεται να κινούνται στην ίδια κατεύθυνση από το 2013 καθόσον και τότε, περισσότερες από τα 2/3 περίπου των αιτήσεων ασύλου από Σύριους, κατατέθηκαν στη Γερμανία, τη Σουηδία και τη Βουλγαρία. Η Βουλγαρία βέβαια, όπως και η Ελλάδα, είναι μεταβατική χώρα (*transit*) και όχι χώρα προορισμού. Η πλειοψηφία των προσφύγων, συνεχίζει το ταξίδι με προορισμό τη Γερμανία και τη Σουηδία, κυρίως, αλλά και τις άλλες Σκανδιναβικές χώρες. (*FRONTEX Annual Risk Analysis 2014*).

2.6. Προσδιοριστικοί Παράγοντες της εισροής στην Ευρώπη

Η οικονομική θεωρία υποδηλώνει ότι τα άτομα συμπεριφέρονται έτσι ώστε να ανεβάσουν το επίπεδο διαβίωσής τους (*well-being*). Οι εν δυνάμει μετανάστες συγκρίνουν όλες τις πιθανές ευκαιρίες και επιλέγουν τη χώρα εκείνη που προσφέρει τις καλύτερες δυνατότητες. Έτσι, τα μεταναστευτικά ρεύματα προς μία χώρα, εξαρτώνται από ένα συνδυασμό παραγόντων που αφορούν στη χώρα προέλευσης και προορισμού αλλά και στα χαρακτηριστικά των μεταναστών (*Karemera D., Oguledo V., Davis B., A gravity model analysis of International Migration to North America, 2000*).

Όπως προκύπτει, ένα σημαντικό ποσοστό του μετακινούμενου πληθυσμού από τις προαναφερόμενες χώρες, δεν επιλέγει απλώς να φύγει από τους κινδύνους της χώρας του και να εγκατασταθεί σε ασφαλέστερες χώρες που να συνορεύουν με τη δική του (*γεωγραφικές θεωρητικές προσεγγίσεις*), αλλά διαλέγει το ρίσκο ενός ταξιδιού μέχρι την Ευρώπη. Επανέρχεται λοιπόν το ερώτημα τι είναι εκείνο που προσελκύει, σε τέτοιο βαθμό, προς την Ευρώπη τους εν δυνάμει μετανάστες. Όπως προαναφέρθηκε, η επικρατούσα άποψη για τους οικονομολόγους (*άποψη Borjas και Greenwood*), είναι πως οι άνθρωποι θα μεταναστεύσουν αφού «ζυγίσουν» τα έσοδα και το κόστος από τη μετανάστευση. Στην περίπτωση αυτή όμως, το ενδεχόμενο κόστος της μετακίνησης αυτής προς την Ευρώπη, είναι η ίδια τους η ζωή. Μόνο το έτος 2015 οι νεκροί πρόσφυγες στη Μεσόγειο ανήλθαν στους 3.770¹⁴, με τον αριθμό αυτό να αποτελεί ένα μέρος μόνο του συνολικού αριθμού θανάτων, καθόσον πολλοί δεν έχουν καταγραφεί. Βλέπουμε δηλαδή ότι η απόφαση για μετανάστευση είναι πολύ πιο σύνθετη, αν όχι απρόβλεπτη. Ειδικά η περίοδος που εξετάζεται στην παρούσα εργασία, έχει το χαρακτηριστικό της κρίσης. Με άλλα λόγια, οι εν λόγω μεταναστευτικές ροές δεν αντιπροσωπεύουν φυσιολογικές μετακινήσεις πληθυσμών που διαχρονικά συμβαίνουν μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών,

¹³ Ο Κανονισμός του Δουβλίνου (Κανονισμός αριθ 604/2013, μερικές φορές αναφέρεται ως Κανονισμός Δουβλίνο 3, προηγουμένως Κανονισμός Δουβλίνο 2 και Σύμβαση του Δουβλίνου) είναι μια νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που καθορίζει το κράτος μέλος της ΕΕ που είναι αρμόδιο για την εξέταση της αίτησης για τους αιτούντες άσυλο που αναζητούν διεθνή προστασία. Συνήθως, το υπεύθυνο κράτος μέλος θα είναι το κράτος μέσω του οποίου ο αιτών άσυλο εισήλθε για πρώτη φορά στην ΕΕ.

¹⁴ Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, *Fatal Journeys Vol. 2: Identification and Tracing of Dead and Missing Migrants*, 2016.

αλλά έφεραν την Ευρώπη αντιμέτωπη με ένα φαινόμενο πρωτοφανούς έντασης για την ιστορία της (παρόμοιας ίσως με αυτή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου). Είναι αναμφισβήτητο ότι η κύρια αιτία που οι άνθρωποι αυτοί εγκαταλείπουν με κάθε κόστος την πατρίδα τους είναι η δυστυχής συγκυρία του εμφυλίου πολέμου, αλλά και των επιθέσεων και βιαιοπραγιών από αυτόνομες εξτρεμιστικές ομάδες.

Στην προκειμένη λοιπόν, περίπτωση μάλλον βρίσκει πρόσφορο έδαφος η άποψη του Clark et al. (2007), ότι «η μετανάστευση καθορίζεται εν μέρει από τα ατομικά κίνητρα και τους ατομικούς περιορισμούς και εν μέρει από την ασκούμενη πολιτική».

Ποιά γεγονότα ή παράμετροι πέραν της εξαναγκαστικής ώθησης λόγω πολέμου, προκάλεσαν ή ίσως εννόησαν αυτή την κατάσταση;

Ο Borjas (1989), όπως είδαμε και στο Κεφάλαιο 1, πιστεύει πως οι αλλαγές στις οικονομικές δραστηριότητες, στις μεταναστευτικές πολιτικές, στα πολιτικά καθεστώτα και στο μορφωτικό επίπεδο των χωρών έχουν αντίκτυπο στο μέγεθος των μεταναστευτικών ροών. Στο πνεύμα αυτό, οι Bodvarsson, O. και Van den Berg, H., (*The Economics of Migration*, 2013) παρατηρούν ότι οι οικονομικές αναλύσεις της μετανάστευσης, «βλέπουν» τους πρόσφυγες ή μετανάστες (χωρίς να διαχωρίζονται οι έννοιες αυτές), κυρίως σαν εργατικό δυναμικό και όχι σαν σύνθετους ανθρώπους. Βάσει της σύνθετης ανθρώπινης υπόστασης λοιπόν, θεωρούν πως για να υπάρξει αύξηση πληθυσμιακών μετακινήσεων, εκτός από τις διαφορές στα επίπεδα εισοδήματος που πάντα υπάρχουν μεταξύ των χωρών, θα πρέπει να συντρέχει και συνδυασμός άλλων δυνάμεων ή αλλαγών. Τέτοιες αλλαγές μπορεί να είναι η ταχεία τεχνολογική ανάπτυξη, με ταυτόχρονη μείωση κόστους επικοινωνιών και μεταφορών, αλλαγή πολιτικών καθεστώτων, οι διαφορές οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των χωρών, οι οποίες ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν, η απλούστευση των επικοινωνιών και η καλύτερη πληροφόρηση.

Εν προκειμένω, κατά τα τελευταία έτη, αναμφισβήτητα διαδραματίζονται σημαντικά γεγονότα και αλλαγές στο διεθνές προσκήνιο:

❖ **Πολιτική και κοινωνική κατάσταση στις κυριότερες χώρες προέλευσης**

ΣΥΡΙΑ: Από το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου το 2012, τα περιστατικά βίας και οι πολεμικές συγκρούσεις συνεχίζουν να κλιμακώνονται οδηγώντας το 2015 σε εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς και 4.6 εκατομμύρια πρόσφυγες στα γειτονικά Κράτη, Ιορδανία, Τουρκία, Λίβανο, Αίγυπτος κα. (UNHCR, *Syria Regional Refugee Response 2016*, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>). Οι συγκρούσεις έγιναν εντονότερες και πιο περίπλοκες μετά τις στρατιωτικές επεμβάσεις εξωτερικών παραγόντων. Οι Η.Π.Α. εμπλέκοντας αραβικές και δυτικές χώρες συνέχισε τις επιχειρήσεις στην περιοχή της Συρίας ενάντια του ISIS. Τα αντικυβερνητικά στρατεύματα Jabhat al Nurash, συνέχισαν να έχουν υπό τον έλεγχό τους μεγάλες περιοχές της Idib, ενώ η δράση του ISIS κορυφώνεται κατακτώντας σημαντικές περιοχές της ανατολικής Συρίας και την αρχαία πόλη της Παλμύρας. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Συρίας ανέφερε στην ετήσια έκθεσή της το 2015, ότι το μέγεθος και η ένταση των βιαιοπραγιών στη Συρία έφτασε σε ανεξέλεγκτα επίπεδα. Μόνο το έτος 2016 οι θάνατοι πολιτών στη Συρία λόγω των πολεμικών επιθέσεων και συγκρούσεων έφτασαν τους 16.913¹⁵.

¹⁵ Syrian Network for Human Rights Report 2016 (January, 2017).

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ: Περίπου 14 χρόνια πολεμικών δραστηριοτήτων στο Αφγανιστάν (*εμφύλιες συρράξεις, εξέγερση Ταλιμπάν κτλ.*), οδήγησαν σε ακόμα βιαιότερες συγκρούσεις το 2014, χρονιά κατά την οποία καταγράφηκαν οι περισσότεροι θάνατοι στις ένοπλες δυνάμεις (5000 άτομα). Η κοινωνική κατάσταση όμως στο Αφγανιστάν, ειδικά ως προς την ασφάλεια, επιδεινώθηκε μέσα στο 2015 με πολλές επιθέσεις ανταρτών, αλλά και λόγω της δράσης των Ταλιμπάν, οι οποίοι ενδυναμώθηκαν κατά πολύ από το 2014 με καταλήψεις υπό τον έλεγχό τους πολλών αστικών περιοχών και διοικητικών κέντρων. Τα Ηνωμένα Έθνη (UNAMA) κατέγραψε 11.000 θανάτους και τραυματισμούς πολιτών από διαφόρων ειδών βιαιότητες (*δολοφονίες, βιασμούς, ξυλοδαρμούς κτλ*), πολλές από αυτές κατά ανθρωπιστών, εκπαιδευτικών και γυναικών. Σύμφωνα με έρευνα του Μη Κερδοσκοπικού Οργανισμού "Asia Foundation" για το 2015, η ανησυχία μεταξύ των Αφγανών πολιτών για την ανασφάλεια αλλά και την οικονομική ύφεση αυξήθηκε.

ΙΡΑΚ: Στο Ιράκ ομοίως, έπειτα από 13 περίπου χρόνια πολεμικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, η κατάσταση αναφορικά με την ασφάλεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα επιδεινώθηκε σταδιακά, κυρίως εξαιτίας της δράσης του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) τα τελευταία 2 έτη. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο ISIS συνεχίζει συστηματικά και ευρέως την καταπάτηση και κατάχρηση του Διεθνούς Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Ανθρωπιστικού Δικαίου, διαπράττοντας εγκληματικές ενέργειες, οι οποίες μπορούν να αναχθούν σε εγκλήματα πολέμου ή σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Τα Ηνωμένα Έθνη στο Ιράκ, εκτιμούν ότι τα θύματα ανέρχονται στα 22.370 το 2015, ενώ ο αριθμός των displaced Ιρακινών πολιτών από το 2014 εκτιμάται σε 1.00.000 πολίτες.

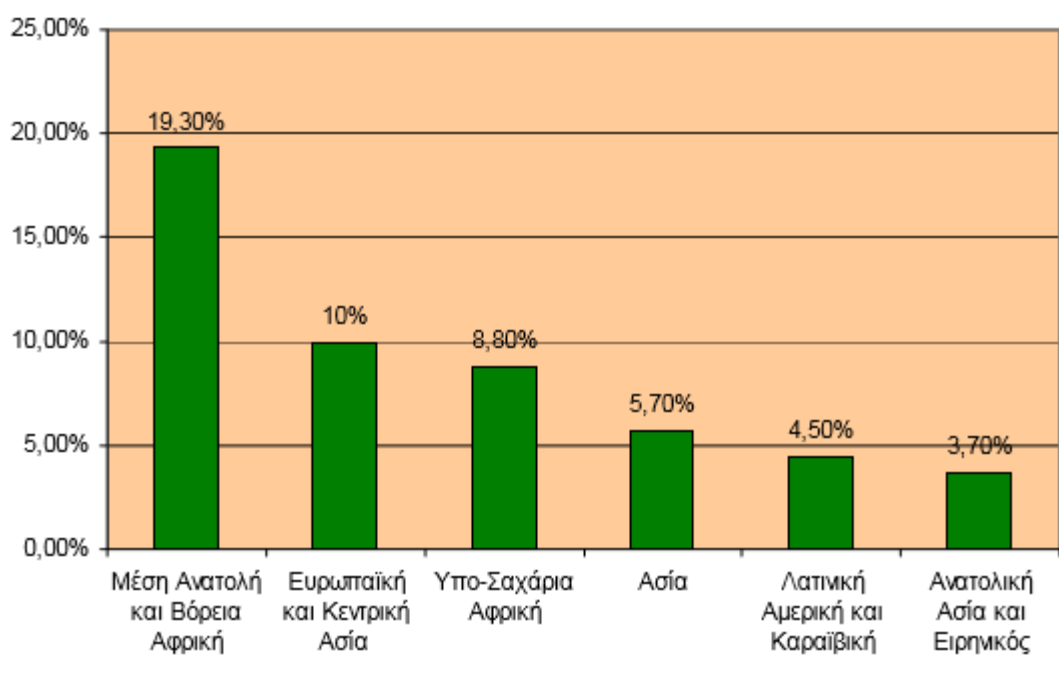
Περιγράφοντας στις προηγούμενες παραγράφους την κατάσταση που επικρατεί στις τρεις κύριες χώρες προέλευσης (*και η οποία έχει αντίκτυπο και σε άλλες γειτονικές χώρες*), παρατηρούμε ομοιότητες όσον αφορά την πολιτική κατάσταση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ασφάλεια των πολιτών. Οι δυσμενείς κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης στις περιοχές αυτές λειτουργούν σαφώς ως παράγοντας ώθησης για ακούσια μετακίνηση μεγάλου πληθυσμού των χωρών αυτών (*Frontex Annual Risk Analysis, 2014&2015*).

❖ Διεθνής Οικονομική κατάσταση

Το έτος 2008, μετά από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008, η παγκόσμια οικονομία βρέθηκε σε ύφεση, με την Ευρώπη να βιώνει μία ακόμη μεγαλύτερη το έτος 2011 και για δύο περίπου έτη ακόμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη το πρώτο τρίμηνο του 2009 ήταν χειρότερα από τα αντίστοιχα του τελευταίου τριμήνου του 2008. Τα στοιχεία είναι συντριπτικά: δραστική μείωση των καταναλωτικών και επενδυτικών δαπανών, κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου, δραματική συρρίκνωση της βιομηχανικής παραγωγής και του ΑΕΠ, απογείωση της ανεργίας και της μερικής απασχόλησης (*Βατικιώτης Α., Παγκόσμια Κρίση και Οικονομικές Πολιτικές: Ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στις αναπτυσσόμενες χώρες, 2011*).

Όμως η εν λόγω κρίση που ξεκίνησε από τις ανεπτυγμένες χώρες έπληξε σε όλους τους τομείς και τις αναπτυσσόμενες χώρες, ειδικά τις χώρες αυτές που συνδέονταν οικονομικά με χώρες της Ευρωζώνης (όπως η Ιταλία, η Ελλάδα και η Ισπανία), είτε λόγω εμπορικών δραστηριοτήτων, είτε γεωγραφικής γειτνίασης, είτε λόγω ιστορικών δεσμών.

Διάγραμμα 5: Εμπορικοί δεσμοί αναπτυσσόμενων χωρών με χώρες της Ευρωζώνης

Πηγή: World Bank

Με μια ματιά όμως στους ρυθμούς ανάπτυξης, αν και θα περίμενε κανείς ότι οι αναπτυγμένες χώρες θα συνεισφέρουν στην παγκόσμια ανάπτυξη, αντιθέτως οι αναπτυσσόμενες χώρες ήταν αυτές που έδωσαν την ώθηση στην παγκόσμια ανάπτυξη, με την Κίνα να συνεισφέρει περίπου το 1/3 αυτής κατά τα έτη 2011-2012 (*United Nations, World Economic Situation and Prospects, 2016*).

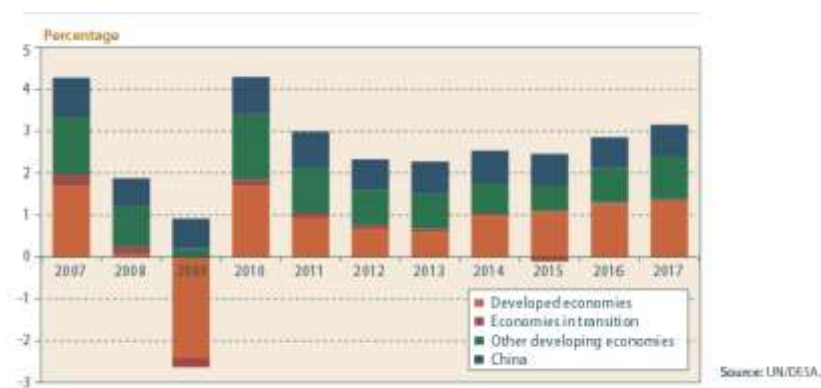
Στα Παρακάτω σχεδιαγράμματα σκιαγραφείται η οικονομική ανάπτυξη ανά ομάδα χωρών.

Διάγραμμα 6: Ρυθμός ανάπτυξης Πραγματικού ΑΕΠ 2005-2015.

Πηγή: United Nations, World Economic Situation and Prospects, 2016

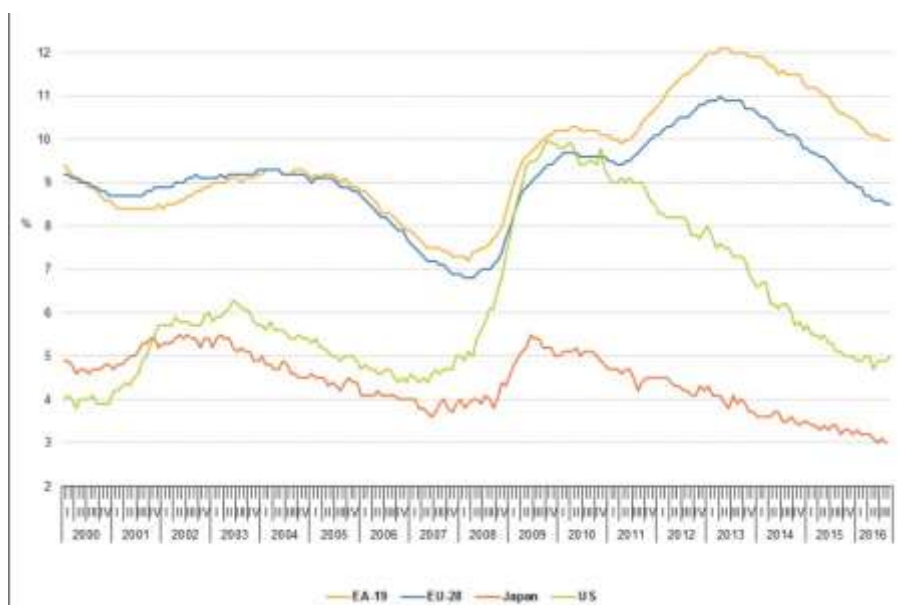
Διάγραμμα 7: Συνεισφορά στην Παγκόσμια Οικονομία 2007-2017*

*Εκτίμηση

Σε μία περίοδο μετρίου επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης, με χαμηλό επίσης επίπεδο επενδύσεων, το οικονομικό περιβάλλον απέτυχε και στην προσφορά εργασίας. Η «ψαλίδα» του ρυθμού ανεργίας, που διευρύνθηκε κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, δεν μειώθηκε και ο ρυθμός ανάπτυξης δημιουργίας θέσεων εργασίας επιβραδύνθηκε, ακόμη και μετά την βελτίωση που σημειώθηκε το έτος 2014. Το αποτέλεσμα είναι ο ρυθμός ανεργίας να παραμένει πάνω από τα επίπεδα της προ-κρίσης περιόδου (*United Nations, World Economic Situation and Prospects, 2016*). Στο ακόλουθο σχεδιάγραμμα φαίνεται η πορεία του ρυθμού ανεργίας ο οποίος μειώνεται σαφώς από τα μέσα του 2013, γεγονός που ίσως ενισχύει τις μεταναστευτικές ροές. Ειδικά για τον τομέα της ανεργίας, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, στα χαμηλότερα επίπεδα των χωρών της Ευρωζώνης βρίσκεται η Γερμανία, η οποία όπως προαναφέρθηκε αποτελεί και την κυριότερη χώρα προορισμού για τους πρόσφυγες.

Διάγραμμα 8: Ρυθμός Ανεργίας 2000-2016.

Πηγή: Eurostat

Από τα ανωτέρω, φαίνεται ξεκάθαρα η ύφεση στην παγκόσμια οικονομία, η οποία μέχρι και σήμερα παρότι παρουσιάζει μία ανάπτυξη δεν έχει αποκατασταθεί πλήρως. Οι δε συνέπειές της, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ανεργία συνεχίζουν να εμφανίζονται.

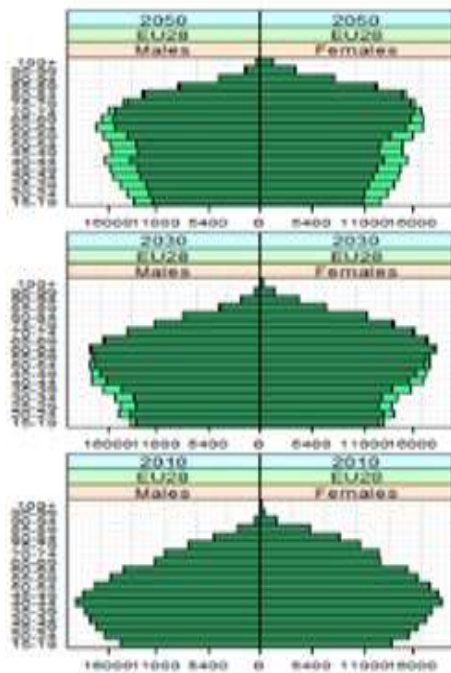
❖ *Γήρανση Πληθυσμού της Ευρώπης*

Κατά τις επόμενες δεκαετίες, αναμένεται ταχεία αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στις χώρες της ΕΕ και σημαντική μείωση του ποσοστού του ενεργού πληθυσμού (15-64 ετών). Παρόλο που η παροχή στους πολίτες της δυνατότητας μακροζωίας αποτελεί σπουδαίο επίτευγμα, η γήρανση του πληθυσμού συνεπάγεται σημαντικές προκλήσεις για τις ευρωπαϊκές οικονομίες και τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας. Η δημογραφική μετάβαση θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ.. Ένα καθόλου αμελητέο ποσοστό του εργατικού δυναμικού της Ευρώπης οδηγείται στην συνταξιοδότηση και αυτό οδηγεί σε επιβράδυνση των ρυθμών της παραγωγικότητας που κατά συνέπεια προκαλεί σοβαρά προβλήματα στην οικονομία.

Σύμφωνα με την Έκθεση για τη δημογραφική Γήρανση της Ομάδας Εργασίας για τη Γήρανση (Ageing Working Group) της Επιτροπής Οικονομικής Πολιτικής (2015), ο δείκτης εξάρτησης των ηλικιωμένων, δηλαδή το ποσοστό ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω σε σχέση με τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας, προβλέπεται να διπλασιαστεί σχεδόν στη ζώνη του ευρώ, από περίπου 29% σήμερα σε άνω του 50% μέχρι το 2060. Αν δεν εφαρμοστούν κατάλληλες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, η γήρανση του πληθυσμού θα έχει δυσμενείς συνέπειες για τη διατήρηση των δημόσιων οικονομικών, ιδίως μακροπρόθεσμα. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη την προβλεπόμενη συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού, η γήρανση του πληθυσμού αναμένεται να περιορίσει την αύξηση του δυνητικού ΑΕΠ. Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, το συνολικό κόστος της γήρανσης στη ζώνη του ευρώ προβλέπεται να αυξηθεί κατά 1,5% του ΑΕΠ, δηλ. από 26,8% του ΑΕΠ το 2013 σε 28,3% το 2060. Λόγω της δυσμενούς της επίδρασης στη διατήρηση των δημόσιων οικονομικών και τη δυνητική ανάπτυξη, η γήρανση του πληθυσμού είναι σημαντική και για τη νομισματική πολιτική.

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η μετανάστευση λειτουργεί ως αντίρροπη δύναμη στο φαινόμενο της γήρανσης του παραγωγικού πληθυσμού και της υπογεννητικότητας. Η σημαντικότητα των μεταναστευτικών ρευμάτων αποτυπώνεται στις παρακάτω Πυραμίδες Πληθυσμού για την Ε.Ε. των 28, τα έτη 2010, 2030 και 2050 (με ανοιχτό πράσινο οι μετανάστες και με σκούρο πράσινο οι ντόπιοι):

Διάγραμμα 9

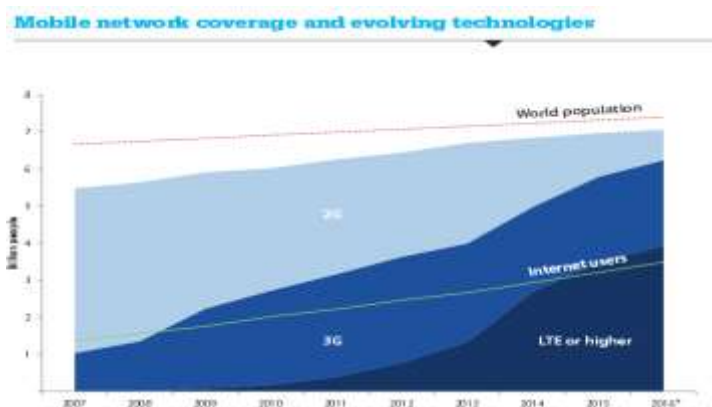

Πηγή: www.foreurope.eu/fileadmin/documents/

❖ Τεχνολογική ανάπτυξη στις επικοινωνίες

Αναμφισβήτητα ζούμε στην εποχή της πληροφορίας και της επικοινωνίας με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης να υπερέχουν στην καθημερινότητά μας. Η τελευταία πενταετία έχει αποδειχθεί και στον τομέα αυτό αξιοσημείωτη, καθώς η χρήση του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων (smartphones) έχει κυριολεκτικά εκτοξευτεί. Τα στοιχεία της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών (ITU), δείχνουν ότι 7 δις άνθρωποι, δηλαδή το 95% του παγκόσμιου πληθυσμού, καλύπτεται από δίκτυο κινητής τηλεφωνίας, ενώ τα δίκτυα τεχνολογίας αιχμής ασύρματης επικοινωνίας (LTE network) έχουν αναπτυχθεί κατά πολύ τα τελευταία τρία χρόνια (από το 2013), καλύπτοντας το 53% του παγκόσμιου πληθυσμού.

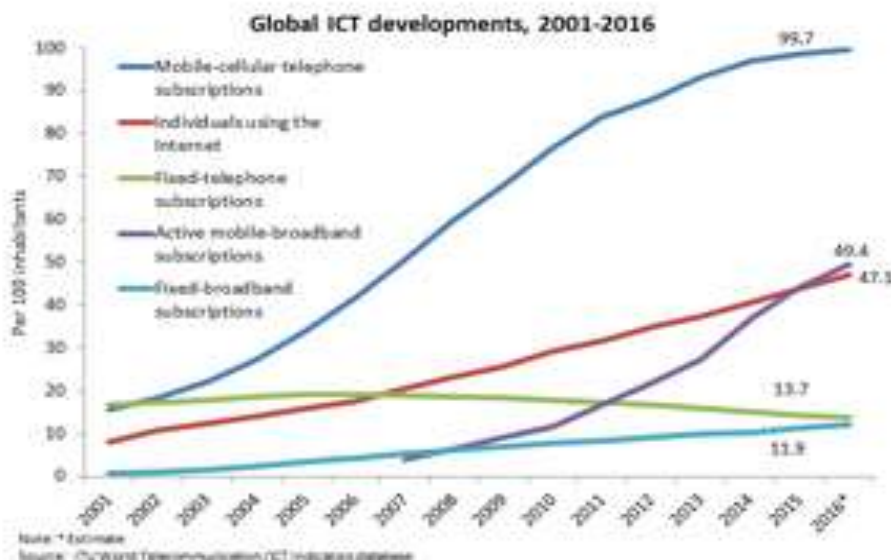
Εικόνα 3

*Εκτίμηση, Πηγή: Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU), "Facts and Figures", 2016.

Συνολικά, η ανάπτυξη παγκοσμίως των μέσων τεχνολογίας και επικοινωνίας, βάσει του ομώνυμου δείκτη (ICT Development Index), φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα και σε αντίθεση με τους οικονομικούς δείκτες έχει ανοδική πορεία ειδικά από το έτος της κρίσης (2008).

Διάγραμμα 10.

Πηγή: Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU), “Facts and Figures”, 2016.

Φαίνεται ότι η εν λόγω ανοδική πορεία της χρήσης των μέσων του διαδικτύου, δεν αφήνει εκτός τις περιοχές της Μέσης Ανατολής, παρότι βιώνουν την περίοδο αυτή, την πιο δυσμενή πολιτικοκοινωνική κατάσταση παγκοσμίως. Μόνο τον Ιανουάριο του 2016, 128 εκ. πολίτες των χωρών της Μέσης Ανατολής έγιναν χρήστες του διαδικτύου. Σε αυτό συμβάλει και το γεγονός ότι οι υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών και διαδικτύου έχουν γίνει για μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού οικονομικά προσβάσιμες. Ενδεικτικά, οι τιμές στον τομέα αυτό, από περίπου 8% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος το 2013, έφτασαν να αντιστοιχούν σε 5,5% περίπου στο τέλος του 2015 (Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU), “Facts and Figures”, 2016).

Από τα ανωτέρω παρατηρούμε μία σειρά από γεγονότα (έξαρση πολεμικών συγκρούσεων και τρομοκρατίας, οικονομική ύφεση, τεχνολογική ανάπτυξη, μεγάλο μεταναστευτικό κύμα), τα οποία κλιμακώνονται σταδιακά και εξελίσσονται σχεδόν παράλληλα. Στην μετέπειτα ανάλυση θα εξετάσουμε ακριβώς τη πιθανή συσχέτιση ή μη, των γεγονότων αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Εμπειρικά μοντέλα διεθνούς μετανάστευσης

Παρόλο που το μεταναστευτικό φαινόμενο έχει απασχολήσει αρκετούς μελετητές σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους, οι εμπειρικές έρευνες είναι περιορισμένες, ως προς τη διαθεσιμότητα δεδομένων. Οι περισσότεροι ερευνητές που σχεδίασαν εμπειρικά μοντέλα για τη διεθνή μετανάστευση επηρεάστηκαν από δύο κύριες συνεισφορές της μεταναστευτικής

βιβλιογραφίας: Μοντέλο βαρύτητας της μετανάστευσης και διαφορές στα εισοδήματα (Bodvarsson & Van den Berg, *The economics of migration*, 2013). Επίσης οι μελετητές χρησιμοποίησαν διαφόρων ειδών δεδομένα για να αντιπροσωπεύσουν ποικίλες μεταβλητές, που περιλαμβάνονται στα θεωρητικά μοντέλα.

➤ Οι Rotte, Vogler και Zimmermann (1997) αναλύουν τις αιτήσεις ασύλου στη Γερμανία από μετανάστες 17 αναπτυσσόμενων χωρών για την περίοδο 1985-1994. Το ενδιαφέρον εύρημα ήταν ότι οι αφίξεις των προσφύγων (αιτούντων άσυλο) ήταν θετικά συσχετιζόμενες με τις διαφορές εισοδημάτων της Γερμανίας και των χωρών προέλευσης. Η συσχέτιση αυτή είναι ενδιαφέρουσα, καθόσον θα περίμενε κανείς οι πρόσφυγες να επηρεάζονται από περισσότερο έκτακτης ανάγκης καταστάσεις, όπως ο πόλεμος, η βία και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πατρίδα τους. Το συμπέρασμα αυτό μας οδηγεί σε δύο σκέψεις: **α.** Οι πρόσφυγες χρησιμοποιούν την νομοθεσία περί ασύλου για να πετύχουν τον στόχο τους που είναι η παραμονή σε μία ανεπτυγμένη χώρα με ευκαιρίες, όπως η Γερμανία, **β.** Οι δυσμενείς συγκυρίες πολέμου, βίας, αυταρχικών καθεστώτων κλπ., έχουν μεταξύ άλλων και αρνητικές συνέπειες σε οικονομικά μεγέθη όπως εισοδήματα και ανεργία. Οι μεταβλητή εισόδημα δηλαδή λειτουργεί ως λανθάνουσα μεταβλητή (latent variable).

➤ Οι Hatton & Williamson (2005) διεξήγαγαν μια οικονομετρική μελέτη της διεθνούς μετανάστευσης, στην οποία συμπεριλαμβάνονται 80 χώρες και αναλύονται δεδομένα των Ηνωμένων Εθνών για τα έτη 1970-1975 και 1995-2000. Το μοντέλο γραμμικής παλινδρόμησης περιέχει ερμηνευτικές μεταβλητές διαφόρων τομέων: Το ποσοστό των νέων ενηλίκων στην χώρα προορισμού (από το σύνολο του πληθυσμού), η ύπαρξη εμφυλίου πολέμου, η παρουσία συγγενών και φίλων στην χώρα προορισμού και το εισόδημα στη χώρα προορισμού. Συγκεκριμένα βρίσκουν ότι:

* Ο ρυθμός μετανάστευσης μειώνεται κατά 0,9 /χιλ. πληθυσμού για κάθε μείωση 5 ποσοστιαίων μονάδων νέων ενηλίκων στη χώρα προορισμού.

* Για κάθε αύξηση 1000 ατόμων στη μεταναστευτική κοινότητα της χώρας προορισμού, η μετανάστευση εκεί αυξάνεται κατά 23 άτομα το χρόνο.

* Ο εμφύλιος πόλεμος περιορίζει τη μετανάστευση κατά 2/χιλ. άτομα.

* Μια αύξηση 10% στο εισόδημα της χώρας προορισμού αυξάνει τη μετανάστευση κατά 0,12/χιλ. άτομα.

Φαίνεται λοιπόν, ότι η μετανάστευση πράγματι καθορίζεται από ένα συνδυασμό κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παραγόντων, όπως υποδεικνύουν και οι διάφορες θεωρίες.

➤ Η Mayda (2010) χρησιμοποιεί στην εμπειρική της μελέτη δεδομένα από 14 χώρες του ΟΟΣΑ.

Καταλήγει ότι η ελαστικότητα της μετανάστευσης σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας προορισμού είναι περίπου 1,9, το οποίο σημαίνει πως μία αύξηση 10% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ οδηγεί σε αύξηση της μετανάστευσης κατά 19%. Φαίνεται πως οι ευκαιρίες για κέρδη στις χώρες προέλευσης δεν είναι στατιστικά σημαντικές για τη μετανάστευση. Ο διπλασιασμός της απόστασης μεταξύ των χωρών προορισμού και των χωρών προέλευσης μειώνει τη μετανάστευση κατά 41 άτομα /εκ. χιλιάδες, ενώ τα κοινά σύνορα και η κοινή γλώσσα, δεν προκύπτει να παίζουν σημαντικό ρόλο. Επιπλέον, συμπεραίνει ότι ο ρυθμός ανεργίας στη χώρα προορισμού είναι στατιστικά σημαντικός και σχετίζεται αρνητικά με τη μετανάστευση. Αντίθετα η ανεργία στη χώρα προέλευσης είναι στατιστικά μη σημαντική μεταβλητή.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεθοδολογία της Mayda η οποία αποτυπώνει την επίδραση στις μεταναστευτικές ροές των εκάστοτε πολιτικών μετανάστευσης που εφαρμόζονται στη χώρα προορισμού, εισάγοντας μία ψευδομεταβλητή (dummy) η τιμή της οποίας αυξάνεται κατά μία μονάδα (μειώνεται κατά μία μονάδα) όταν την περίοδο t η εφαρμοστέα πολιτική είναι λιγότερο (περισσότερο) περιοριστική από αυτή της περιόδου $t-1$.

➤ Άλλοι επιστήμονες, διευρύνουν το υπόδειγμα της βαρύτητας, εισάγοντας ως μεταβλητές το πραγματικό εισόδημα σε κάθε χώρα (Clark κ.α., 2007) ή τα βιομηχανικά έσοδα

στη χώρα προέλευσης και προορισμού, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά και μεταβλητές που αντιπροσωπεύουν την ανάπτυξη των χωρών προορισμού, όπως τον δείκτη αστικοποίησης και το εργατικό δυναμικό που απασχολείται στο βιομηχανικό τομέα (Greenwood & Mc Dowell, 1991).

Πρέπει εδώ να διευκρινιστεί ότι ο σκοπός της παρούσας ανάλυσης διαφέρει από αυτόν των μοντέλων που υπάρχουν στη σχετική βιβλιογραφία, κυρίως για δύο λόγους:

1^ο: Οι εν λόγω μεταναστευτικές ροές έχουν το χαρακτηριστικό της κρίσης και δεν συνδέονται άμεσα με οικονομικά κίνητρα όπως υποδηλώνεται στην πλειοψηφία της σχετικής βιβλιογραφίας (βλ. Κεφάλαιο 1). Οφείλονται στο μεγαλύτερο μέρος τους στις πολεμικές συγκρούσεις, εμφύλιο πόλεμο, άνοδος αυτόνομων εξτρεμιστικών οργανώσεων κτλ. γεγονότα που αναγκάζουν μεγάλες μάζες να μεταναστεύσουν με σκοπό να προστατεύσουν τη ζωή των ιδίων και των οικογενειών τους (παράγοντες ώθησης). Αυτό το συμπέρασμα μπορεί να συναχθεί με μία πρώτη ματιά, αφού από τα τέλη του 2014 έχουμε εκτόξευση του αριθμού εισροής μεταναστών που μόνο ως “σοκ” μπορεί να χαρακτηριστεί.

2^ο: Εξετάζεται η μεταναστευτική ροή σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, τον Ελλαδικό και κατ’ επέκταση τον Ευρωπαϊκό, αντίθετα με άλλες μελέτες που εφαρμόζουν το μοντέλο βαρύτητας για να διαπιστώσουν τη σημασία της γεωγραφικής απόστασης στην απόφαση για μετανάστευση.

Κατόπιν των ανωτέρω, στην παρακάτω ανάλυση θα εξεταστεί ακριβώς η σχέση που υπάρχει μεταξύ της εισροής μεταναστών στο Αιγαίο, με άλλους παράγοντες, οικονομικούς και μη βάσει των όσων αναπτύχθηκαν στο Κεφάλαιο 2.

3.2. Περιγραφή δεδομένων

Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιούνται, ως εξαρτημένη μεταβλητή, μηνιαία στοιχεία συλληφθέντων από την Ελληνική Αστυνομία και τις Λιμενικές Αρχές, για παράνομη είσοδο μέσω Ελληνοτουρκικών θαλάσσιων συνόρων, δηλαδή τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου (Νομοί Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου) για το διάστημα Ιανουάριος 2010 - Ιούλιος 2016 (T=79). Τα δεδομένα αυτά προκύπτουν από τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών/Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Κλάδος Αλλοδαπών και Παράνομης Μετανάστευσης και αποτελούν το μοναδικό δείκτη αυτή τη στιγμή που υποδηλώνει τις αφίξεις παράτυπων μεταναστών¹⁶. Σημειώνεται ότι υπάρχει αριθμός ατόμων που εισήλθαν παράνομα και δεν έχουν συλληφθεί ή καταγραφεί, αλλά τα εν λόγω στοιχεία είναι σε μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικά της εισροής.

Ερμηνευτικές μεταβλητές

Οι παρακάτω ερμηνευτικές μεταβλητές προσπαθούν να αποτυπώσουν ένα ευρύ πεδίο παραγόντων, συγκεκριμένα, οικονομική ανάπτυξη (ή ύφεση), πολιτικοκοινωνική κατάσταση στις χώρες προέλευσης, δημογραφική γήρανση πληθυσμού Ευρώπης, τεχνολογική ανάπτυξη και επίδραση εναλλακτικής διαδρομής.

(α) Εισροή από χερσαία σύνορα (land): Αριθμός συλληφθέντων ατόμων από την Ελληνική Αστυνομία, για παράνομη είσοδο μέσω των Ελληνοτουρκικών χερσαίων συνόρων (περιοχή Έβρου-Νομοί Ορεστιάδας και Αλεξανδρούπολης) για την περίοδο Ιανουάριος 2010 – Ιούλιος 2017. Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών/Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Κλάδος Αλλοδαπών και Παράνομης Μετανάστευσης. Η μεταβλητή αυτή πέραν, της σχέσης της με την εξαρτημένη ως εναλλακτική δίοδος, αποτυπώνει και την επίδραση των μέτρων πολιτικής που ασκήθηκαν στην περιοχή του Έβρου (επιχειρήσεις RABIT, ΑΣΠΙΔΑ, “φράκτης”).

¹⁶ Τα διαθέσιμα μηνιαία στοιχεία πριν το έτος 2010 παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις μετά από σχετικό έλεγχο και ως εκ τούτου δεν αποτελούν αξιόπιστα δεδομένα ώστε να χρησιμοποιηθούν στη μελέτη.

(β) Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ε.Ε. των 28 (gdp): Τριμηνιαία στοιχεία του ΑΕΠ (προσέγγιση δαπανών) στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε εκατομμύρια δολάρια. Η μετατροπή των τριμηνιαίων δεδομένων σε μηνιαία έγινε εισάγοντας την τιμή του τριμήνου σε κάθε ένα από τους μήνες αυτού (constant average). Πηγή: OECD.stat.

(γ) Διαφορές Κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (percap): Η μεταβλητή αυτή εκφράζεται σε κάθε t, ως η διαφορά του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ των χωρών Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής (*Middle East & North Africa-MENA*), συμπεριλαμβανομένου και του Αφγανιστάν, από το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28. Η επιλογή των χωρών έγινε αρχικά βάση της διαθεσιμότητας των δεδομένων και δεύτερον, επειδή αντιπροσωπεύουν τις χώρες προορισμού στο μεγαλύτερο μέρος τους (*Συρία, Αφγανιστάν, Ιράκ, Αλγερία, Μαρόκο, Παλαιστίνη, Ιράν*). Χρησιμοποιήθηκαν τριμηνιαία στοιχεία του Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε χιλιάδες δολάρια στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ετήσια δεδομένα για τις λοιπές χώρες σε χιλιάδες δολάρια επίσης. Η μετατροπή των δεδομένων σε μηνιαία έγινε εισάγοντας την τιμή του τριμήνου σε κάθε μήνα αυτού (constant average). Πηγή: OECD.stat. & World Bank.

(δ) Ποσοστό Ανεργίας της Ε.Ε. των 28 (unr): Μηνιαία στοιχεία της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ως αντιπροσωπευτικά της ζήτησης για εργατικό δυναμικό. Πηγή: Eurostat

(ε) Γήρανση πληθυσμού της Ε.Ε. των 28 (elder): Οι τιμές της μεταβλητής αυτής είναι σε ετήσια βάση η διαφορά του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης ηλικίας 0-14 ετών ως προς τον συνολικό πληθυσμό (%), από τον πληθυσμό ηλικίας άνω των 65 ετών ως προς τον συνολικό πληθυσμό (%). Έτσι, αν η διαφορά (*οι τιμές της μεταβλητής*) αυξάνεται σημαίνει ότι έχουμε και αύξηση γήρανσης του πληθυσμού. Η μετατροπή από ετήσια σε μηνιαία δεδομένα έγινε με τη μέθοδο Linear Interpolation (*επιλογή "Linear- match Last" στο E-views¹⁷*). Πηγή: World Bank

(στ) Χρήση διαδικτύου παγκοσμίως (int): Οι χρήστες του διαδικτύου παγκοσμίως ανά 100 άτομα ή αλλιώς ο αριθμός ατόμων ανά 100 που έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο. Ο δείκτης χρησιμοποιείται ως αντιπροσωπευτικός της παγκόσμιας τεχνολογικής ανάπτυξης. Η μετατροπή από ετήσια σε μηνιαία δεδομένα έγινε με τη μέθοδο Linear Interpolation (*επιλογή "Linear match Last" στο E-views*). Πηγή: World Bank.

(ζ) Απώλειες Πολέμου (casual): Οι βίαιοι –συνδεόμενοι με τον πόλεμο - θάνατοι αθροιστικά για τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Η μεταβλητή αυτή επιχειρεί να αποτυπώσει την ένταση του εμφυλίου πολέμου και των βιαιοπραγιών στις κυριότερες χώρες προέλευσης. Πηγή: world bank & Iraqbodycount.org & Iamsyria.org/death –tolls. Η μετατροπή από ετήσια σε μηνιαία δεδομένα έγινε με τη μέθοδο Linear Interpolation (*επιλογή "Linear- match Last" στο E-views*).

Η επιλογή των μεταβλητών βασίστηκε κατ' αρχήν στη διαθεσιμότητα των δεδομένων, κατά δεύτερον στο θεωρητικό υπόβαθρο για τη μετανάστευση που αναλύθηκε στις προηγούμενες ενότητες και τέλος, στον σκοπό της μελέτης ο οποίος στρέφεται προς τον προορισμό (*παράγοντες προσέλκυσης*) των μεταναστών – προσφύγων που εισήλθαν από τον Ελλαδικό χώρο και είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο Παράρτημα της εργασίας παρατίθενται διαγράμματα και Πίνακας με περιγραφικά στοιχεία κάθε χρονοσειράς.

Επειδή ακριβώς οι μονάδες μέτρησης των μεταβλητών διαφέρουν, στα μοντέλα που εκτιμώνται χρησιμοποιούνται οι λογαριθμικές μορφές τους, καθόσον με αυτό τον τρόπο μειώνεται το εύρος των διακυμάνσεων διευκολύνοντας τις εκτιμήσεις.

Στον παρακάτω Πίνακα εμφανίζεται η συσχέτιση-γραμμική σχέση των μεταβλητών και όπως φαίνεται, η εξαρτημένη μεταβλητή δεν παρουσιάζει έντονη γραμμική σχέση με καμία από

¹⁷ Με την επιλογή αυτή, ο τελευταίος μήνας του έτους N παίρνει την τιμή του έτους N και οι τιμές των προηγούμενων μηνών συμπληρώνονται με τη μέθοδο linear interpolation.

τις ερμηνευτικές. Αντίθετα, έντονη θετική γραμμική σχέση παρατηρείται μεταξύ των μεταβλητών Χρήση Διαδικτύου- Γήρανση Πληθυσμού-Απώλειες Πολέμου-ΑΕΠ, που μπορεί να δημιουργεί πρόβλημα πολυσυγγραμμικότητας¹⁸. Περιγραφικά στοιχεία και διαγράμματα διασποράς παρατίθενται στο Παράρτημα της παρούσας.

Πίνακας 2

	Correlation							
	SEA	UNR	PERCAP	INT	LAND	GDP	ELDER	CASUAL
SEA	1.000000	-0.412890	0.516009	0.474923	-0.201122	0.532551	0.486304	0.424909
UNR	-0.412890	1.000000	-0.887852	-0.246733	-0.125433	-0.581074	-0.250665	-0.145301
PERCAP	0.516009	-0.887852	1.000000	0.579381	-0.087247	0.836046	0.583629	0.481314
INT	0.474923	-0.246733	0.579381	1.000000	-0.634415	0.918940	0.997280	0.912861
LAND	-0.201122	-0.125433	-0.087247	-0.634415	1.000000	-0.423980	-0.646771	-0.684798
GDP	0.532551	-0.581074	0.836046	0.918940	-0.423980	1.000000	0.913827	0.789351
ELDER	0.486304	-0.250665	0.583629	0.997280	-0.646771	0.913827	1.000000	0.938332
CASUAL	0.424909	-0.145301	0.481314	0.912861	-0.684798	0.789351	0.938332	1.000000

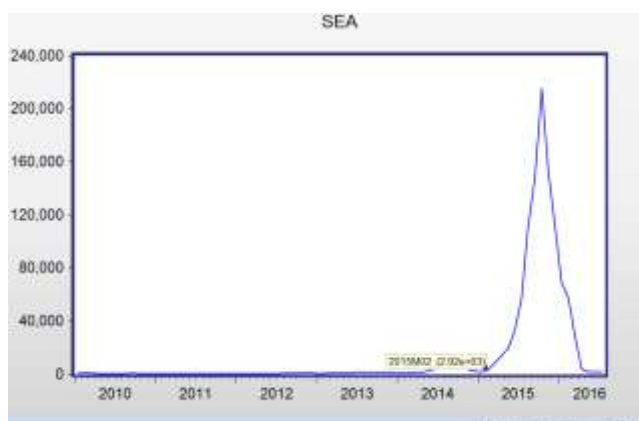
3.3. Μεθοδολογία

Στην ανάλυση της παρούσας εργασίας, κατασκευάζονται μοντέλα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, με όρους **Autoregressive Moving Average** με εξωγενείς μεταβλητές [ARMAX(k,l)], τα οποία εκτιμώνται ως προς την προσαρμογή τους στα δεδομένα για τη χρονική περίοδο Ιανουάριος 2010- Ιούλιος 2016 (T=79). Στα υποδείγματα εισάγεται μία ψευδομεταβλητή η οποία παίρνει τιμές ως εξής:

$$D1 = \int_{2015M2-2016M7=1}^{2010M1-2015M1=0} \text{ και}$$

Με τη ψευδομεταβλητή αυτή διαχωρίζονται η εξαρτημένη μας μεταβλητή σε δύο διαστήματα τα οποία ερμηνεύονται διαφορετικά από τις ερμηνευτικές μεταβλητές. Όπως προαναφέρθηκε φαίνεται ξεκάθαρα από το γράφημα της χρονοσειράς ότι έχουμε ένδειξη ύπαρξης «σοκ» κυρίως από τους δύο πρώτους μήνες του 2015 και έπειτα.

Γράφημα 1.

Στη συνέχεια κάθε μεταβλητή εξετάστηκε σε σχέση με την ψευδομεταβλητή μας, ως ακολούθως:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 d1_t + \beta_2 X_t * d1_t + \beta_3 X_t + \varepsilon_t, \varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$$

¹⁸ Επειδή στην πραγματικότητα δεν εξηγείται η θετική συσχέτισή τους (η γήρανση του πληθυσμού δεν εξηγεί την τάση χρήσης του διαδικτύου, ούτε τις απώλειες από τον Πόλεμο) και επομένως δεν φαίνεται να έχουμε να κάνουμε με λανθάνουσα μεταβλητή σε αυτή την περίπτωση, ελέγχθηκε η εισαγωγή και των δύο μεταβλητών σε μοντέλα και απορρίφθηκαν αυτά στα οποία αλλοιώνονταν οι τιμές των εκτιμητριών (π.χ. αρνητικό πρόσημο).

Η y_t ερμηνεύεται διαφορετικά για το διάστημα 2010M1-2015M1 και διαφορετικά για το διάστημα 2015M2-2016M7. Για το πρώτο, η y_t ερμηνεύεται από το X_t , με εκτιμήτρια β_3 (και β_0) ενώ για το δεύτερο, η y_t ερμηνεύεται από το X_t , με εκτιμήτρια $(\beta_2+\beta_3)$ (και $\beta_0 + \beta_1$).

Στη συνέχεια, το υπόδειγμα που προέκυψε εκτιμάται, ως προς την προβλεπτική του ικανότητα, 1 χρονική στιγμή μπροστά (1 step-ahead) για το διάστημα Ιανουάριος 2014 – Ιούλιος 2016 (in-sample).

Η γενική μορφή των εν λόγω μοντέλων Autoregressive Moving Average με εξωγενείς μεταβλητές [ARMAX(k,l)], αποτυπώνεται ως εξής:

$$y_t = X_t\beta + e_t$$

$$e_t = c_1e_{t-1} + c_2e_{t-2} + \dots + c_ke_{t-k} + \varepsilon_t + d_1\varepsilon_{t-1} + d_2\varepsilon_{t-2} + \dots + d_l\varepsilon_{t-l}$$

$$\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$$

Όπου $y_t = X_t\beta + e_t$ υποθέτουμε ένα γραμμικό μοντέλο με y_t εξαρτημένη μεταβλητή και X_t ένα διάνυσμα N ερμηνευτικών μεταβλητών. Η παράμετρος β είναι η προς εκτίμηση τιμή και ε_t τα τυποποιημένα κατάλοιπα (θόρυβος). Για την εκτίμηση των παραμέτρων της γραμμής παλινδρόμησης που προσαρμόζεται καλύτερα στα δεδομένα, χρησιμοποιούμε τη μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων (least squares method) ή τη συνηθισμένη μέθοδος των ελάχιστων τετραγώνων (ordinary least squares-OLS- method). Η μέθοδος αυτή συνίσταται στον προσδιορισμό των παραμέτρων της γραμμής παλινδρόμησης, έτσι ώστε να ελαχιστοποιείται το άθροισμα των τετραγώνων των σφαλμάτων ε_t .

Για να εφαρμόσουμε την ανάλυση παλινδρόμησης και να είναι στατιστικά έγκυρα τα αποτελέσματα που θα προκύψουν, θα πρέπει να ισχύουν ορισμένες υποθέσεις, για τα κατάλοιπα:

(α) Ακολουθούν την κανονική κατανομή με μέσο $E(\varepsilon_t)=0$ και διακύμανση $Var(\varepsilon_t)=\sigma^2$ [$\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$]

(β) Δεν συσχετίζονται μεταξύ τους $Cov(\varepsilon_t, \varepsilon_{t'})=0$ ($t \neq t'$). Σε περίπτωση ύπαρξης αυτοσυσχέτισης ή μερικής συσχέτισης στα κατάλοιπα, αυτή μπορεί να εξαλειφτεί με εισαγωγή στο μοντέλο όρων Autoregressive Moving Average, τάξης αντίστοιχης με την τάξη που πάσχει από αυτοσυσχέτιση (ή μερική αυτοσυσχέτιση).

(γ) Δεν πάσχουν από ετεροσκεδαστικότητα, δηλαδή έχουν σταθερή διακύμανση $\sigma^2=c$ (ομοσκεδαστικά).

Εκτίμηση καταλληλότερου μοντέλου ως προς την προσαρμογή του στα δεδομένα.

Στην παρούσα εργασία κατασκευάστηκαν αρχικά μοντέλα απλής γραμμικής παλινδρόμησης, με κάθε μία από τις ερμηνευτικές μεταβλητές και τη ψευδομεταβλητή, και εκτιμήθηκαν βάσει της στατιστικής σημαντικότητάς τους και βάσει των κριτηρίων Schwarz και Akaike, επιλέγοντας αυτό με την μικρότερη τιμή στα δύο κριτήρια.

Στατιστική σημαντικότητα μεταβλητών: Ο έλεγχος της υπόθεσης ότι ερμηνευτική μεταβλητή ερμηνεύει σημαντικά την εξαρτημένη έχει ως αρχική υπόθεση:

$H_0: \beta = 0$ Ο συντελεστής παλινδρόμησης δεν διαφέρει σημαντικά από το μηδέν σε συγκεκριμένο διάστημα εμπιστοσύνης (Η ερμηνευτική μεταβλητή είναι στατιστικά μη σημαντική).

$H_1: \beta \neq 0$ Ο συντελεστής παλινδρόμησης διαφέρει σημαντικά από το μηδέν σε συγκεκριμένο διάστημα εμπιστοσύνης (Η ερμηνευτική μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική).

$$\text{Schwarz Criterion} = 2T^{-1}[2^{-1}k\log(T) - L]$$

$$\text{Akaike Info Criterion} = 2T^{-1}(k - L)$$

Το μοντέλο του οποίου οι ερμηνευτικές μεταβλητές, ερμηνεύουν σημαντικά τη y_t είναι το Μοντέλο 1:

$$\log(\text{sea}_t) = \beta_0 - \beta_1 d1_t + \beta_2 \log(\text{land}_t) * d1_t + \beta_3 \log(\text{casual}_{t-3}) * d1_t - \beta_4 \log(\text{land}_t) + \beta_5 \log(\text{elder}_t) + \varepsilon_t$$

➤ Με μία πρώτη εκτίμηση βλέπουμε ότι η μεταναστευτική εισροή στο Αιγαίο ερμηνεύεται σημαντικά με θετική σχέση από τη μεταβλητή της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης και ειδικά για το διάστημα του "σοκ" από την ένταση του πολέμου 3 χρονικές στιγμές πίσω και από την εισροή στην περιοχή του Έβρου. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν κατά κάποιο τρόπο τα αναφερόμενα στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας, αλλά τα τελικά αποτελέσματα θα παρατεθούν στα συμπεράσματα της εργασίας, αφού γίνουν οι απαραίτητοι στατιστικοί έλεγχοι του υποδείγματος.

[Σχετικός Πίνακας Γ' του Παραρτήματος].

Από τον έλεγχο αυτοσυσχέτισης των καταλοίπων παρατηρούμε έντονη αυτοσυσχέτιση 1^{ης} Τάξης και γι' αυτό εισάγουμε τον όρο $\text{AR}(1)^{19}$ –Το μοντέλο μας τώρα [ARX(1)] έχει ως εξής:

$$\log(\text{sea}_t) = \beta_0 + \beta_1 d1_t + \beta_2 \log(\text{land}_t) * d1_t + \beta_3 \log(\text{casual}_{t-3}) * d1_t + \beta_4 \log(\text{land}_t) + \beta_5 \log(\text{elder}_t) + e_t$$

$$e_t = c_0 + c_1 e_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$$

[Σχετικός Πίνακας Δ' του Παραρτήματος].

➤ Βλέπουμε ότι με το Αυτοπαλινδρόμο μοντέλο 1^{ης} Τάξης οι εκτιμήτριες β_2 και β_4 δεν διαφέρουν σημαντικά από το μηδέν και ως εκ τούτου η αντίστοιχη μεταβλητή είναι στατιστικά μη σημαντική **και αφαιρείται**. Το τελικό μοντέλο που θεωρείται και καταλληλότερο ως προς την προσαρμογή του στα δεδομένα είναι το ακόλουθο:

$$\log(\text{sea}_t) = \beta_0 + \beta_1 d1_t + \beta_3 \log(\text{casual}_{t-3}) * d1_t + \beta_5 \log(\text{elder}_t) + e_t$$

$$e_t = c_0 + c_1 e_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$$

[Σχετικός Πίνακας Ε' του Παραρτήματος].

¹⁹ Θεωρούμε ότι η εκτιμήτρια β_3 διαφέρει στατιστικά από το μηδέν, καθόσον το p-value δεν αποκλίνει σημαντικά από το $\alpha=0,05$ και δεν θεωρείται σκόπιμο να αφαιρεθεί.

- Στο Μοντέλο 1^α έχει διορθωθεί η αυτοσυσχέτιση και οι υπόλοιπες υποθέσεις ικανοποιούνται επίσης (έλεγχος κανονικότητας {Jarque - Bera} και ετεροσκεδαστικότητας {ARCH}). Επίσης, οι σειρές είναι συν-ολοκληρωμένες. Μπορούμε λοιπόν να εξάγουμε αξιόπιστα συμπεράσματα και να διενεργήσουμε διαδικασία πρόβλεψης.
[Σχετικοί Πίνακες ΣΤ' και Ζ' και Διάγραμμα Α του Παραρτήματος].

✓ Σημειώνεται ότι έγινε έλεγχος της σημαντικότητας των ως άνω μεταβλητών σε τριμηνιαία βάση, με τη μέθοδο *interpolation constant average* για τη μετατροπή ετήσιων σε τριμηνιαία δεδομένα.

Εκτίμηση μοντέλου ως προς την προβλεπτική του ικανότητα.

Όπως προαναφέρθηκε, γίνεται πρόβλεψη 1 χρονική στιγμή μπροστά και η προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου βασίζεται στην τιμή των ακόλουθων κριτηρίων. Μικρές τιμές στα παρακάτω κριτήρια αντιπροσωπεύουν καλύτερη πρόβλεψη.

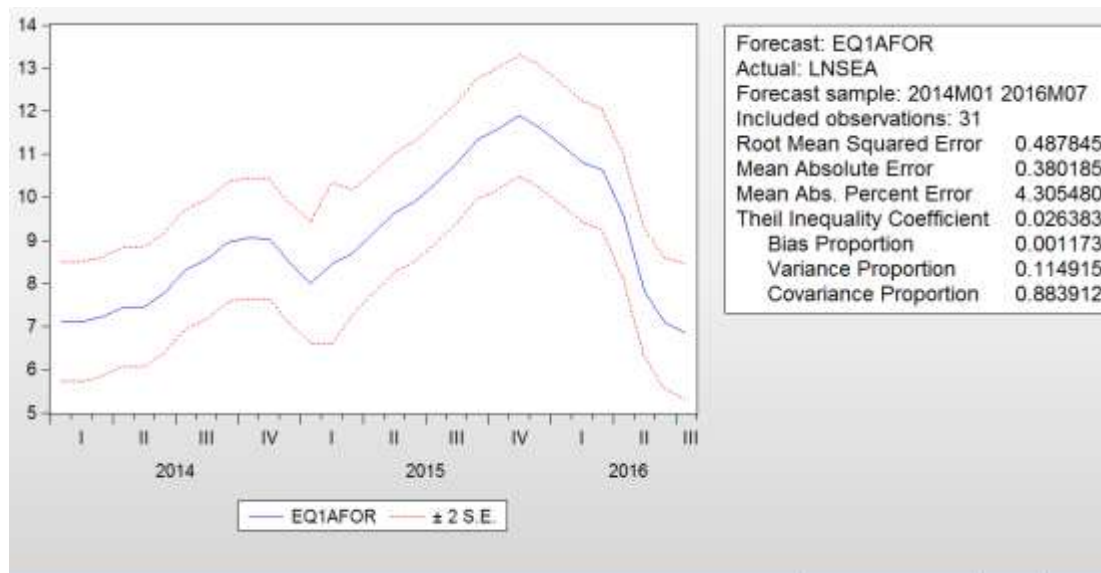
Root Mean Squared Error: $\sqrt{h^{-1} \sum_{t=1}^h (y_t - y'_t)^2}$

Mean Absolute Error: $h^{-1} \sum_{t=1}^h |y_t - y'_t|$

Mean Absolute Percentage Error: $100h^{-1} \sum_{t=1}^h \left| \frac{y_t - y'_t}{y_t} \right|$

Διενεργούμε πρόβλεψη για το διάστημα Ιανουάριος 2014- Ιούλιος 2016 (εντός δείγματος)²⁰, 1 μήνα μπροστά (static). Τα αποτελέσματα της πρόβλεψης δίνονται από τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3

- Παρατηρούμε ικανοποιητικές τιμές στα κριτήρια (απόκλιση 4,3%) και στο επόμενο γράφημα φαίνεται και οπτικά η σύγκριση των πραγματικών τιμών με την πρόβλεψή μας:

²⁰ Λόγω της ψευδομεταβλητής ενδείκνυται εντός δείγματος πρόβλεψη. Επιπλέον, ο σκοπός της ανάλυσής μας αυτός καθ' αυτός δεν είναι η δημιουργία μοντέλου για πρόβλεψη αλλά περισσότερο η εκτίμηση ενός μοντέλου ως προς την προσαρμογή στα δεδομένα.

Γράφημα 2.

3.4. Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας επιβεβαιώνονται εν μέρει από τα όσα αναφέρθηκαν στο 2^ο Κεφάλαιο και φαίνεται ότι έχουμε να κάνουμε καθαρά με ένα φαινόμενο που αντικατοπτρίζει την κρίση στη Μέση Ανατολή, καθόσον οι οικονομικές θεωρίες δεν βρίσκουν εφαρμογή εδώ. Οι οικονομικές μεταβλητές μας δεν ήταν στατιστικά σημαντικές στην ερμηνεία της εξαρτημένης μεταβλητής για κανένα από τα δύο χρονικά διαστήματα που ορίσαμε με τη ψευδομεταβλητή. Επίσης, η τεχνολογική ανάπτυξη (που υποδηλώθηκε με τη μεταβλητή χρήσης διαδικτύου), δεν επιλέχθηκε τελικώς να εισαχθεί στο μοντέλο- παρόλο που φάνηκε να ερμηνεύει σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή- καθόσον λόγω πολυσυγγραμμικότητας αλλοίωσε τις τιμές των εκτιμητριών. Έτσι, βάσει του τελικώς επιλεγθέντος μοντέλου συμπεραίνουμε ότι από τις αρχές 2015 που έχουμε τεράστια αύξηση του αριθμού εισροών (σοκ), η μεταβλητή που αποτυπώνει την ένταση του πολέμου, είναι στατιστικά σημαντική και μία αύξηση των απωλειών ανθρώπινων ζώων στις κυριότερες χώρες προέλευσης θα οδηγήσει σε αύξηση των ροών 3 μήνες μετά, κατά 14,69% . Η θετική αυτή σχέση είναι απολύτως συμβατή με την πραγματικότητα και εξηγεί το γεγονός ότι ο εν λόγω μετακινούμενος πληθυσμός αφήφα οποιοδήποτε κόστος, διακινδυνεύοντας ακόμη και τη ζωή του στο ταξίδι, προκειμένου να σωθεί από τη βιαιότητα του πολέμου στην πατρίδα του.

Τι συμβαίνει όμως από την πλευρά της Ευρώπης; Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η θετική συσχέτιση των μεταναστευτικών κυμάτων προς την Ευρώπη και της δημογραφικής γήρανσης στην Ευρώπη. Μάλιστα για μία αύξηση 1% της γήρανσης του Ευρωπαϊκού πληθυσμού οι ροές αυξάνονται κατά 11,7% . Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει τα ευρήματα της έκθεσης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), στην οποία τονίζεται ότι η Ευρώπη γερνάει με πολύ γοργούς ρυθμούς σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη περιοχή στον πλανήτη και έχει πλέον άμεση ανάγκη από τους μετανάστες. Απευθύνεται μάλιστα στις ισχυρές ευρωπαϊκές οικονομίες, να μην θυσιάσουν μακροπρόθεσμα οφέλη που θα προκύψουν από τις μεταναστευτικές ροές στο βωμό εθνικιστικών και ξενοφοβικών προσεγγίσεων. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Διευθυντή της Διεύθυνσης Διεθνούς Μετανάστευσης του ΟΟΣΑ, κ. Jean –Christophe Dumont «Αν κλείσεις την πόρτα στη μετανάστευση, θα πληρώσεις το οικονομικό τίμημα».

Φαίνεται λοιπόν, πως η Ευρώπη και ιδιαιτέρως οι μεγάλες οικονομίες, όπως η Γερμανία²¹ –κυριότερη χώρα προορισμού για το δείγμα μας- έχουν ανάγκη τους μετανάστες για να αντισταθμιστεί η συρρίκνωση του εργατικά ενεργού πληθυσμού και κατ' επέκταση οι κίνδυνοι στην οικονομία τους. Ενδείξεις για την αναγκαιότητα αυτή είναι η καθυστέρηση της ευρωπαϊκής αντίδρασης στη μεταναστευτική κρίση, καθώς και μέτρα αντιμετώπισης λήφθηκαν μόλις στις αρχές του 2016 (βλ. Κεφάλαιο 2.3), όταν και η μεταναστευτική πίεση, σε συνδυασμό με την άνοδο της τρομοκρατίας, έφτασε σε πρωτόγνωρα επίπεδα για την Ευρώπη, που ίσως μόνο με το μεταναστευτικό κύμα του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου μπορούν να συγκριθούν.

Συνδυάζοντας τα ανωτέρω, μπορεί να λεχθεί ότι οι οικονομικοί παράμετροι στην ανάλυσή μας, δεν φάνηκαν να επηρεάζουν ή να συσχετίζονται **άμεσα** με τη μεταναστευτική ροή, όμως συσχετίζονται **έμμεσα** λόγω της θετικής σχέσης με τη δημογραφική γήρανση, η οποία και συνεπάγεται σαφώς επιπτώσεις στα οικονομικά μεγέθη και την παραγωγικότητα.

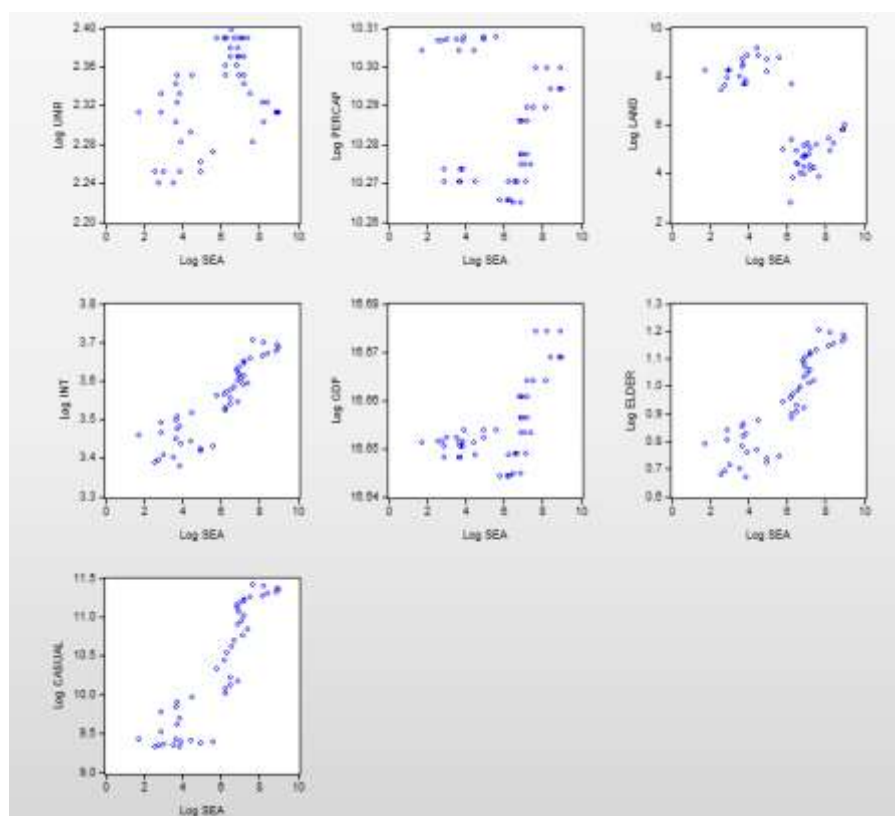
²¹ Στατιστικά στοιχεία από την Eurostat έδειξαν ότι έως το 2050 τα 82 εκατομμύρια των Γερμανών κατοίκων αναμένεται να συρρικνωθούν στα 74,7 εκατομμύρια, με το μέσο όρο ηλικίας του να αυξάνεται στα περίπου 50 έτη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ EVIEWS

ΠΙΝΑΚΑΣ Α «Περιγραφικά στοιχεία»

	SEA	UNR	PERCAP	LAND	INT	GDP	ELDER	CASUAL
Mean	1239.375	10.30625	29297.75	1850.292	34.86729	17097479	2.593990	40256.28
Median	614.5000	10.35000	29195.50	222.5000	35.05250	17052352	2.553208	29108.29
Maximum	7918.000	11.00000	29963.00	9626.000	40.65000	17440572	3.329000	90342.00
Minimum	6.000000	9.400000	28707.00	16.00000	29.36500	16923684	1.949250	11145.17
Std. Dev.	1942.829	0.483958	461.9890	2456.831	3.346115	142879.2	0.421155	27801.11
Skewness	2.386081	-0.381171	0.241741	1.318210	0.010350	1.056336	0.155752	0.467649
Kurtosis	7.983522	2.008967	1.472306	3.860388	1.819485	3.215005	1.752306	1.656528
Jarque-Bera	95.21806	3.126624	5.135211	15.38196	2.788087	9.019213	3.307547	5.359401
Probability	0.000000	0.209441	0.076719	0.000457	0.248070	0.011003	0.191327	0.068584
Sum	59490.00	494.7000	1406292.	88814.00	1673.630	8.21E+08	124.5115	1932302.
Sum Sq. Dev.	1.77E+08	11.00812	10031391	2.84E+08	526.2350	9.59E+11	8.336450	3.63E+10
Observations	48	48	48	48	48	48	48	48

ΠΙΝΑΚΑΣ Β «Διαγράμματα διασποράς»

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ “Estimation Output” –Μοντέλο 1

Dependent Variable: LNSEA
Method: Least Squares
Date: 01/11/17 Time: 12:21
Sample (adjusted): 2010M04 2016M07
Included observations: 75 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.923876	1.912985	2.051179	0.0440
D1	-101.1662	47.20870	-2.142957	0.0356
D1*LNLAND	2.006847	0.483150	4.153672	0.0001
D1*LNCSUAL(-3)	0.112342	4.252677	1.907585	0.0605
LNLAND	-0.309091	0.132158	-2.338111	0.0222
LNELDER	-4.321018	1.290432	-3.348904	0.0013
R-squared	0.804223	Mean dependent var	6.777291	
Adjusted R-squared	0.790239	S.D. dependent var	2.531394	
S.E. of regression	1.159369	Akaike info criterion	3.209286	
Sum squared resid	94.08960	Schwarz criterion	3.393291	
Log likelihood	-115.9529	Hannan-Quinn criter.	3.282823	
F-statistic	57.51064	Durbin-Watson stat	0.517760	
Prob(F-statistic)	0.000000			

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ “Estimation Output” –Μοντέλο 1^α

Dependent Variable: LNSEA
Method: Least Squares
Date: 01/11/17 Time: 12:26
Sample (adjusted): 2010M05 2016M07
Included observations: 75 after adjustments
Convergence achieved after 9 iterations

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-4.204389	3.455822	-1.216611	0.2280
D1	-148.6081	69.43615	-2.140213	0.0359
LNLAND*D1	0.371785	0.365074	1.018383	0.3121
D1*LNCSUAL(-3)	12.95019	6.135031	2.110859	0.0385
LNLAND	0.024255	0.147452	0.164497	0.8698
LNELDER	10.63147	2.969080	3.580728	0.0006
AR(1)	0.819140	0.063025	12.99702	0.0000
R-squared	0.933345	Mean dependent var	6.787342	
Adjusted R-squared	0.927464	S.D. dependent var	2.546913	
S.E. of regression	0.685949	Akaike info criterion	2.172658	
Sum squared resid	31.99573	Schwarz criterion	2.388957	
Log likelihood	-74.47468	Hannan-Quinn criter.	2.259024	
F-statistic	158.6967	Durbin-Watson stat	1.843372	
Prob(F-statistic)	0.000000			
Inverted AR Roots	.82			

ΠΙΝΑΚΑΣ Ε “Estimation Output” –Μοντέλο 1^α (μετά την αφαίρεση της στατιστικά μη σημαντικής μεταβλητής)

Dependent Variable: LNSEA
Method: Least Squares
Date: 01/11/17 Time: 12:42
Sample (adjusted): 2010M05 2016M07
Included observations: 75 after adjustments
Convergence achieved after 10 iterations

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-5.041676	3.005714	-1.677364	0.0979
D1	-166.7828	71.24026	-2.341131	0.0221
D1*LNCSUAL(-3)	14.69645	6.262116	2.346883	0.0218
LNELDER	11.69433	2.913845	4.013367	0.0001
AR(1)	0.839825	0.058573	14.33808	0.0000
R-squared	0.931965	Mean dependent var	6.787342	
Adjusted R-squared	0.928077	S.D. dependent var	2.546913	
S.E. of regression	0.683044	Akaike info criterion	2.139825	
Sum squared resid	32.65844	Schwarz criterion	2.294325	
Log likelihood	-75.24346	Hannan-Quinn criter.	2.201515	
F-statistic	239.7187	Durbin-Watson stat	1.809365	
Prob(F-statistic)	0.000000			
Inverted AR Roots	.84			

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤ

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test

F-statistic	0.366974	Prob. F(2,68)	0.6942
Obs*R-squared	0.800657	Prob. Chi-Square(2)	0.6700

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 01/11/17 Time: 19:57

Sample: 2010M05 2016M07

Included observations: 75

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.306651	3.337876	0.092469	0.9266
D1	3.664407	74.59749	0.049122	0.9610
D1*LNCASUAL(-3)	-0.322128	6.554698	-0.049145	0.9609
LNELDER	-0.272686	3.207268	-0.085021	0.9325
AR(1)	-0.013268	0.079072	-0.167797	0.8672
RESID(-1)	0.099944	0.144098	0.693585	0.4903
RESID(-2)	-0.048478	0.142360	-0.340528	0.7345
R-squared	0.010678	Mean dependent var	-1.50E-13	
Adjusted R-squared	-0.076615	S.D. dependent var	0.664327	
S.E. of regression	0.689306	Akaike info criterion	2.182423	
Sum squared resid	32.30971	Schwarz criterion	2.388722	
Log likelihood	-74.84087	Hannan-Quinn criter.	2.268789	
F-statistic	0.122325	Durbin-Watson stat	1.965284	
Prob(F-statistic)	0.993317			

ΠΙΝΑΚΑΣ Ε

Heteroskedasticity Test: ARCH

F-statistic	0.005822	Prob. F(2,70)	0.9942
Obs*R-squared	0.012141	Prob. Chi-Square(2)	0.9939

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

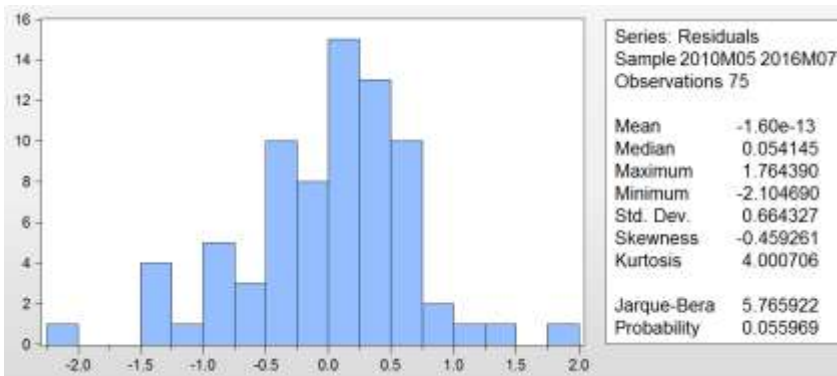
Date: 01/11/17 Time: 19:58

Sample (adjusted): 2010M07 2016M07

Included observations: 73 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.432514	0.117539	3.679745	0.0005
RESID^2(-1)	-0.000597	0.119467	-0.004995	0.9950
RESID^2(-2)	0.012899	0.119667	0.107789	0.9145
R-squared	0.000166	Mean dependent var	0.437930	
Adjusted R-squared	-0.028400	S.D. dependent var	0.769546	
S.E. of regression	0.780397	Akaike info criterion	2.382199	
Sum squared resid	42.63134	Schwarz criterion	2.476328	
Log likelihood	-83.95027	Hannan-Quinn criter.	2.419711	
F-statistic	0.005822	Durbin-Watson stat	2.004961	
Prob(F-statistic)	0.994196			

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α

Επιστημονικές Δημοσιεύσεις

1. Beine M., Boucher A., Burgoon B., Crock M., Gest J., Hiscox M., McGovern P., Rapoport H., Schaper J., Thielemann E., 2015, Comparing Immigration Policies: An Overview from the IMPALA Database, SECifo Economic Studies, 27, 527- 559.
2. Borjas G., 1989, Economic Theory and International Migration, International Migration Review, 23, 457-485.
3. Castles S., 2004, The factors that make and unmake Migration Policies, International Migration Review, 38, 852-884.
4. Castles S.& Miller M., 2005, The Age of Migration: International Population Movements in the modern World, American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy, 27, 537-542.
5. Castles S., 2006, Guestworkers in Europe, International Migration Review, 40, 741-766.
6. Clark X., Hatton T., Williamson J., 2007, Explaining U.S. Immigration 1971-1998, The Review of Economics and Statistics, 89, 359-373.
7. Dorigo G., Tobler W., 1983, Push-Pull Migration Laws, AAG, 73, 1-17.
8. Fargues Ph., 2009, Work, Refuge, Transit: An emerging pattern of irregular immigration South and East of the Mediterranean, International Migration Review, 43, 544-577.
9. Frisbie P., 1975, Illegal Migration from Mexico to the United States, The International Migration Review, 9, 3-13.
10. Greenwood M.&Mc Dowel J., 1991, Differential economic opportunity, transferability of skills and Immigration to the U.S. and Canada, The review of economics and statistics, 73, 612-623.
11. Haas H., Natter K., Vezzoli S., 2016, Growing Restrictiveness or Changing Selection? The nature and Evolution of Migration, International Migration Review, 1-46.
12. Hanson G.& Spilimbergo A., 1996, Illegal Migration, Border Enforcement and relative wages: Evidence from Apprehensions at U.S.-Mexico Border, National Bureau of economic Research, working paper No 5592.
13. Hugo G., 1996, Environmental concerns and International Migration, International Migration Review, 30, 105-131.
14. Jenkins C., 1977, Push/Pull in recent Mexican Migration to the U.S., International Migration Review, 11, 178-189.
15. Karemera D., Iwuagwu Oguledo V., Davis B., 2000, A gravity Model Analysis of International Migration to North America, Applied Economics, 32, 1745-1755.
16. Katz E.& Stark O., 1986, Labor Migration and Risk Aversion in less developed countries, Journal of Labor Economics, 4, 134-149.
17. Massey D., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor E., 1993, Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review, 19, 431-466.
18. Mayda A., 2010, International Migration: A panel data analysis of the determinants of bilateral flows, Journal of Population Economics, 23, 1249-1274.
19. Molho I., 1986, Theories of International Migration: A review, Scottish Journal of Political Economy, 33, 396-419.

20. Reyneri E., 1998, The role of the underground economy in irregular migration to Italy: Cause or Effect?, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 313-331.
21. Ripoll Servent A., 2009, Setting Priorities: Functional and substantive dimensions of irregular immigration and data protection under co-decision, *Journal of contemporary European Research*, 5, 225-242.
22. Rotte R. & Vogler M., 2000, The Effects of Development on Migration: Theoretical Issues and New Empirical Evidence, *Journal of Population Economics*, 13, 485-508.
23. Rotte R. & Vogler M., 1998, Determinants of International Migration: Empirical evidence for migration from developing countries to Germany, IZA Institute of labor Economics, discussion paper No 12.
24. Stark O. & Bloom D., 1985, The New Economics of Labor Migration, *The American Economic Review*, 75, 173-178.
25. Stark O. & Katz E., 1989, International Labor Migration under Alternative Information Regimes: A Diagrammatic Analysis, *European Economic Review*, 33, 127-142.
26. Stark O., Taylor E., Shlomo Y., 1986, Remittances and Inequality, *The Economic Journal*, 96, 722-740.
27. Siadima M., 2001, Immigration in Greece during the 1990's: An overview, diploma thesis, King's College London.
28. Taylor E., 1999, The new economics of labor Migration and the role of remittances in the migration process, *International Migration Review*, 37, 63-68.
29. Triandafyllidou A., Autorosin M., 2011, Irregular Immigration control in Italy and Greece: Strong fencing and weak gatekeeping serving the labor market, *European Journal of Migration and Law*, 13, 251-273.
30. Zimmermann K., 1996, European Migration: Push & Pull, *International Regional Science Review*, 19, 95-128.
31. Συκάς Θ., 2008, Αλλοδαποί Μετανάστες στις περιοχές της Ευρωπαϊκής υπαίθρου: Η περίπτωση της Ελλάδας, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Βιβλία

1. Bodvarsson O. & Van den Berg H., 2013, *The Economics of Immigration*, Springer, 2nd Edition.
2. Goldin I., Cameron G., Balarajan, M., 2013, Αυτοί δεν είναι σαν κι Εμάς, Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.
3. Green N., 2004, Οι Δρόμοι της Μετανάστευσης, Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα.
4. Πουλοπούλου Η.-Ε., 2007, Η μεταναστευτική πρόκληση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Αναφορές- Εκθέσεις

1. Annual Report on the situation of Asylum in the E.U., 2015, EASO.
2. Annual Risk Analysis, 2011-2015, Frontex.
3. Arestis Ph. & Karakitsos E., 2011, An Anatomy of the great recession and Regularly response, Thessaloniki, 11th International Conference of the Economic Society of Thessaloniki).
4. Directorate –General for economic and financial Affairs, 2006, Labor Migration Patterns in Europe: Recent trends, future challenges, European Commission.

5. Triandafyllidou A., 2014, Migration in Greece: Recent developments in 2014, Eliamep.
6. World Economic Situation and Prospects Report, 2016, United Nations, New York.

Διαδικτυακές Πηγές

1. <http://astynomia.gr>
2. <http://en.wikipedia.org>
3. <https://istoriatexnespolitismos.wordpress.com>
4. <http://ec.europa.eu/eurostat>
5. <https://www.easo.europa.eu/>
6. <http://socialpolicy.gr>
7. <https://walk2geographies.wordpress.com>
8. <http://www.oecd.org/>
9. <http://ctlatinonews.com/2015/03/29/one-in-eight-undocumented-immigrants-in-the-u-s-now-has-a-white-collar-job/>
10. http://conversableeconomist.blogspot.gr/2011_07_01_archive.html
11. <http://wol.iza.org/articles/do-migrants-take-the-jobs-of-native-workers/long>
12. <http://agones.politon.blogspot.com>
13. <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=36841109>
14. <http://data.worldbank.org/>
15. <http://stats.oecd.org/>
16. <http://frontex.europa.eu/>